

VERSLAG OVER DE JAREN 1917/1918.

INLEIDING.

Het jaar 1919 is een kroonjaar voor onze Partij. In 1894 gesticht, viert zij in 1919 haar vijf-en-twintig-jarig bestaan.

Het is niet louter een kalenderfeest, dat zij viert. In menig opzicht is met dit jaar de eerste periode van het leven der S. D. A. P. afgesloten, en een nieuwe begonnen. In den tijd die achter ons ligt, is het optreden onzer Partij in hoofdzaak beheerscht door den kiesrechtstrijd. Geboren voornamelijk uit verzet tegen het afzweren van den strijd om en met het kiesrecht door den voormaligen Sociaaldemocratischen Bond, heeft juist de kiesrechtstrijd zijn stempel gezet op ons streven en werken, tot het Algemeen Kiesrecht, althans voor de mannen, was veroverd, tot de klasse-overheersching der bourgeoisie, die door de grondwetsherziening van 1887 nog was gehandhaafd, door de herziening van 1917 uit de Grondwet is weggenomen. Er moge aan de volledige democratie in de staatsinrichting van ons land nog een en ander ontbreken: de leeftijd van den kiezer is te hoog, het vrouwenkiesrecht is nog slechts een mogelijkheid, geen werkelijkheid geworden, de Eerste Kamer, schoon in verzwakte positie, blijft een rem voor de snelle doorvoering van den volkswil, er mogen nog uitzonderingswetten bestaan als die van 1903, die het stakingsrecht aan belangrijke categorieën van arbeiders onttogen, de Tweede Kamer heeft het in haar macht, al de overblijfselen van het oude op te ruimen, al de leemten in het nieuwe aan te vullen; — en deze Tweede Kamer is gekozen door het volk in zijn geheel, belichaamt het beginsel van de democratie. De laatste hand moet nog aan het gebouw worden gelegd, maar de steigers kunnen reeds worden afgebroken; het is reeds zoo ver bewoonbaar, dat wij het feest der voltooiing kunnen vieren.

Internationale en nationale omstandigheden hebben bij de voltooiing der Grondwetsherziening den lust tot feestvieren wel getempend. Onze Partij, tot macht gekomen, kon de wereldcrisis van het jaar 1914 niet aanschouwen met de zorgeloosheid van den knaap, voor wien een volksoorlog een feest is en een straatgevecht een spannend drama. Onze Partij droeg bij het uitbreken van den oorlog een pand in de handen: de welstand en de veiligheid van honderdduizenden arbeidersgezinnen, en zij moest pogen, te midden van het woeste krijgsgewoel dat pand zoo ongeschonden mogelijk te bewaren. Dientengevolge is haar gebaar niet altijd geweest het bezielende gebaar van den held; de partij met de grootsche idealen, met de onbepaalde overtuiging, met den onbedwingbaren moed, werd keer op keer gedwongen, praktisch te zijn, kwellingen en beproevingen, haar door de geweldendaren van den oorlog opgelegd, te dragen, haar energie te wijden aan de voorziening van het volk met aardappelen en vatgroenten.

Partijen en organen, minder machtig dan wij, wier woorden en daden minder ver reikende gevolgen hadden, konden zich de weekde gunnen van het heldhaftige gebaar. Zij konden er een oorlog op wagen. Zij konden de Duitsche legers uitdagen om over onze grenzen te trekken, en de pose aannemen van den plankheld. Grooter succes konden zij toch niet behalen, dan dat een mede-acteur hen op den schouder klopte, met de woorden: goed gebruld, leeuw! Onze Partij moest zich met een minder sterk tot de verbeelding sprekende, minder dramatische rol bepalen. Maar haar plicht heeft zij volbracht. Zij heeft zich gekeerd tegen allen en alles, waardoor het oorlogsgevaar kon verergeren. Zij heeft voor Nederland's neutraliteit gedaan wat moest, zij is geweest een fanatiek verdediger van den vrede, en zij heeft bij dat laatste in eng verbond met de moderne vakbeweging en de arbeiderscoöperaties, al wat in haar vermogen was aangewend, om de oorlogsellende van de bezitloze massa waar zij maar kon te bestrijden en te lenigen.

Gemakkelijk is haar het volbrengen van haar plicht niet gemaakt. Het toestemmen van telkens nieuwe mobilisatie-credieten, het op de been houden, jaar in jaar uit, van een leger van honderdduizenden, het telkens opnieuw opleggen aan zoo vele dienstplichtigen van den militairen dienst, — onze partij deed het met den grootst mogelijken tegenzin. Dat haar beslissing door de groote massa werd geëerbiedigd, maar allerm minst geestdriftig toegejuicht, zij zelf was de laatste om zich erover te verwonderen. Zij beseftte te goed, wat het een zelfstandig, vrijheidlievend arbeider kost, zich te voegen in het dwangbuis van het militarisme.

Bij haar strijd tegen de verarming der bezitloze massa vond de Partij tegenover zich het roekeloos egoïsme van een aanzienlijk deel der bezittende klasse, dat in een woeste jacht naar goud, die steeds verder om zich heen greep, alle gevoel van saamhorigheid met de volksgenooten, alle begrip van eer en zelfs van burgerlijk fatsoen wegwierp, dat poogde, zich te verrijken ten koste van de oorlogvoerenden, zoo mogelijk, maar anders ten koste van het eigen volk, en dat zich niet ontzag, ten aanzien van de verarmde, door werkloosheid en nood geteisterde proletariërs het ras gewonnen goud te verteren in ruwe weelde te verbrassen in losbandigheid. In de Kamer vond onze fractie al te vaak het klasse-egoïsme der gezamenlijke burgerlijke partijen tegenover zich, getooid met quasi-wetenschappelijke wapenen van het liberalisme. De dorst naar goud van de bourgeoisie werd onder afkeer van het „staats-socialisme" verborgen, de eischen van het lijdende volk werden afgewezen in naam van een „gezonde" staathuishoudkunde.

Dubbel zwaar woog ons de verantwoordelijkheid, waar in de gemeentebesturen onze vertegenwoordigers, door de landeregeering aan banden gelegd, toch voor den welstand der ontberende massa alles deden wat in hun vermogen was. Zij stonden, tusschen de roekeloos-

heid der bourgeoisie eenerzijds en de roekeloosheid van de S. D. P. anderzijds, in een ver van benijdenswaardige positie. De laatste stelde haar eischen, waarvan de onvervulbaarheid alleen aan de slachtoffers van de oorlogsellende niet in het oog sprong; en als onze partijgenooten zelf, door hun saamhoorigheid met de geteisterde massa eischen stelden, die met eenigen goeden wil zeer goed te vervullen waren, werden zij meer dan eens naar huis gestuurd met de boodschap, dat alleen concurrentiezucht met, vrees voor de S. D. P. en consorten hen aldus deed optreden. Zij bleven hun plicht doen; onze Partij is gedurende den oorlog de arbeidersklasse trouw gebleven in groote en in kleine zaken.

Zoo is de eerste periode van het bestaan der S. D. A. P. afgesloten zonder uiterlijk vertoon.

Maar wij mogen met dankbaarheid vermelden, dat het in het volk aan begrip voor de moeilijkheid onzer positie, aan begrip ook voor ons plichtgevoel, niet heeft ontbroken. Toen de Grondwetsherziening was bezegeld, en voor het eerst algemeene verkiezingen onder de heerschappij van het Algemeen Kiesrecht en de evenredige vertegenwoordiging werden uitgeschreven, was intusschen voor de inwendige reorganisatie der Partij gezorgd en brachten 296.145 kiezers op haar hun stem uit, tengevolge waarvan 22 onzer strijders in het Parlement werden gebracht. En van die 22 was er een vrouw, de eerste en voorloopig eenige vrouw, die haar intrede deed in het Parlement.

Liep in het eerste oorlogsjaar het aantal leden onzer Partij terug van 26.805 in het midden van 1914 tot 24.018 op het einde van 1915, langzamerhand steeg het weer, tot 24.839 op het einde van 1916, en de jaren 1917 en 1918 leverden het bewijs van het toenemend vertrouwen, dat de Partij genoot. Op 31 December 17 was het aantal onzer leden grooter dan het ooit te voren was geweest: 27.093, en de stijging in 1918 met meer dan 10.000 leden bracht het ledental ver boven het hoogtepunt van vóór den oorlog, op 37.628.

Onder geheel andere omstandigheden, niet meer als een Gideonsbende, maar als een sterke volkspartij, begint de S. D. A. P. de nieuwe periode in haar bestaan. Zij is een macht geworden. En de wereld rondom haar is een heel andere, dan die van 25 jaar geleden. Zoowel in het eigen land als in heel het oude Europa hebben ontzaglijke veranderingen plaats gegrepen. Het uitgangspunt van onzen strijd is de door de Partij veroverde democratie, haar doel: de socialistische organisatie der samenleving, is niet meer een in de mevelen nog half verborgen toekomstbeeld, maar een dagelijks scherper aan den dag trekkende maatschappelijke noodzakelijkheid. Trots alle krampachtige pogingen van de kapitalistische klasse, om haar stelsel opnieuw aan de menscheid op te dringen, vallen nu hier dan daar telkens brokken van dat stelsel ineen: voor den opbouw van de socialistische samenleving worden de fundamenteen gelegd. Verschillend is in de onderscheiden landen de tactiek, een is het gezamenlijk einddoel der socialistische partijen. De Nederlandsche S. D. A. P. heeft in de afgesloten periode haar plicht weten te doen; geschoold en doelbewust zal zij met al haar kracht er naar streven, naast haar zusterpartijen een waardige plaats in te nemen bij het volbrengen van het groote werk: de bevrijding der menscheid!

Aantal afdelingen en leden.

Het aantal afdelingen der Partij bedroeg op:

31 December 1916	410
31 " 1917	455
31 " 1918	595

In den loop van 1917 vermeerderde het aantal afdelingen dus met 45, terwijl er in 1918 nog 140 bijkwamen, in totaal nam het aantal afdelingen derhalve met 185 toe.

Het aantal afdeellingsleden der Partij bedroeg op:

31 December 1916	24.839
31 " 1917	27.093
31 " 1918	37.628

Hierbij komen 92 verspreide leden, zoodat op 31 December 1918 de Partij in totaal 37.720 leden telde.

In de opeenvolgende kwartalen dezer verslagjaren was de loop van het ledental:

31 Dec. 1916	24.839	31 Maart 1918	30.010
31 Maart 1917	25.070	30 Juni "	32.492
30 Juni "	25.633	30 Sept. "	35.531
30 Sept. "	26.223	31 Dec. "	37.628
31 Dec. "	27.093		

In den loop van 1917 werden 23 afdelingen opgeheven, opgericht werden 52 afdelingen, terwijl 10 afdelingen door splitsing 26 afdelingen vormden.

In den loop van 1918 werden 13 afdelingen opgeheven, opgericht werden 136 afdelingen, terwijl 24 afdelingen door splitsing 41 afdelingen vormden.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg, voorzover daarvan opgave werd gedaan:

31 Dec. 1916	4260 (21 %)	verd. over 381 afdelingen.
31 " 1917	4769 (18 ")	" " 405 "
31 " 1918	6900 (18 ")	" " 563 "

In de vier grootste plaatsen bedroeg het aantal vrouwelijke leden op 31 December 1918.

Amsterdam	1129 (22 %)	(31 Dec. '16 19.9 %)
Rotterdam	431 (22 ")	(31 " '16 17 ")
Den Haag	424 (27 ")	(31 " '16 27.3 ")
Utrecht	120 (16 ")	(31 " '16 17.2 ")

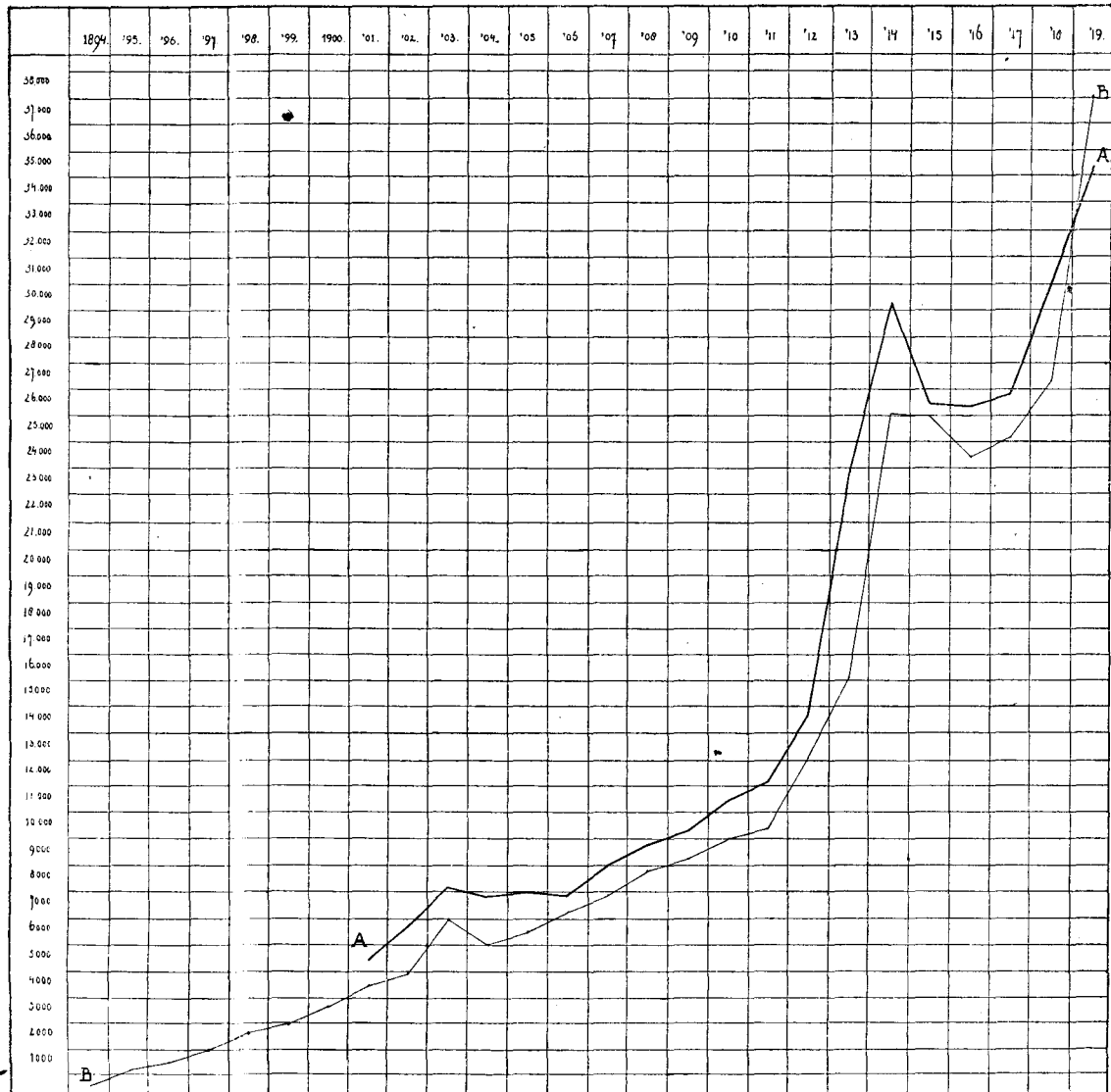
Van den loop van het aantal leden sinds de oprichting der Partij in 1894 en van het aantal „Volk"-abonné's sinds de stichting van het blad in 1901 geven de onder A geteekende curven een duidelijk beeld. Voor elk jaar is de stand op 1 Januari genomen en in het midden der kolom geteekend.

Opvallend is de prachtige parallel van beide lijnen, die elkaars beweging trouw volgen en den in 1901 eenmaal aangenomen afstand tot 1918 bewaren; daar vertoont de B-lijn een sterker klimming, die haar boven de A-lijn voert.

Tot 1911 is de stijging niet groot, maar op een onderbreking na, de geringe verheffing in 1902 en de daling in 1903, het jaar der spoorwegstaking, gelijkmatig; na 1910 wordt de stijging sterker, tot in 1914 de plotselinge daling tengevolge van de oorlogscrisis intreedt, die aan het einde van 1915 haar dieptepunt bereikt, en door de in 1916 nog geringe, maar in 1917 en '18 sterke verheffing opgeheven wordt.

A

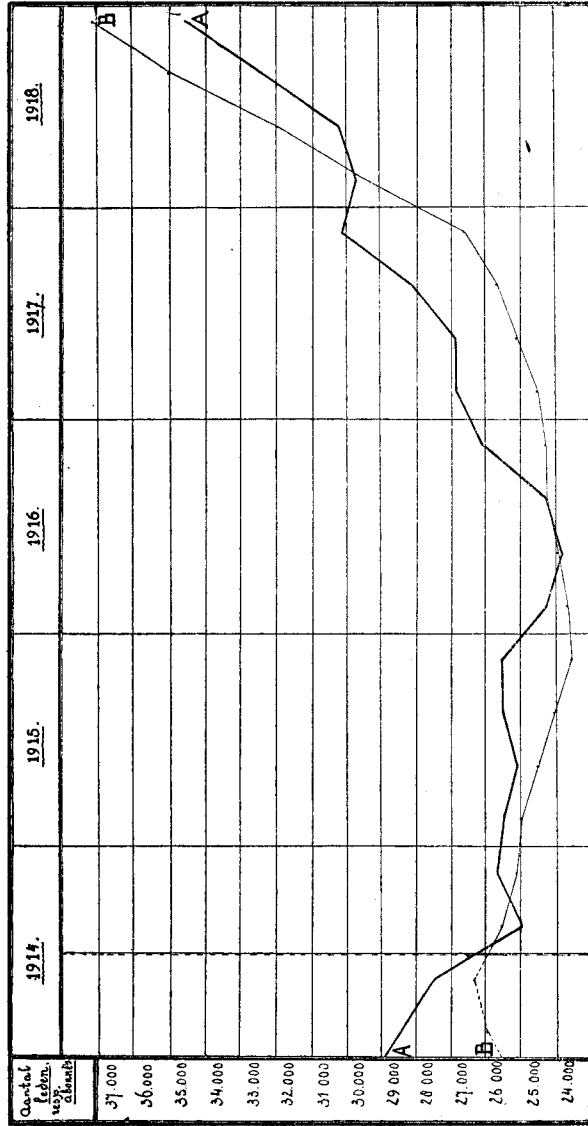
Loop van het aantal Volkabonnees (A) en leden der Partij (B) sinds de oprichting der Partij.

Een nauwkeuriger beeld van het verloop in de crisisjaren geeft de grafiek onder **B**, waarin

de lijnen A en B voor elk jaarvak uit de gegevens van vier kwartaalstaten zijn samengesteld.

B Loop van het aantal Volkabonnees (A) en leden der Partij (B) gedurende de oorlogsjaren.

De onder **C** volgende staatjes geven een overzicht van het verloop van het ledental gedurende de jaren 1917 en 1918. Opmerkelijk is het groote verloop wegens afschrijving, in '17 3.107 (buiten die wegens verhuizen) d.i. bijna $\frac{1}{8}$ van het gemiddelde over dat jaar, in '18 4.555, d.i. bijna $\frac{1}{7}$.

Het aantal afschrijvingen wegens verhuizing overtreft dat der overgeschreven leden nog altijd met de helft. Hierop wordt voortdurend de aandacht der federatiebesturen gevestigd, tot nu toe alleen voor zoover het de stedelijke afdeelingen betreft, met gunstig resultaat.

C

1917

Partijgewesten	Aantal leden 31-12-'16.	Toegetreden			Afgeschreven wegens:						Aantal leden 31-12-'17.
		Nieuw in- geschreven	Overgeschr. uit andere afd.	Totaal toege- trede- nen	Verhuizing	Bedanken	Contributie schuld	Royement	Overlijden en andere oorzaken	Totaal afgeschr.	
Groningen	1925	575	39	614	50	232	9	3	23	317	2222
Friesland	3362	487	48	535	129	225	32	3	61	450	3447
Drente	1043	362	70	432	100	107	54	5	31	297	1178
Overijssel	1468	324	20	344	67	155	5	—	17	244	1568
Gelderland	1539	902	22	924	81	140	32	4	20	277	2186
Middengewest	927	289	61	350	72	82	8	2	5	169	1108
Amsterdam	4340	410	188	598	247	264	133	6	52	702	4236
Utrecht	501	49	32	81	39	40	2	—	1	82	500
's-Gravenhage	1353	167	74	241	73	146	30	—	4	253	1341
Rotterdam	1518	249	67	316	134	125	16	—	7	282	1552
Noord Holland	3224	649	76	725	155	301	50	4	76	586	3363
Zuid Holland	2626	848	105	953	142	264	69	3	66	541	3035
Zeeland	396	103	7	110	69	30	3	1	4	107	399
Noord Brabant	235	145	8	153	21	28	20	1	10	80	308
Limburg	382	380	39	419	55	49	33	1	13	151	650
Totaal	24839	5939	856	6795	1434	2188	496	33	390	4541	27093

1918

Partijgewesten ¹⁾	Aantal leden 31-12-'17.	Toegetreden			Afgeschreven wegens:						Aantal leden 31-12-'18.
		Nieuw in- geschreven	Overgeschr. uit andere afd.	Totaal toege- trede- nen	Verhuizing	Bedanken	Contributie schuld	Royement	Overlijden en andere oorzaken	Totaal afgeschr.	
Friesland	3447	1607	153	1760	282	267	16	2	72	639	4568
Groningen	2300	1171	53	1224	75	249	15	—	79	418	3106
Drente	1089	855	14	869	65	144	11	2	68	290	1668
Overijssel	1518	1050	26	1076	77	183	7	—	28	295	2299
Gelderland	2253	2387	61	2448	161	495	54	5	91	806	3895
Utrecht	1016	901	65	966	93	192	17	1	16	319	1663
Noord Holland (N.)	2357	1068	45	1113	123	268	8	2	49	450	3020
Noord Holland (Z.)	1563	541	101	642	106	132	10	3	24	275	1930
Amsterdam	4236	1281	521	1802	522	384	63	—	37	1006	5032
Rotterdam	1552	671	132	803	160	223	5	—	26	414	1941
Den Haag	1341	377	108	485	108	122	4	—	29	263	1563
Zuid Holland	3053	2160	68	2228	218	504	62	15	32	871	4410
Zeeland	399	253	5	258	25	52	1	—	10	88	569
Noord Brabant	319	711	15	726	47	98	14	—	19	178	867
Limburg	650	803	58	861	109	212	40	3	50	414	1097
Totaal	27093	15836	1425	17261	2171	3525	327	33	670	6726	37628

Tengevolge van de wijziging in de indeeling der afdeelingen na de op 1 Januari 1918 in werking getreden Reglementsherziening klopt in een aantal gevallen de telling op 31 December 1917 van dezen staat niet met de opgaven van den zelfden datum op den overeenkomstigen staat over 1917.

D

GROOTTE DER AFDEELINGEN		31—12 1910		31—12 1911		31—12 1912		31—12 1913		31—12 1914		31—12 1915		31—12 1916		31—12 1917		31—12 1918	
		aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
met hoogstens 25 leden		127	57.72	146	57.7	156	54.92	188	48.32	209	51.48	192	48.6	186	45.36	202	41.39	246	41.13
van 26 tot en met 50 leden		49	22.27	50	19.76	61	21.47	96	24.68	92	22.66	93	23.54	110	27.84	115	25.27	151	25.71
" 51 " " " 100 "		25	11.36	34	13.43	30	10.56	39	10.02	47	11.57	52	13.16	56	13.65	60	13.78	84	14.11
" 101 " " " 200 "		10	4.54	11	4.34	21	7.39	40	10.29	33	8.12	34	8.6	38	9.26	48	10.52	73	12.26
" 201 " " " 300 "		5	2.22	8	3.16	11	3.87	9	2.31	9	2.21	10	2.53	6	1.46	18	3.95	26	4.36
" 301 " " " 400 "		—	—	—	—	1	0.39	7	1.80	8	1.97	9	2.28	9	2.19	8	1.75	12	2.01
" 401 " " " 500 "		3	1.36	—	—	—	—	4	1.03	3	0.73	1	0.25	1	0.24	2	0.43	1	0.16
" 501 " " " 600 "		1	0.45	2	0.79	—	—	2	0.50	1	0.24	—	—	—	—	1	0.21	2	0.33
" 601 " " " 700 "		—	—	1	0.39	1	0.39	—	—	—	—	1	0.25	1	0.24	1	0.21	—	—
" 701 " " " 800 "		—	—	—	—	1	0.39	1	0.25	1	0.24	1	0.25	1	0.24	—	—	—	—
" 801 " " " 900 "		—	—	—	—	1	0.39	1	0.25	1	0.24	—	—	—	—	—	—	—	—
" 901 " " " 1000 "		—	—	1	0.39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" 1001 " " " 1500 "		—	—	—	—	1	0.39	1	0.25	1	0.24	1	0.25	—	0.24	—	—	—	—
" 1501 en daarboven .		—	—	—	—	—	—	1	0.25	1	0.24	1	0.25	2	0.24	—	—	—	—
Totaal aantal afdeelingen		220		253		284		389		406		395		410		455		595	
Gemiddeld aantal leden per afdeeling		45		50		55		66		63		61		61		60		63	

De staat **D** geeft de indeeling van de afdeelingen volgens haar ledental sinds 1910.

Ondanks de stichting van honderden nieuwe, uitteraard aanvankelijk kleine afdeelingen, neemt de eerste groep een steeds kleiner wordende plaats in. Tengevolge van de splitsing der groote-stadsafdeelingen zijn de onderste groepen in '17 en '18 weggevallen.

Dat het zwaartepunt zich de laatste jaren

steeds meer naar de groepen van gemiddelde grootte verplaatst, blijkt nog beter uit staat **E**, waarin voor elke groep van het totaal aantal leden het percentage, dat tot de groep behoort, is genoemd.

De staat **F** laat de territoriale indeeling der afdeelingen zien; de vermeerdering van het aantal in de groote steden is het gevolg van splitsing der bestaande afdeelingen.

E

GROOTTE DER AFDEELINGEN	31 Dec. 1913	31 Dec. 1914	31 Dec. 1915	31 Dec. 1916	31 Dec. 1917	31 Dec. 1918
met hoogstens 25 leden	12.2 %	11.8 %	10.8 %	10.6 %	11.3 %	9.8 %
" 26 tot en met 50 leden	12.9 "	12.8 "	13.6 "	15.7 "	15.8 "	15.6 "
" 51 " " 100 "	10.7 "	12.6 "	15. " "	15.3 "	14.5 "	15.1 "
" 101 " " 200 "	17.2 "	17.8 "	18.9 "	21. " "	24.7 "	28.2 "
" 201 " " 300 "	9.4 "	8.5 "	8.3 "	4.4 "	15.5 "	17.2 "
" 301 " " 600 "	18.6 "	18.9 "	16.1 "	16.1 "	15.6 "	13.8 "
" 601 " " 1000 "	5.6 "	6.3 "	5.8 "	4.6 "	0.2 "	—
" meer dan 1000	13.4 "	11.3 "	11.1 "	10.5 "	—	—
Totaal	100	100	100	100	100	100

F

De verdeling der afdeelingen over de gewesten was sinds 1910:

G E W E S T E N	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Groningen	20	26	37	51	48	46	51	58	75
Friesland	58	71	74	90	89	86	87	90	100
Drente	7	8	11	21	27	28	33	30	41
Overijssel	19	23	22	23	25	23	24	25	39
Gelderland	24	22	25	30	34	34	32	40	68
Utrecht	4	7	7	8	6	10	11	16	19
Noord Holland (noord)	26	29	44	70	44	46	46	51	57
Noord Holland (zuid)					28	27	27	20	25
Amsterdam	9	9	9	9	9	9	9	24	24
Rotterdam	6	6	6	7	7	6	6	6	8
Den Haag	4	4	4	4	4	4	4	4	7
Zuid Holland	23	24	29	50	49	45	50	52	76
Zeeland	7	7	5	12	15	15	16	13	15
Noord Brabant	6	7	5	5	7	7	7	9	15
Limburg	7	10	6	9	14	9	7	17	26
Totaal	220	253	284	389	406	395	410	455	595

Samenstelling Partijbestuur.

Het Paaschcongres van 1917 benoemde tot leden van het Partijbestuur: W. H. Vliegen, voorzitter, F. v. d. Goes, A. B. Kleerekoper, F. M. Wibaut, Jos. Loopuit, vormende het Dagelijksch Bestuur, J. A. Bergmeijer, Suze Groeneweg, L. M. Hermans, J. H. Schaper, P. J. Troelstra en J. W. Albarda; secretaris-penningmeester was J. G. v. Kuijkhof, tweede secretaris J. W. Matthijsen.

Albarda bedankte 27 October 1917 en werd vervangen door G. W. Sannes.

Overeenkomstig de bepalingen in de op het Kerstecongres van 1917 gewijzigde Statuten werd op dit congres een Partijbestuur gekozen, bestaande uit 13 leden waarvan secretaris en penningmeester deel nitmaken. Tot leden van het Dagelijksch Bestuur werden gekozen: W. H. Vliegen, voorzitter,

J. W. Matthijsen, secretaris, J. G. v. Kuijkhof, penningmeester, F. M. Wibaut en A. B. Kleerekoper. Verder werden tot leden van het P. B. gekozen: P. J. Troelstra, J. H. Schaper, G. W. Sannes, S. Groeneweg, F. v. d. Goes, Jos. Loopuit, J. A. Bergmeijer en L. M. Hermans.

Schaper werd in beide jaren tot tweeden voorzitter benoemd.

In de samenstelling van het P. B. kwam gedurende het jaar 1918 geen verandering

Het Paaschcongres van 1917,

te Arnhem gehouden, werd beheerscht door de groote politieke kwestie, de Grondwetsherziening, en de haar dreigende gevaren. Ten aanzien van het levensmiddelenvraagstuk werd scherp stelling gekozen tegenover de stroomingen, die de regee-

ring terug trachten te houden op den weg, waar-
over wij haar voortstuwden.

Voor hen, die er naar dreven, de Grondwets-
herziening op het laatste oogenblik op een reac-
tionaire Eerste-Kamermeerderheid te laten stran-
den, was het Congres een ernstige waarschuwing.
De Partijleiding kreeg de opdracht den kiesrecht-
strijd te voeren tot het einde, desnoods met alle
middelen.

Ter uitvoering hiervan verscheen 1 Mei 1917
een manifest van het Partijbestuur, dat de geor-
ganiseerden oproep zich gereed te houden om in-
dien de houding der Eerste Kamer daartoe aan-
leiding gaf, op het eerste teeken gereed te zijn
in een laatste, machtvolle demonstratie den wil
en de kracht der moderne arbeidersbeweging tot
handhaving en bevestiging van het reeds ver-
kregene tot uiting te brengen.

Soldatencommissie.

Ter uitvoering van het Congresbesluit, waarbij
het P. B. werd opgedragen een onderzoek in te
stellen naar de wijze, in het bijzonder waarop de
dienstweigeraars behandeld worden en in het
algemeen, waarop het opleggen en ten uitvoer
brengen van straffen op soldaten geschiedt, werd
in Juni 1917 een Soldatencommissie in-
gesteld.

Tot lid en voorzitter werd benoemd mr. J. L.
Polak en tot leden dr. J. v. Leeuwen, Wielinga
en Aleng. Later werd de commissie uitgebreid
met de leden van het H. B. van den Bond van
Dienstplichtigen Barmes, v. d. Ploeg en Hartog.
Op haar verzoek werd de commissie in September
1918 ontbonden. Het practisch werk, dat de com-
missie was toegedacht, werd steeds grootendeels
door het H. B. van voornoemden Bond verricht,
die, ook nadat het verzoek tot de ontbinding der
commissie was ingekomen, op dit stuk verdien-
stelijk werk bleef verrichten.

Commissie Fiscale Monopolies.

Ingevolge opdracht van het Buitengewoon
Congres benoemde het P. B. in zijn vergadering
van 29 Januari 1917 een commissie ter bestudeering
van het vraagstuk der fiscale monopolies, welke
commissie in de vergadering van 17 Februari de
verder strekkende opdracht kreeg om de uit-
breiding van het bedrijfsgebied van den Staat te
bestudeeren en daarover rapport uit te brengen.
Tot leden der commissie werden benoemd: van
den Tempel, Nieboer, Mansholt, Oudegeest Wibaut,
Wegerif, v. Kol, Vermeer, v. d. Waerden, Troelstra,
Vliegen en Albarda.

Samenwerking andere organisaties.

In Juni 1917 trad de Partij toe tot den
Nationalen Bond voor Plaatselijke Keuze.

Op de meeting van genoemden Bond, welke
15 September '17 te Amsterdam werd gehou-
den, was het Partijbestuur door zijn leden
Bergmeijer, S. Groeneweg en Hermans verte-
genwoordigd.

Aan de uitnoodiging van den Bond voor
Staatspensionneering om deel te nemen aan
zijn op 1 April 1918 in Den Haag gehouden
congres, werd voldaan door Van Kuijkhof en
Hermans als vertegenwoordigers van het
Partijbestuur af te vaardigen; Duijs was onzer-
zijds als spreker op deze meeting aanwezig.

Uitbreiding „Het Volk“.

Het Paaschcongres van 1917 droeg na inleidingen
van Vliegen en Wibaut het Partijbestuur op in
overleg met de Commissie van Beheer maatregelen
te beramen, om van „Het Volk“ een groot, volledig
dagblad met ochtend-editie te maken.

Na een oproep van den Partijvoorzitter in „Het
Volk“ van 29 Mei 1917 ontvingen alle leden der
Partij in Juni d. a. v. via de afdeulingsbesturen een
rondschrijven van het P. B., waarin zij werden
aangespoord het financieele offer te brengen voor
het „Volk“-fonds, waartoe het Congres had besloten.
Het P. B. sprak de verwachting uit, dat ieder
Partijlid hieraan in verhouding tot zijn draagkracht
zou bijdragen en stelde aanslagen vast van f 1.—
tot f 10.— opklimmend met het loon. Deze bedragen
konden desgewenscht door wekelijksche afdrachten
van 5 tot 25 cent worden gestort. De afdeelingen
ontvingen voor dit doel inteeckenbiljetten, spaar-
kaarten, zegels, en kwitanties. Een groot aantal
afdeelingen en in verhouding een nog grooter
aantal leden bleef ondanks herhaalde aansporingen
in gebreke aan de opdracht van het Congres te
voldoen en het resultaat — in totaal werd f 21.478
bijeengebracht — bleef dan ook aanmerkelijk
beneden de verwachtingen. Wat voor een groot
deel op rekening geschreven moet worden van
het feit, dat tengevolge van de oorlogsomstandig-
heden voorshands toch geen uitvoering aan het
besluit gegeven kon worden.

In de Partijbestuursvergadering van 13 Juni
1918 werd, na een discussie over het verloop der
verkiezingen en de daardoor geopende perspec-
tieven, een commissie benoemd, bestaande uit
F. M. Wibaut, Henri Polak, J. J. de Roope, A. B.
Kleerekoper, J. Oudegeest en J. W. Matthijsen
met de opdracht een plan tot uitbreiding van
„Het Volk“ tot een groot dagblad zoo mogelijk
met ochtend- en avondeditie uit te werken en aan
het P. B. voor te leggen. Voorgelicht door Barentz,
den directeur van „Het Volk“ en Masereeuw, den
directeur der drukkerij „Vooruitgang“ voor wat
het technische deel betreft en door haar leden
De Roope en Kleerekoper voor de journalistieke
uitvoering, ontwierp de commissie een plan, dat
in September aan de leden van het Partijbestuur
werd toegezonden, en in zijn vergadering van
November voor het eerst onderwerp van beraad-
slaging uitmaakte.

De commissie gaf naast een project voor de
financiering van het groote dagblad een volledig
plan van uitvoering, dat in hoofdtrekken hierop
neerkomt. De krant verschijnt voor Amsterdam
en zijn onmiddellijke omgeving waartoe ook de
Zaanstreek en Utrecht gerekend werden, en verder
voor de aan de lijn Amsterdam Rotterdam liggende
steden in twee edities, als ochtend- en avondblad
dus daar, waar een voldoende aantal abonnees
aanwezig is om de kostbaarder exploitatie van
twee edities te motiveeren, waar de materiele
mogelijkheid aanwezig is, om het ochtendblad in-
derdaad 's morgens vroeg en het avondblad 's na-
middags uiterlijk acht uur te doen bezorgen, en
waar een belangrijke vermeerdering van abonnees
te verwachten is. Voor de rest van het land ver-
schijnt de krant als ochtendblad, dus met den
tekst van het den vorigen avond in bovenge-
noemde steden verspreide avondblad en het
ochtendblad van dien morgen. De krant kan op
die wijze tot in de uiterste hoeken van het land
's middags bezorgd worden, en bevat dan de ver-
slagen van de den vorigen avond gehouden ver-
gaderingen en de laatste Reutertelegammen,
waarvan het grootste deel 's nachts inkomt.

De kosten van exploitatie worden op bijna één miljoen geraamd, waarvan bij een advertentie-opbrengst van 2 à 2½ ton 'sjaars nog een zoo belangrijk deel ongedekt blijft, dat het bijeenbrengen van een garantiefonds van 2 ton noodig werd geacht.

Het Partijbestuur aanvaardde het plan der commissie; aan het bijeenbrengen van het garantiefonds wordt gewerkt; verwacht mag worden, dat het „grootere-Volk“ verschijnt, zoodra het Paaschcongres een redactionele en commercieele leiding benoemd heeft.

In December 1918 nam het Partijbestuur kennis van de uitgewerkte plannen der Rotterdamsche dagbladcommissie tot stichting van een dagblad en het exploiteeren van een drukkerij te Rotterdam, waarmee het zich in beginsel kon vereenigen.

Het Kerstcongres van 1917

in Utrecht was grootendeels gewijd aan de wijziging der Statuten en het Partijreglement, noodig geworden door het invoeren van het stelsel van Evenredige Vertegenwoordiging en de verdeeling van het land in 18 kieskringen inplaats van 100 districten. De reorganisatie der Partij, die hiermee verband hield, was voornamelijk een reglementaire bevestiging van wat in de voorafgaande jaren reeds in de Partijorganisatie was gegroeid: de instelling van gewestelijke- en stedelijke federaties, administratieve en propagandistische centrales, meest met een eigen gesalarieerde in de leiding; de districtsfederaties, wier taak zich voornamelijk tot bemoeiingen bij de Statenverkiezingen bepaalt, en de gemeentelijke federaties. Van de overige veranderingen was die, welke grootere centralisatie bracht in de contributieheffing, van de meeste betekenis.

De door het Partijbestuur ingediende „Vredes-resolutie“, werd door Troelstra verdedigd en met algemeene stemmen aangenomen.

Op de bespreking van de algemeene Partijleiding volgde de behandeling van de Onderwijsparagraaf van het Verkiezingsprogram, welke na een inleiding door F. L. Ossendorp met de daarop volgende discussie in hoofdzaak overeenkomstig de conclusies, welke de Commissie van voorbereiding in haar Rapport had neergelegd, werd aangenomen.

Deze Commissie „inzake de uitwerking van artikel 192 G. W.“ was door het P. B. in Februari 1917 benoemd. Ossendorp, voorzitter, Hoogland en De Roode vormden het bureau: leden waren: Joosse, Hoogland, v. Hinte, Schaper, Loopuit, Gerhard, Bergmeijer, Thijssen, K. ter Laan, Van Kuijkhof, S. Groeneweg en Sikkema.

Vooraf dank zij de uitnemende leiding werkte de commissie met zoo grooten spoed, dat haar rapport en conclusies ongeamendeerd met algemeene stemmen kon worden aangenomen.

De overige paragrafen van het Verkiezingsprogram werden op het

Buitengewoon Congres

dat op 2 en 3 Februari 1918 te Arnhem gehouden werd, vastgesteld. Troelstra hield een inleiding over de algemeene politiek, Schaper over arbeidswetgeving en sociale verzekering, Wibaut over de economische en financieele paragrafen. De voorstellen van het Partijbestuur werden met enkele amendementen op onderdeelen met algemeene stemmen aangenomen, nadat een voorstel-Dordrecht om in de militaire paragraaf te lezen (volgens de toelichting: na den oorlog, maar vóór de Inter-

ationale uitspraak heeft gedaan) „afschaffing van leger en vloot“ met 482 tegen 196 stemmen was verworpen.

Afloop verkiezingen.

Op 13 Juli 1918 vergaderde het Partijbestuur ter bespreking van den verkiezingsuitslag en de daaruit geboren politieke situatie. Eenstemmig kon de vergadering zich vereenigen met het door Troelstra aan de koningin gegeven advies, dat de S.D.A.P. in den uitslag der verkiezing geen grond vindt om in de Regeering vertegenwoordigd te zijn.

De Bond van Belgische Arbeiders.

De geïnterneerde en de tengevolge der oorlogsomstandigheden in ons land vertoevende Belgische partijgenooten richtten in 1917 den „Bond van Belgische Arbeiders in Nederland“ op. Met dit filiaal onzer zusterpartij in ons land heeft de Partij steeds de hartelijkste betrekkingen onderhouden. Bij verschillende gelegenheden waren wij in de mogelijkheid den Bond blijken van onze sympathie te geven. Metterdaad konden wij den Belgischen partijgenooten bijstaan, toen de Regeering den geïnterneerden verbod het orgaan van den Bond, „De Belgische Socialist“, te ontvangen, te lezen, te koop en of in bezit te houden. Wij deden stappen om tot opheffing van dit verbod te geraken bij de Belgische regeering en haar vertegenwoordiger in Den Haag en bij de Nederlandsche regeering, in het bijzonder bij den minister van Oorlog, en drukten een bijblad met den inhoud van „De Belgische Socialist“ bij „Het Volk“, dat, tot ook dit verboden werd, het orgaan van den Bond verving.

In het laatst van Mei 1918 werd het verbod opgeheven.

Propagandistencursussen.

Om de belangstelling voor de bestudeering van wetenschappelijke vraagstukken van sociaal-economischen en politiek aard bij de gewestelijke en plaatselijke voorgangers der beweging te wekken en hun eenige leiding te geven bij de voorbereiding tot studie over deze onderwerpen, sloot het Partijbestuur in Leeuwarden, Groningen, Almelo, Arnhem en Utrecht in den winter 1918—1919 propagandisten-cursussen te houden.

Aan de stedelijke federatie Amsterdam, Rotterdam en Den Haag werd in overweging gegeven een cursusreeks van wat breeder opzet onder leiding van voornamelijk plaatselijke krachten te organiseren en deze voor de daarvoor aangeezenen uit de omliggende afdeelingen open te stellen.

Voor de eerstgenoemde plaatsen werden de cursusleiders uitgenoodigd door het Partijbestuur.

De cursisten werden door de gewestelijke besturen aangewezen uit degenen, die een actief aandeel nemen in de leiding van de partijorganisatie, de propaganda of het werk in de gemeenteraden, en wier ontwikkeling van dien aard kan worden geacht, dat zij met vrucht een verhandeling over een wetenschappelijk onderwerp kunnen volgen.

Voor elke cursusreeks werden vijf leiders uitgenoodigd, die het volgende programma behandelen:

1. Drie cursussen: Korte theoretische inleiding over het kapitalisme en zijn maatschappelijke beteekenis.

De economische constructie van de Nederlandsche bevolking en de wijziging, die ze onderging en ondergaat.

2. Twee cursuslessen: Het historisch materialisme, toegelicht met historische en sociologische voorbeelden.

3. Twee cursuslessen: De geschiedenis van het socialisme.

4. Een cursusles: De politieke partijen in Nederland en haar maatschappelijke basis.

5. Twee cursuslessen: Staats- en gemeenterecht. Aan de uitnodiging om als cursusleider op te treden voldeden:

J. van Gelderen, J. F. Ankersmit, I. G. Keesing, W. H. Vliegen, J. van den Tempel, F. van der Goes, Mr. W. A. Bongers, L. J. H. Eversen, Dr. J. van Leeuwen, Mr. G. W. Sannes, Jos. Loopuit, A. B. Kleerekoper, Mr. H. J. Nieboer, A. H. Gerhard, Dr. J. G. van Dillen, J. J. de Roode, Dr. H. Bolkestein, Mr. J. L. Polak, Dr. Th. van der Waerden.

Door de gewestelijke besturen kon voor elken cursus aan ten hoogste 20 cursisten, die meer dan f 1.— reisgeld per keer moeten betalen, een tegemoetkoming worden verleend voor dat meerdere, tot een maximum van f 2.—. De totaaluitkeering voor reiskosten mocht de f 30.— per cursus en per keer niet overschrijden.

Het Partijbestuur vergoedde den cursusleiders alle onkosten.

De cursussen vingen aan op Zondag 1 December en worden voortgezet op elken eersten en derden Zondagmorgen van de maand, tot en met 20 April 1919.

Zij verheugen zich over het algemeen in een trouw bezoek en groote waardeering van de zijde der cursisten. Het ligt in het voornemen van het Partijbestuur aan het Congres voor te stellen op de begroting-1919 een vrij beduidend bedrag uit te trekken om daaruit de kosten van een vacantiecursus te Amsterdam voor eenige trouwe bezoekers van de wintercursussen in de provincie te bestrijden.

Partijraadsvergaderingen.

De Partijraad vergaderde op:

30 September 1917 te Amsterdam, ter behandeling van de door een commissie uit het Partijbestuur ontworpen wijziging van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement der Partij; deze vergadering kwam met de besprekingen niet klaar en werd op

14 October 1917 voortgezet;

22 December 1917 te Utrecht, ter behandeling van de op het ontwerp-Statuten en Reglement door de afdelingen ingediende amendementen en voor het uitbrengen van advies daarover aan het op 23 December te houden Congres;

6 Januari 1918 te Amsterdam, tot het opmaken van voordrachten voor de groslijsten-Kamer-verkiezingen;

30 April 1918 te Amsterdam.

Deze vergadering werd door het Partijbestuur bijeengeroepen, toen de buitenlandsche verhoudingen zich in April 1918 dermate verscherpten, dat schending onzer neutraliteit door een der oorlogvoerende partijen en daarmee het gevaar in den oorlog betrokken te worden, dreigde.

Partijbestuur en Kamerfractie stelden er in die omstandigheden prijs op het Partijkader in de kwestie te priënteeren en een advies te bekomen over de houding, welke aangenomen diende te worden, indien de regeering voor de keus werd gesteld om de neutraliteit te handhaven en alles, wat zij als schending daarvan beschouwt met geweld van wapenen te keeren, of toegeven om een aanval op ons land te ontgaan.

Den leden der Partijraad werd stilzwijgendheid opgelegd zoowel over het feit, dat de vergadering gehouden was als omtrent de besprekingen.

Personalia.

In de beide verslagjaren had de Partij het verlies van een lange rij, waaronder haar verdienstelijkste en meest toegewijde leden te betreuren.

Den 15den April 1917 vierden wij het vijfentwintig jarig jubileum als strijder in de arbeidersbeweging van H. Spiekman; den 19den November werd hij, een onzer meest militante en trouwe makkers, gedurende vele jaren lid van het Partijbestuur, van ons weggenomen.

Zijn nagedachtenis en met name die onzer kameraden Wagenaar, raadslid te Zaandam, Borgardijn, raadslid te Arnhem, G. C. v. d. Tempel, oud secretaris van den Gemeentewerkliedenbond, en Bosman, Statenlid te Rotterdam, werd door het Kerstcongres van 1917 gehuldigd.

In 1918 ontvielen ons Ds. S. K. Bakker, overleden 21 Januari te Zwolle, Henri Meijer, 7 Februari te Hilversum, Maarten den Hartog, weinige weken, nadat hij het vaderland verlaten had, op 30 Maart in Indië, H. Geertsma op 7 April te Arnhem, Ds. Bax op 30 Mei te Amsterdam, Albert Hahn op 5 Augustus te Amsterdam, Antonie Dijkgraaf op 14 September te Amsterdam, en H. Wijsman op 22 Januari te Zandvoort.

Een bijzonder woord van afscheid en hulde zij hier gewijd aan Albert Hahn en Antonie Dijkgraaf, beiden in dienst der Partij, die, elk op zijn gebied en met de zeer bijzondere talenten, waarover hij beschikte, met volle overgave van hun persoon arbeidend, tot haar meest gevierde strijders behoorden.

Op 2 Juni 1917 werd aan den „Volk“-redacteur H. J. Hegeraat, die om gezondheidsredenen ontslag had gevraagd, onder dankzegging in het bijzonder voor wat door hem voor de krant was gedaan, met toekenning van pensioen, ontslag verleend.

De toekomst der nagelaten betrekkingen van Hahn werd door de Commissie van Beheer van „Het Volk“, die van Dijkgraaf's familie door de Partij verzekerd.

Voor beide is een regeling getroffen, die in hoofzaak hierop neerkomt, dat aan de weduwe een pensioen wordt uitgekeerd van f 1000 's jaars met een toeslag van f 250 voor elk kind tot zijn meerderjarigheid.

Daar het Partijbestuur geen fondsen voor die uitkeering, welke uit de Partijkas moest worden gedaan, ter beschikking stonden, deed het een beroep op de partijgenooten om een bedrag bijeen te brengen, waaruit de eerste uitkeeringen konden worden verstrekt. Eenige duizenden partijgenooten brachten het hunne hiertoe bij; in het fonds was op 31 December een bedrag groot f 3.501.87 gestort.

De propagandisten der Partij L. M. Hermans (Gelderland) en E. Rugge (Groningen) werden tot lid van de Tweede Kamer gekozen en legden hun functie neer; zij werden vervangen door D. Bartels te Uithuizen en B. Bakker te Arnhem.

F. A. Hof aanvaardde een benoeming in de leiding van den Transportarbeidersbond; in zijn plaats werd tot tijdelijk propagandist in Limburg aangesteld H. v. d. Ploeg te Heerlen.

In de plaats van Dijkgraaf benoemde het gewestelijk bestuur van Overijsel in Februari 1919 W. v. d. Sluis van Watergraafsmeer tot propagandist.

De Kamerverkiezingen in 1917.

In het laatst van 1916 had een bijeenkomst van voorzitters van in het parlement vertegenwoordigde partijen plaats, waarin een ontwerp-overeenkomst om de Kamerverkiezingen in 1917 zoo veel mogelijk bij enkele candidaatstelling te doen verlopen werd vastgesteld. Het Partijbestuur besloot op Zaterdag 11 Februari 1917 een Buitengewoon Congres te Zwolle bijeen te roepen, ter behandeling van een voorstel om het P. B. machtiging te verleenen de volgende overeenkomst aan te gaan:

„Bij de verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, welke tengevolge van de ontbinding met het oog op de Grondwetsherziening in 1917 zullen moeten plaats vinden, zal door alle partijen worden gepoogd, te bewerken, dat de zittende leden geen bestrijding vinden en zoo mogelijk bij enkele candidaatstelling worden herkozen, waarbij echter uitdrukkelijk wordt vooropgesteld, dat gedurende de parlementaire periode aanvangende na bedoelde verkiezing en eindigende met de ontbinding tengevolge van de eerste verkiezing krachtens evenredig kiesrecht, door alle partijen zal worden bevorderd, dat elke beslissing zal worden vermeden over eenig ontwerp, dat tot politieke beginselstrijd zoude leiden.”

Uit de verslagen van de ter voorbereiding van dit Congres gehouden afdeelvingsvergaderingen bleek, dat het voorstel nagenoeg geen tegenstand ondervond. Daarnaast viel op, dat een groot percentage der afdeelingen besloot geen afgevaardigde te zenden, wijl het Congres overbodig werd geacht. In deze omstandigheden meende het P. B. te mogen aannemen, dat de Partij ook zonder Congresbesluit bereid was de overeenkomst te aanvaarden. Daarom werd besloten het Congres af te lasten.

In een circulaire d.d. 23 Mei 1917, deed het P. B. mededeeling van het inmiddels met de andere partijen getroffen accoord. In overeenstemming daarmee werden onzerzijds alleen de aftredende leden candidaat gesteld.

Verder besloot het P. B. met alle kracht en openlijk steun te bieden aan de aftredende burgerlijke Kamerleden, wanneer tegenstanders van Grondwetsherziening tegenover hen werden gesteld.

In een in „Het Volk” van 4 Juni gepubliceerd manifest „Aan de Kiezers” zette het P. B. de gronden tot het aangaan van het accoord uiteen en riep het de kiezers op de aftredende candidaten-voorstanders van Grondwetsherziening te herkiezen.

Het werd, gelijk te voorzien was, een slappe verkiezing. In 50 districten werden de aftredende candidaten bij enkele candidaatstelling herkozen, waaronder onze partijgenooten Schaper (Appingedam en Saumes (Veendam). In de 50 andere districten namen 224.577 kiezers aan de stemming deel. Hiervan brachten er 42.282 hun stem uit op de 13 bij de verkiezing betrokken candidaten der Partij; 52.957 stemden op andere dan aftredende candidaten, waarvan 23.128 op die van de Algemeene Staatspartij en 17.015 op die van de S. D. P.

Van de 50 niet bij enkele candidaatstelling gekozen candidaten werden er 49 bij eerste stemming gekozen, w.o. onze partijgenooten: Kleerekoper (Amsterdam VIII), v. d. Tempel (Amsterdam IX), Albarda (Enschede), Holsdingen (Franeker), K. ter Laan (’s Gravenhage I), Troelstra (Leeuwarden), Spiekman (Rotterdam II), J. ter Laan (Rotterdam V), Mendels (Schoterland), v. Leeuwen (Utrecht II),

Hugenholtz (Weststellingwerf) en Duijs (Zaandam). Bij herstemming werd gekozen Gerhard (Amsterdam II).

Alle candidaten-voorstanders van Grondwetsherziening waren herkozen, de Grondwetsherziening zelf was in veiligheid — toch zullen slechts weinigen in de Partij op dezen zonder strijd tegen de groote burgerlijke partijen verlopen verkiezingsactie terugzien.

De Grondwetsherziening aangenomen.

Op Dinsdag 25 September 1917 werden de voorstellen tot Grondwetsherziening door de Tweede Kamer in tweede lezing aangenomen, de kiesrecht-paragraaf met 71 tegen 2 stemmen, die van de christelijk-historischen v. Idsinga en Bichon van IJsselmonde, de onderwijsparagraaf met algemeene stemmen.

In de Eerste Kamer werden de voorstellen op 29 November 1917 met algemeene stemmen aangenomen.

De plechtige afkondiging van de Grondwetsherziening door de gemeentebesturen had op 12 December van de puien der gemeentehuizen plaats. In een aantal gemeenten gaven duizenden gehoor aan onzen oproep om door hun tegenwoordigheid daarbij de bezegeling van onze overwinning in den kiesrechtstrijd te vieren en te getuigen van hun wil om de laatste, verzwakte hinderpalen, die de politieke ontvoogding van het geheele volk, mannen en vrouwen, nog in den weg stonden, op te ruimen.

Vertegenwoordiging Eerste Kamer.

Het in de Eerste Kamer vertegenwoordigde deel der fractie, bestaande uit H. Polak en H. v. Kol, afgevaardigden van Friesland, werd op 3 October 1917 versterkt door de verkiezing van den Partijvoorzitter W. H. Vliegen tot afgevaardigde van Noord-Holland.

Gemeenteraadsverkiezingen 1917.

In een rondschrijven aan de afdeelingen deelde het Partijbestuur mee, dat geen algemeene gedragslijn over de te volgen tactiek bij de raadsverkiezingen werd voorgeschreven. De beslissing over de vraag, of bij de periodieke verkiezingen de Godsvrede bewaard zou blijven, werd aan de afdeelingen overgelaten, doch het P. B. sprak den wensch uit geraadpleegd te worden, indien het voornemen bestond om een compromis met de burgerlijke partijen aan te gaan. De overgrote meerderheid der afdeelingen besloot tot den strijd en deze strijd werd een succes.

Het aantal gemeenteraden met een sociaal-democratische fractie vermeerderde met 21 en bedroeg na de verkiezingen in totaal 149.

Van de aftredende raadsleden stelden 3 zich niet weer beschikbaar, 6 zetels gingen verloren, doch daartegenover stond een winst van 76 zetels in andere gemeenten. In totaal brachten deze verkiezingen dus 79 nieuwe sociaaldemocratische raadsleden in de gemeenteraden.

Het volgende staatje geeft een overzicht van onze vertegenwoordiging in de gemeenteraden op 31 December 1918.

Federaties	Aantal gemeenten	Aantal gem. met Socdem. raadsleden	Aantal raadsleden	Aantal Socdem. raadsleden
Friesland . . .	43	26	543	98
Groningen . . .	57	27	593	61
Drente . . .	34	8	354	11
Overijssel . . .	60	11	666	41
Gelderland . . .	116	18	1.212	36
Utrecht . . .	72	4	606	11
Noord-Holland . *	133	38	1.221	83
Amsterdam . . .	1	1	45	15
Rotterdam . . .	1	1	47	11
Den Haag . . .	1	1	45	10
Zuid-Holland . **	186	15	1.690	32
Zeeland . . .	109	3	829	6
Noord-Brabant .	186	1	1.648	1
Limburg . . .	123	1	1.015	1
Totaal . . .	1122	155	10.514	417

*) Buiten Amsterdam.

**) „ Rotterdam en Den Haag.

Nog belangrijk grooter winst zullen de verkiezingen in 1919 leveren. Te oordeelen naar den uitslag der Kamerverkiezingen zal zoowel het aantal gemeenten met een sociaaldemocratische raadsfractie als dat der sociaaldemocratische raadsleden een beteekenende uitbreiding ondergaan. Ter voorbereiding van deze honderden nieuwe raadsleden gaf „Ontwikkeling” in het voorjaar van 1918 een serie „Brieven over Gemeentepolitiek” onder redactie van J. F. Ankersmit en A. W. IJzerman uit, waarvan de oplaag groot 2500 exemplaren bijna geheel geplaatst is; in den afgelopen winter organiseerden de gewestelijke besturen voor onze raads-candidaten cursussen over gemeentepolitiek, die zich algemeen in groote belangstelling mochten verheugen.

Vertegenwoordiging in de Provinciale Staten.

FEDERATIES.	Aantal Statenleden.	Aantal Soc.-Dem. Statenleden.
Friesland . . .	50	19
Groningen . . .	45	10
Drente . . .	35	2
Overijssel . . .	47	4
Gelderland . . .	62	—
Utrecht . . .	41	1
Noord-Holland *).	41	7
Amsterdam . . .	36	15
Rotterdam . . .	15	5
Den Haag . . .	10	1
Zuid-Holland **).	57	2
Zeeland . . .	42	—
Noord-Brabant .	64	—
Limburg . . .	45	—
Totaal . . .	590	66

*) Buiten Amsterdam.

**) „ Rotterdam en Den Haag.

Gemeentepolitiek.

Op 15 Februari 1919 had te Amsterdam een Congres van de Vereeniging van sociaaldemocratische raadsleden plaats, waar het door Wibaut en Ankersmit in opdracht van het Partijbestuur ontworpen „Gemeenteprogram” aan een eerste lezing werd onderworpen.

In de op dit Congres gevoerde discussies vond het Partijbestuur aanleiding eenige wijzigingen in het ontwerp aan te brengen, dat in eindvorm door het Paascongres van 1919 zal worden vastgesteld.

Candidaatstelling Tweede Kamer Verkiezing 1918.

In de verwachting, dat het Kerstcongres van 1917 zich met de door het Partijbestuur voorgestelde wijze van candidaatstelling voor de Tweede Kamer zou kunnen vereenigen, en dus de op 6 Januari 1918 bijeen te roepen Partijraadsvergadering de voordrachten voor de groslijsten zou hebben samen te stellen, werd aan de leden der Partij, die in 1913 een candidatuur voor de Tweede Kamer vervulden d.d. 6 December 1917 gevraagd, of zij bereid waren, zich ook voor de verkiezingen van 1918 te laten candideeren en zoo ja, voor welke(n) kieskring(en) zij zich beschikbaar stelden. In de convocatie d.d. 27 December aan de leden van den Partijraad gezonden werd van de hierop ontvangen antwoorden mededeeling gedaan en verzocht de namen van andere candidaten, die zij voornemens waren te stellen, zoo tijdig op te geven, dat het secretariaat aan de leden van den Partijraad op 3 Januari een volledige lijst der candidaten zou kunnen toczenden.

Op de den 6en Januari gehouden Partijraadsvergadering waren alle leden in het bezit van een lijst der candidaten, die zich beschikbaar stelden, van een overzicht der in 1913 op de candidaten van de Partij uitgebrachte stemmen, gegroepeerd naar de nieuwe indeeling in kieskringen, en van een in overleg met de propagandisten en federatiebesturen opgemaakte raming van het aantal op de candidaten der Partij uit te brengen stemmen in 1918, met berekening van het aantal candidaten, dat in elken kieskring afzonderlijk en bij verbindingen der lijsten van aangrenzende kieskringen in combinaties van kieskringen vermoedelijk gekozen zou worden.

Naar deze raming kon met meer of minder groote waarschijnlijkheid worden bepaald welke kansen de plaatsen op de definitieve lijst in de kieskringen of groepen van kieskringen op verkiezing boden.

In hoeverre de schatting een betrouwbare maatstaf bood, blikte uit de hieronder volgende vergelijkende staat van het aantal op de lijsten der Partij uitgebrachte stemmen en dat der in September 1917 gemaakte raming.

KIESKRINGEN	Schatting aantal				Uitgebracht aantal			
	Geldige stemmen	S. D. A. P.			Geldige stemmen	S. D. A. P.		
		Stemmen	%	zetels		Stemmen	%	zetels
Friesland	86.500	27.500	31	2	84.342	26.818	31	2
Groningen	116.000	39.500	34	2*)	110.790	36.353	32	3
Drente								
Overijssel	92.000	17.500	19	1	92.844	20.390	21	1
Arnhem	152.000	22.000	14	1*)	147.445	27.835	18	2
Nijmegen								
Utrecht	66.000	11.000	16	1	66.795	12.979	19	1
Haarlem	135.000	27.000	20	2	133.043	26.966	22	2
Den Helder								
Amsterdam	140.000	56.000	40	4	123.699	33.411	27	2
Rotterdam	193.000	54.500	28	4	183.895	61.223	33	5
Dordrecht								
Den Haag	124.000	28.500	22	2	127.305	30.030	23	2
Leiden								
Zeeland	206.000	13.500	6	1	196.111	13.062	7	1
Tilburg								
's-Hertogenbosch	86.000	12.000	13	1	77.940	7.078	9	1
Limburg								
Totaal	1.396.500	309.000	21	21	1.344.209	296.145	22	22

*) en groot overschot.

In de meeste kieskringen beantwoordde de uitslag aan de verwachtingen; in een enkele, Amsterdam, wijzigde de situatie zich in de aan de verkiezing voorafgaande negen maanden dermate in voor de Partij ongunstigen zin, dat het aantal stemmen ten laarnee, dat der gekozen kandidaten ver beneden de raming bleef; in de kieskringen Rotterdam—Dordt steeg het onder gunstiger omstandigheden nog duizenden stemmen boven de optimistische raming.

De Partijraad besloot, dat gelijkluidende lijsten zouden worden ingediend in de kieskringen Groningen en Drente, Arnhem en Nijmegen, Haarlem en Den Helder, Den Haag en Leiden, Rotterdam en Dordrecht, 's Hertogenbosch, Tilburg en Zeeland; de groepeerings werd zoo gekozen, dat elke lijst tenminste een gekozene kreeg en de kans op bij verrassing gekozen of uitgevallen kandidaten zoo gering mogelijk werd.

De stemming over de volgorde der kandidaten op de voordrachten geschiedde volgens het systeem in het Partijreglement voor de stemming over de definitieve lijst voorgeschreven. Aan de stemming namen 46 leden, aan die over twee lijsten 45 leden van den Partijraad deel.

De uitslag was, dat de volgende voordrachten van kandidaten, naar voorkeur in volgorde gerangschikt, op de groslijsten der kieskringen werden gebracht; de namen der kandidaten, die zich na de stemming terugtrokken, zijn niet opgenomen.

Voor de lijst in Groningen—Drente: 1. Schaper, 2. Sannes en 3. Rugge.

Voor de lijst in Friesland: 1. Mr. P. J. Troelstra, 2. W. P. G. Heidsingen, 3. P. Hiemstra en 4. K. Sikkema.

Voor de lijst in Overijssel: 1. J. W. Albarda, 2. A. Dijkgraaf en 3. Mej. A. Ladenius.

Voor de lijst in Arnhem—Nijmegen: 1. A. B. Kleerekoper, 2. L. M. Hermans, 3. H. J. v. Braambeck en 4. J. A. Bergmeijer.

Voor de lijst in Utrecht: 1. F. W. N. Hugenholtz, 2. J. Reijnders en 3. P. Moltmaker.

Voor de lijst in Amsterdam: 1. Mr. P. J. Troelstra, 2. J. v. d. Tempel, 3. A. H. Gerhard, 4. Mevr. C. Pothuis-Smit, 5. J. J. de Roode en 6. Ed. Polak.

Voor de lijst in Haarlem—Den Helder: 1. J. E. W. Duijs, 2. Dr. Th. v. d. Waerden, 3. C. Thomassen en 4. A. Nagtzaam.

Voor de lijst in Den Haag—Leiden: 1. K. ter Laan, 2. F. L. Ossendorp, 3. Mr. H. J. Nieboer en 4. W. Drees.

Voor de lijst in Rotterdam—Dordrecht: 1. J. ter Laan, 2. A. B. de Zeeuw, 3. Suze Groeneweg, 4. J. H. F. v. Zadelhoff, 5. A. W. Heijkoop, 6. S. P. Baart en 7. H. Schlosser.

Voor de lijst 's Hertogenbosch—Tilburg: 1. J. Oudegeest en 2. G. F. Lindeijer.

Voor de lijst in Limburg: 1. W. C. de Jonge en 2. S. P. Baart.

Hoeveel en welke kandidaten aan deze lijst door de afdeelingen werden toegevoegd, blijkt uit de hieronder volgende mededeeling van den uitslag der stemming over de groslijst.

Albarda had voorwaardelijk een plaats op de Friesche lijst aangenomen; hij kwam hierop den dag na de Partijraadsvergadering terug. Troelstra, die, voor het geval Albarda de eerste plaats op de Friesche lijst zou bezetten, zich enkel voor Amsterdam beschikbaar had gesteld, aanvaardde na Albarda's bedanken voor de Friesche lijst, twee candidaturen.

Sannes, door den Partijraad no. 1 op de Rotterdamsche lijst gesteld, trok zich daarvan na den zelf bij de stemming in de Partijraadsvergadering herhaalden tegenstand der Rotterdamsche vertegenwoordigers terug en nam de

onder voorbehoud aanvaarde plaats op de Groeningsche lijst in.

Bedenkingen tegen de voordrachten van den Partijraad rezen in Den Haag en in een aantal afdeelingen in den kieskring Den Helder, wijl niet voor de beide serieuze plaatsen op de lijst voldoende rekening met plaatselijke voorkeur zou zijn gehouden. In beide gevallen werd uit het oog verloren, dat een lijst van den eigen kieskring afzonderlijk slechts de verkiezing van één kandidaat zou waarborgen en voor het bezetten van de tweede plaats enkel rekening met de voorkeur uit den toegevoegden kieskring gehouden behoefde te worden.

Enkele kandidaten trokken zich van de door den Partijraad gemaakte voordrachten terug.

De gewestelijke- en stedelijke federatiebesturen leidden de stemming in de afdeelingen over de groslijsten. De afdeelingen ontvingen een uitvoerige circulaire, „Wenken betreffende de kandidaatstelling”, waarin de bepalingen uit het Partijreglement betreffende de kandidaatstelling en de stemming waren opgenomen en toegelicht en met voorbeelden werd duidelijk gemaakt, hoe de uitslag diende berekend te worden, en verder formuleren voor de noteering der stemming en het opmaken en mededeelen van den uitslag.

Op een enkele uitzondering na vereenigde de overgrootste meerderheid in elken kieskring zich met de voordrachten van den Partijraad. Uit een na de stemming ingesteld onderzoek blijkt, dat hier en daar een beteekenende minderheid van de voordracht afweek door sommige kandidaten een of twee plaatsen te verschuiven; dat slechts een kleine, op de meeste lijsten zeer onbeteekenende minderheid, de kandidaten der voordracht naar de plaatsen der reservekandidaten verwees; en dat de wijze van stemmen, die door het Partijbestuur overeenkomstig de op het Congres gegeven toelichting bij het reglement ongeoorloofd was verklaard, nergens in die mate was toegepast, dat daardoor verschuivingen in de door een beteekenende meerderheid gewenschte volgorde is ontstaan of had kunnen ontstaan.

De Partij telde begin Januari 1918 456 afdeelingen met 26.987 leden.

Vóór 1 Maart zijn nog opgericht 30 afdeelingen, die echter nog niet alle functioneerden, toen de stemming plaats vond.

Hiervan namen 436 afdeelingen met 26.932 leden (telling 15 Februari) aan de stemming deel.

Geen bericht over den uitslag der stemming werd ontvangen van 47 afdeelingen, waarvan 7 pas opgerichte; 3 afdeelingen zonden haar bericht eerst na de vaststelling van den uitslag in; van 3 afdeelingen moest de uitslag ongeldig verklaard worden.

Van de 26.932 leden der afdeelingen, waarvan de stemmingsuitslag werd medegedeeld, namen 16.592 leden aan de stemming deel (61 pCt.). Ter vergelyking diene, dat voor het in 1914 gehouden referendum voor de Partijbestuursverkiezing 9388 leden (35 pCt.) een stem uitbrachten.

Het meest algemeen werd gestemd in Noord-Brabant (80 pCt.), Friesland (75 pCt.) en Gelderland (75 pCt.); het slechtst in de groote steden, Amsterdam (41 pCt.), Rotterdam (49 pCt.) en Den Haag (32 pCt.).

Door 16.256 leden werd een geldige stem uitgebracht (97 pCt.).

Hieronder volgt de volledige uitslag der stem-

ming in alle kieskringen; achter den kieskring is het aantal uitgebrachte geldige stemmen, achter de namen der kandidaten het voor hen berekende aantal punten vermeld.

Friesland (2.506): Troelstra (2.786), Hilsdingen (5.752), Hiemstra (7.259) en Sikkema (9.263).

Groningen en Drente (2.130) Schaper (3.072), Sannes (1.695), Rugge (9.128), Mevr. Mansholt (13.287), Stenhuis (13.428), Brok (13.770), Bergmeijer (14.401), Bartels (15.496), Bazen (17.338), v. Dok (17.750) en Oldenzijl (18.215).

Overijssel (940): Albarda (1.212), Dijkgraaf (1.853), Ladenius (3.006), Bevers (4.371), De Boer—Baltjes (4.910), Eichelsheim (5.565), Paap (6.181) en Teesink (6.712).

Gelderland (1.815): Kleerekoper (2.231), Hermans (4.557), Braambeck (6.496), Bergmeijer (7.748), Dijkgraaf (8.769), Moll (12.135), Lindeman (12.445), Kam (12.674) en v. Trigt (14.570).

Utrecht (622): Hugenholz (852), Moltmaker (2.241), Reijnders (2.546), Van Eizenga (3.107), Boomsma (3.379), Timmer (3.427), De Weerd (3.763), Weijkamp (4.283) en v. d. Poel (4.372).

Den Helder en Haarlem (2.204): Duijs (2.664), v. d. Waerden (6.638), Thomassen (7.700), Nagtzaam (11.533), v. Eizenga (18.661), Michels (18.876), Mevr. v. Veen (19.434), Huijbers (20.196), Mevr. van Kersen-v. Muijlwijk (20.676), A. de Vries (21.478), Westerhof (22.762), Poppe (21.422), Versteegen (24.986), Rodrigues (25.020), Voogd (25.746) en Spaargaren (28.958).

Amsterdam (1.739): Troelstra (1.822), v. d. Tempel (4.106), Gerhard (5.500), Mevr. Pothuis (7.208), De Roode (9.107), Ed. Polak (9.723) en Voogd (11.166).

Den Haag en Leiden (1.038): K. ter Laan (1.622), Ossendorp (4.270), Nieboer (4.300), Drees (5.127), Dijkgraaf (5.275), Buurman (6.489), Hoejenbos (7.285), v. Eck (7.453), Schlosser (8.016), Groeneveld (9.221) en Rodrigues (9.450).

Rotterdam—Dordrecht (2.268): J. ter Laan (5.411), De Zeeuw (6.862), Suze Groeneweg (8.219), Heijkoop (10.386), Zadelhoff (12.284), Bergmeijer (16.477), Brautigam (16.861), Schlosser (17.300), Baart (17.589), v. Stapele (20.100), De Bruin (21.114) en v. Stavereen (24.301).

Zeeland en Noord-Brabant (522): Oudegeest (648), Lindeijer (1.138), Stenhuis (2.178), Gruijs (2.350), Jansen (2.584), Westerhof (2.848) en v. d. Veen (2.870).

Limburg (491): De Jonge (899), Baart (1.157), Brink (1.873), v. Dijken (1.984), Garritsen (2.120) en Gulden (2.278).

Verkiezingsactie.

Ter voorbereiding van de regeling der verkiezingsactie had in Februari een bijeenkomst van de propagandisten of federatie-secretarissen met den Partijsecretaris plaats. Overeenkomstig de door deze vergadering ingediende voorstellen nam het P. B. besluiten betreffende de actie, de samenwerking der federaties en de inning en verdeling der verkiezingsgelden. Hiervan werd den afdeelingen en federatiebesturen in de circulaire K. 17 van Maart en K. 66 van April 1918 mededeeling gedaan. Tevens werd in eerstgenoemde circulaire kennis gegeven van het besluit, dat in overeenstemming met den geest van onze kandidaatstelling, onzerzijds alleen propaganda mocht worden gevoerd voor de sociaaldemocratische

„lijst“ waarvan in woord en geschrift, op vergaderingen en bij huisbezoek geen ander dan No. 1 aanbevolen mocht worden. Het was dus den leden van de Partij en den afdeelingen niet geoorloofd een actie te voeren voor een bepaalden gewestelijken- of groepscandidaat, die niet aan het hoofd der lijst was geplaatst.

Op uitnodiging van de commissie voor de schriftelijke propaganda schreven een aantal partijgenooten toelichtingen op de verschillende paragrafen van het Verkiezingsprogram, die door „Ontwikkeling“ in brochurevorm werden uitgegeven. Behalve deze verschenen eenige brochures voor bepaalde groepen arbeiders.

De volgende verkiezingsbrochures werden in het licht gegeven.

Oplaatg.

J. H. Schaper, Acht uur, Acht uur, geen langer arbeidsduur.....	5000
J. G. van der Veen, De S. D. A. P. tegen het Alcoholisme.....	5000
P. Hiemstra, Het socialisme als voedselvermeerderaar.....	5000
Suze Groeneweg, Moederschap in eere.....	5000
J. J. de Roode, De geschonden belofte.....	5000
Dr. J. van Leeuwen, Voor den Wereldvrede! Weg met de geheime diplomatie.....	5000
J. Oudegeest, Zekerheid van bestaan.....	5000
J. F. Ankersmit, Het stembiljet tegen den woningjammer.....	5000
A. B. Kleerekoper, Weg met de wapenen der Barbaren.....	5000
idem Herdruk	2000
idem Herdruk	3000
J. van de Kieft, De strijd voor de belangen der gedemobiliseerden.....	5000
H. van de Ploeg, Reveille.....	5000
I. Goudsmit, Weg met den bakkersnachtarbeid	5000
E. Rugge, De grond aan de gemeenschap..	5000
M. H. J. Nieboer, Waar moeten de millioenen vandaan komen.....	5000
S. J. Pothuis, Huurprijs en Huuropzegging, Een toelichting op de Huurcommissiewet en op de Huuropzeggingwet.....	3000
H. J. Hegeraat, De verkiezingsleuzen in 1918	2000
F. M. Wibaut, De economische paragraaf...	5000
J. E. W. Duys, Paulus of Kaïn.....	5000
S. R. de Miranda, Vier jaren van strijd! De levensmiddelen- in en buiten het parlement	5000
F. L. Ossendorp, De S.D.A.P. en het onderwijs	5000

Voorts werd voor de afdeelingen tegen verminderden prijs een door Hahn geteekende verkiezingsplaat uitgegeven.

Onder redactie van De Roode verscheen een door v. Gelderen, A. Sternheim en Boekman verzamelde en bewerkte uitgave van verkiezingsmateriaal voor het kader, waaruit een uittreksel, „Katechismus van den kiezer“ ten behoeve der huisbezoekers werd getrokken.

Half Mei gaf het Partijbestuur het volgende manifest uit, dat in bijna een miljoen exemplaren werd verspreid:

Aan het arbeidende volk van Nederland!

Op 3 Juli a.s. is het Nederlandsche kiezerskorps, thans samengesteld op den grondslag van het algemeen kiesrecht, opgeroepen om een nieuwe Tweede Kamer der Staten-Generaal te kiezen, en daardoor aan te wijzen hoe in de eerstvolgende vier jaren ons land wenschte te worden geregeerd.

Rondom ons woedt de vernielende oorlogsbrand, hongersnood staat dreigend voor de deur, sombere zorg is binnengedrongen, vooral in de arbeiders-

woning, waar de tobkende moeder elken dag worstelt met de schier onmogelijke taak om haar gezin althans het onontbeerlijke te verschaffen.

Het kost moeite in dezen tijd de belangstelling te doen vestigen op een verkiezingsactie, harten en hoofden zijn vol met iets anders dat grooter, geweldiger, aandoet.

Maar, evenals ook tijdens het geweldigste gebeuren het dagelijksche leven zijn noodzakelijkheden stelt, zoo stelt het sociale en politieke leven zijn onverbiddelijke eischen. Zoo stellen de verkiezingen het Nederlandsche volk voor de vraag, volgens welke beginselen in de naaste toekomst het land zal worden geregeerd.

Het gaat al dadelijk om dit groote of na den oorlog het bedrijfsleven zich terstond weer op de oude kapitalistische banen zal gaan voortbewegen, dan wel of de socialistische gemeenschapsgedachte er zich in zal gaan uitdrukken, opdat de schepende kracht van den arbeid niet weer uitsluitend zal dienen om één klasse te verrijken.

Al wat in Nederland kapitalistisch denkt, en dat zijn alle burgerlijke, alle niet-socialistische partijen, heft met fanatisme de leuze aan: Terug naar het oude. Dat wordt aangekleed met de schijnschoone leuze van: vrijheid van bedrijf, en zal in de praktijk op niets anders neerkomen dan op het botvieren van de ongebreidelde winstmakingswoede die in het verleden mensch tegen mensch en volk tegen volk in het harnas heeft gejaagd, en daardoor de innerlijke oorzaak is van den oorlog. Gaat het weer dien kant op, dan wordt het voor de arbeiders een periode van fellen strijd, niet om hooger te klimmen, maar om niet lager te dalen op den trap der maatschappelijke welvaart. Reeds broeit men plannen uit om onder het mom van wettelijke bekrachtiging der collectieve contracten het stakingsrecht aan banden te leggen en daardoor de economische actie der vakbeweging lam te slaan, terwijl uit een ingediend wetsontwerp op den burgerlijken dienstdienstplicht voldoende blijkt met welken geest men in heerschende kringen beziel is.

Tegenover den eisch, door alle burgerpartijen, zonder uitzondering, gesteld, dat zoo spoedig mogelijk tot het ongebreidelde kapitalistische bedrijf moet weergekeerd, stellen wij, socialisten, ons ten doel het gemeenschapselement in het bedrijfsleven tot hoogere ontwikkeling te brengen, meerdere takken van productie en distributie te brengen onder een of anderen vorm van gemeenschapsbeheer, zoodat het terrein van de private winstmakerij wordt verkleind en middelen worden verkregen om groot sociaal werk, waarvan anders niets komt, tot stand te brengen.

Hier ligt de kern van het groote maatschappelijk vraagstuk voor de eerstkomende tijden. Machtige groepen van groot-kapitalisten zullen het volk trachten te overtuigen dat in een nieuwe, grotere en forskere uitgaaf van het kapitalisme het heil der toekomst ligt, terwijl voor ons het uur gaat slaan voor de maatschappelijke omvorming in socialistische richting.

Tegenover die machtige groepen de ééne machtige groep der in het socialistisch streven verenigde arbeidersklasse te stellen, dat is hetgeen thans de naastbijliggende taak is van elk arbeider die zich van zijn plicht tegenover zijn eigen klasse bewust is.

Waar men het thans van den kant der tegenstanders laat voorkomen als waren de slechte ervaringen met de tegenwoordige distributieregelingen het bankroet van de socialistische opvatting van bedrijfsleven, daar stellen wij, dat zonder dit ingrijpen het leven absoluut onmogelijk

lijk ware geweest en de ellende die men er mede beleeft, juist komt omdat alles geschiedt aarzeland, te laat, met te groote bangheid voor de kapitalistische belangen, die nog maar al te veel hun stempel drukken op heel onzen Staat.

Heuglijk is het feit, dat wij den aanstaanden verkiezingsstrijd tegemoet gaan, voorzien van het wapen van het algemeen kiesrecht. In 20 jaren, soms fellen strijd heeft de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij in Nederland den eerst schier algemeenen tegenstand tegen het algemeen kiesrecht gebroken. Ze werd daarbij wakker en trouw gesteund door het Ned. Vakverbond. Aan hun vasthoudende wil is het te danken dat thans ook de armste arbeider het recht heeft om mee te stemmen over de vraag hoe Nederland in de toekomst zal worden geregeerd.

Zullen wij nu teruggaan naar nieuwe kapitalistische heerschappij, of zullen de arbeiders door onweerstaanbare machtsvorming den Staat sturen in nieuwe richting?

Wil deze vraag bevestigend beantwoord worden, dan heeft de arbeidersklasse zich allereerst den plicht der eenheid op te leggen. De Nederlandsche arbeidersbeweging is alle jaren van haar bestaan door een worstelperk geweest, waarop allerhande groepen en secten zich uitputten in pogingen om de eenheid te beletten. Menig stuk macht, na lange jaren van arbeid verkregen, werd weer stukgeslagen. De S. D. A. P. is de eerste en eenige politieke organisatie geweest, die zich daarvoor heeft weten te vrijwaren en door dienzelfden geest beziel, heeft het N. V. V. op het terrein der vakbeweging in gelijken zin gewerkt. Zij hebben, sterk en nuchter, de ontbindende invloeden van scheurmakers weten te ontgaan en zijn daardoor een stuk macht geworden, die vooral in dezen oorlogstijd, in staat was menigmaal voor de arbeidersbelangen met succes op te treden.

Juist dit feit, dat de S. D. A. P. rustig doch onweerstaanbaar haar eigen weg ging, maakt dat zij fel besprongen wordt door allerlei groepjes, die zich de ware socialistischen noemen, op zoek naar slachtoffers voor een schijn-revolutionaire politiek van avontuur, die de macht der arbeidersklasse verlamt en het kapitalisme geen haar krenkt, integendeel, de arbeiders die er gehoor aan geven van de eene jammerlijke nederlaag in de andere stort.

Tegenover dat heillooze streven sta onze vurige oproep tot eenheid, gericht tot allen die zich aan het kapitalistische stelsel vijandelijk gevoelen, vooral tot hen, die in zich zelf al lang het heilige vuur van het socialistische streven voelen branden.

Maar wij richten dezen oproep ook tot die deelen van het arbeidende volk, die zich door godsdienstige of andere leuzen tot nu toe lieten inlijven bij de een of andere burgerlijke partij. Daar hebben zij niet anders dan teleurstellende ervaringen mee kunnen opdoen en daar zal men hen thans ook weer spannen voor den zegenwagen van het behoud. Een enkele blik op de candidatenlijsten der rechtsche partijen kan hen overtuigen dat in die partijen niets ten goede is veranderd, dat het proletarisch belang daar nog steeds voor niets telt. Nog zeer kort geleden hebben alle vertegenwoordigers van die partijen door hun hardnekkigen tegenstand tegen het allerbescheidenste staatspensioen, blijk gegeven van welken geest zij zijn beziel.

Het arbeidende volk van Nederland staat bij deze verkiezingen voor deze levensvraag, of het in zichzelf de eenheid en de kracht zal vinden om in één zelf gevormde partij als eene in de politiek des lands beslissende macht op te treden,

dan wel of het, door onderlinge verdeeldheid tot machteloosheid gedoemd, de burgerlijke partijen de macht en het recht zal geven den Staat opnieuw te gebruiken tot bevestiging en handhaving van het kapitalistische stelsel.

De S. D. A. P. tracht de staatsmacht te veroveren om haar in dienst te stellen van het gemeenschapsbelang, zooals dat door de socialistische arbeidersklasse wordt begrepen. De vraag waarom het gaat is of het georganiseerde groot-kapitaal Staat en volk zal beheerschen, dan wel de goed georganiseerde volksstaat het kapitaal.

De groot-kapitalistische groepen de macht over de Staten te ontnemen, is de eerste voorwaarde voor een politiek van vrede, menschelijkheid en vooruitgang. En het is de plicht van de arbeidersklasse der neutrale landen, reeds thans beslissende stappen in die richting te doen. De invoering van het algemeen kiesrecht stelt het arbeidende volk van Nederland op dit oogenblik daartoe in de gelegenheid. Die gelegenheid niet te benutten ware onverantwoordelijk tegenover de idealen die wij nastreven.

Dit standpunt zal zijn consequenties kunnen hebben. Het kan zijn, dat de verkiezingsuitslag zóó is, dat onze partij het beslissende woord heeft te spreken in de vraag wie regeeren zal en hoe er geregeerd zal worden. Principieel besloot het congres onzer partij die verantwoordelijkheid te aanvaarden, waaruit volgt deelneming aan de regeering, indien voldoende waarborgen zijn te verkrijgen, dat in beslist democratische richting zal worden geregeerd, dat met een dergelijke stap een periode van krachtigen hervormingsarbeid ten bate van de sociale verheffing der arbeidersklasse kan worden tegemoet gezien.

Arbeidend volk van Nederland!

De uitwerking dezer levensvragen voor de toekomst van land en volk zijn door onze partij neergelegd in een verkiezingsprogram dat richtsnoer zal zijn van ons streven in de komende parlementaire periode, en dat op het gebied der buitenlandsche politiek behelst steun verleening aan elke ernstige poging om een algemeenen duurzamen vrede te bevorderen door deelneming aan elke doelmatige internationale actie tot stichting van eene georganiseerde internationale rechtsorde en internationale ontwapening. Krachtige strijd tegen elken economischen oorlog en geheime diplomatie. En dat op het gebied der binnenlandsche politiek alle eischen bevat die het belang der arbeidersklasse, dat samenvalt met dat van den economischen en politieken vooruitgang, eischt. Speciaal de invoering van het vrouwenkiesrecht staat daarbij o.a. op den voorgrond, benevens krachtige uitbouw van het onderwijs op den grondslag der door het nieuwe art. 192 verkregen pacificatie met financieele gelijkheid en geestelijke vrijheid, doch geen bevoorrechtiging van de bijzondere school tegenover de openbare, die met alle kracht moet worden gehandhaafd.

Totstandkoming worde verkregen van een volledig stelsel van arbeidswetgeving, met den algemeenen 8 uren dag als doel en van een stelsel van sociale verzekering hetwelk het arbeidersgezin moet vrijwaren voor de onzekerheden van ziekte, werkloosheid, invaliditeit, enz. Moederschapsverzekering. Voldoend staatspensioen voor alle ouden van dagen, die het noodig hebben.

Blijvende organisatie der voorziening in levensmiddelen, o. a. door krachtige bevordering en ontwikkeling van de productie.

Zoodanige regeling van de financiën van Staat en gemeente dat inderdaad met de draagkracht

der belastingschuldigen ten volle rekening wordt gehouden.

Hoog de harten! Rechtop de hoofden!

In deze tijden van druk en ellende leeft het arbeidende volk in het voortdurende gevaar zich over te geven aan een hopelooze onverschilligheid. De toekomst is zoo donker dat een bij de pakken gaan neerzitten den moedeloze als een verlichting uitlokt.

Tegen dit gevoel roepen wij u in 't geweer!

In den donkeren nacht van oorlog en ellende die het kapitalisme over deze onze wereld bracht, kan door uwen wil, door uwe kracht, licht en hoop gebracht worden.

Schouder aan schouder geschaard voor een betere wereld!

Een tijd van vruchtdragenden arbeid voor vrede, welvaart en vrijheid ligt voor ons — indien gij wilt!

Daarom roepen wij ieder van u op, om op 3 Juli a.s. zijn persoonlijke wil te maken tot een deel van den eendrachtigen wil der socialistische arbeidersklasse van Nederland, en mede te werken aan het smeden van de macht die het land zal willen en kunnen bevrijden van het kapitalistische juk, door zich in dienst te stellen van het heilig ideaal: de vestiging eener hoogere, betere maatschappelijke orde: de socialistische.

Vormt daartoe uit alle deelen des lands socialistische stemmen, uitgebracht op de kandidaten der S. D. A. P.

Het Partijbestuur der Sociaaldemocratische Arbeiderspartij in Nederland.

Krachtigen steun bij de verkiezingspropaganda onder de militairen-kiezers werd verleend door den

BOND VAN DIENSTPLICHTIGEN.

begin Mei 1918 ontstaan uit een fusie van drie militaire bonden: den Bond van Sociaaldemocratische Mobilisatieclubs, de Vereeniging van Landstormplichtigen en den Bond van Miliciens en Landweer met klein verlot.

De fusie-vergadering nam de volgende motie aan:

„De vergadering, van oordeel, dat de belangen der militairen in de afgelopen parlementaire periode met grooten ernst en toewijding behartigd zijn door de Sociaaldemocratische Kamerfractie;

van oordeel, dat doorvoering van het „Program van Hervormingen ten aanzien van het gemobiliseerde leger“ afhankelijk is van de versterking dier fractie in de nieuwe Kamer; besluit, bij de a.s. verkiezingen de kandidaten der S.D.A.P. met kracht te steunen.”

Het „Program“ in deze motie bedoeld, was in overleg met het Partijbestuur en de Kamerfractie ontworpen. Het werd met een aanbeveling onzer kandidaten in tienduizenden exemplaren in het leger verspreid; verder verschenen in groote oplaag eenige nummers van „De Reveille“, het bondsorgaan, als verkiezingskrant, werden eenige brochures uitgegeven en bijna 100 verkiezingsvergaderingen speciaal voor militairen door het hoofdbestuur gehouden. Een frissche actie werd gevoerd, die, toen een groot deel der onder de wapenen geroepen in de gelegenheid werd gesteld aan de verkiezingen deel te nemen, het stemmingscijfer der Partij zeer ten goede kwam.

Sinds de gedeeltelijke demobilisatie organiseert de Bond de gedemobiliseerden, waarvan

er thans 17.000 zijn toegetreden, en wordt een krachtige actie gevoerd voor intrekking der Landstorm- en aanvullingswetten, de demobilisatie van de lichte '17 en betere verzorging van de gedemobiliseerden.

Tal van arbeiders, in het bijzonder van het platteland, maakten door den Bond voor het eerst kennis met onzen strijd en nemen er, in het burgerleven teruggekeerd, als leden van partij en vakbeweging een actief aandeel in. De onvermoeide bestuurders van hoofdbestuur en afdelingen komt, voor het vele dat zij ter bereiking van dit doel deden, een woord van lof en hulde toe, dat wij hun bij deze gelegenheid gaarne brengen.

Uitslag verkiezingen.

Van den uitslag der verkiezingen verschijnt geen officieele statistiek, vermeldende den uitslag in elke gemeente afzonderlijk. Daar het toch wenschelijk was, met het oog op de voorbereiding van de Statenverkiezingen om een gespecificeerd overzicht te hebben van de machtsverhoudingen der politieke partijen in elke gemeente, in het bijzonder van het aantal stemmen op de kandidaten der Partij uitgebracht, werden de federatie-secretarissen uitgenoodigd van den verkiezingsuitslag, die bij het hoofdstembureau inkwam, afschrift te nemen.

Algemeen werd aan dit verzoek voldaan, zoodat wij enkele weken na de verkiezing van de positie der Partij in elke gemeente precies op de hoogte waren en den federatiebesturen een vergelijkend overzicht van de in 1913 en 1918 in elke gemeente uitgebrachte sociaaldemocratische stemmen, van de verhouding van het aantal leden tot dat der roode kiezers, van den invloed der andere socialistische partijen en van den uitslag der Statenverkiezingen in 1919 berekend naar den verkiezingsuitslag in 1918 mededeeling konden doen.

Aan allen, die tot de zeer tijdroovende voorbereiding van dezen arbeid hebben bijgedragen, zij bij dezen den dank van het Partijbestuur gebracht.

GEKOZEN WERDEN:

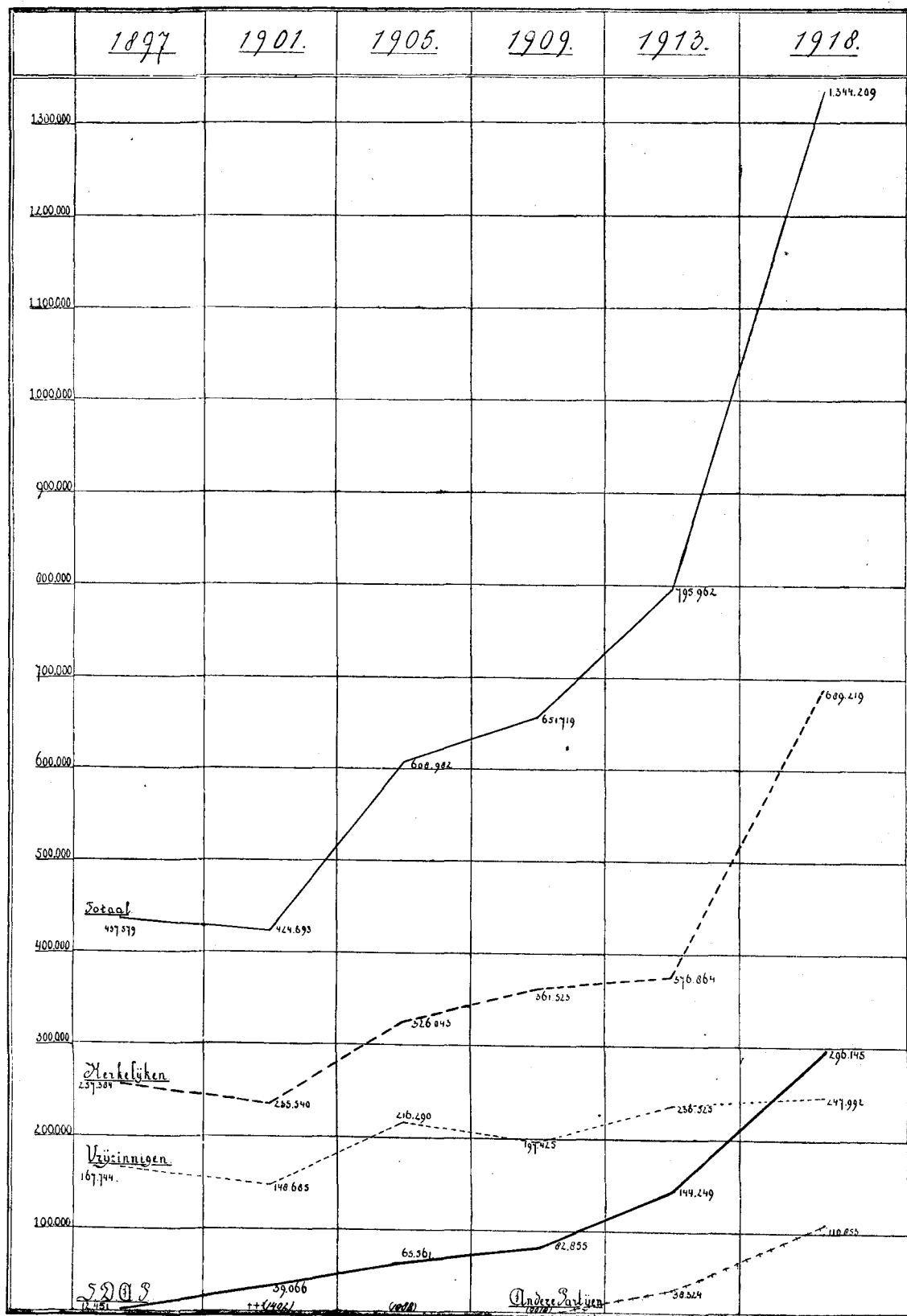
Friesland	P. J. Troelstra, W. P. G. Helsdingen.
Groningen	} J. H. A. Schaper, G. W. Sannes, E. Rugge.
Drente	
Overijssel	J. W. Albarda.
Arnhem	} A. B. Kleerekoper, L. M. Hermans.
Nijmegen	
Utrecht	F. W. N. Hugenholtz.
Den Helder	} J. E. W. Duijs, Th. van der Waerden.
Haarlem	
Amsterdam	Troelstra (werd na loting voor Friesland gekozen verklaard), J. v. d. Tempel, A. H. Gerhard (na bedoelde loting gekozen verklaard.)
Rotterdam	} J. ter Laan, A. B. de Zeeuw, Suze Groeneweg, A. W. Heijkoop, J. H. F. van Zadelhoff,
Dordrecht	
Den Haag	} K. ter Laan, F. L. Ossendorp.
Leiden	
Zeeland	} J. Oudegeest.
Tilburg	
's Hertogenbosch	} W. C. de Jonge.
Limburg	

F E D E R A T I E S.	1909				1913				1918			
	Aantal leden	Aantal geldige stemmen	Soc.-Dem. stemmen	%	Aantal leden	Aantal geldige stemmen	Soc.-Dem. stemmen	%	Aantal leden	Aantal geldige stemmen	Soc.-Dem. stemmen	%
Friesland	1.330	47.721	12.115	25.3	3.115	56.140	17.094	30.4	4.568	84.342	26.818	31.7
Groningen	575	38.027	9.709	25.5	1.735	45.465	13.917	30.6	3.106	71.933	24.908	34.6
Drente	80	16.464	1.152	6.9	796	20.433	3.753	18.3	1.668	38.857	11.445	29.4
Overijssel	738	53.035	6.660	12.5	1.557	61.132	9.579	15.6	2.299	92.844	20.390	21.9
Gelderland	663	70.558	6.969	9.8	1.598	88.345	10.778	12.2	3.895	147.445	27.835	18.8
Utrecht	323	32.369	3.034	9.3	839	43.029	5.275	12.2	1.663	66.795	12.979	19.4
Noord-Holland (noord) *	919	73.450	8.393	11.4	4.021	93.663	17.073	18.2	3.020	70.997	15.232	21.4
Noord-Holland (zuid)									1.930	62.046	11.734	18.9
Amsterdam	2.084	52.458	14.559	27.7	5.438	68.407	26.518	38.7	5.032	123.699	33.411	27
Rotterdam	779	35.132	5.907	16.8	1.763	46.540	14.118	30.3	1.941	90.853	39.397	43.3
Den Haag	461	22.936	3.599	15.6	1.626	32.653	8.950	27.4	1.563	64.022	20.225	31.5
Zuid-Holland **	829	86.235	5.554	6.4	2.295	99.416	9.843	9.9	4.410	156.325	31.631	20.2
Zeeland	163	32.401	1.404	4.3	382	37.789	2.355	6.2	569	50.315	4.917	9.7
Noord-Brabant	179	55.474	2.255	4	245	63.954	2.711	4.2	867	145.796	8.145	5.5
Limburg	229	35.459	1.545	4	325	38.996	2.285	5.8	1.097	77.940	7.078	9
Totaal	9.352	651.719	82.855	12.7	25.735	795.962	144.249	18.1	37.628	1.344.209	296.145	22

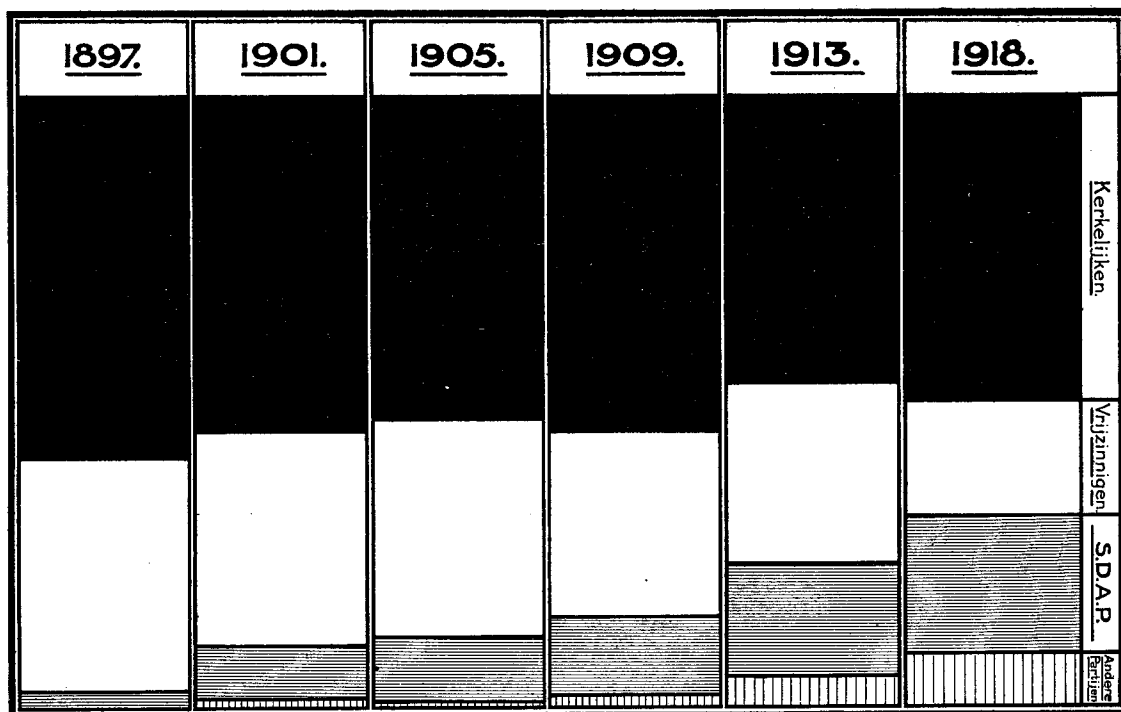
* Buiten Amsterdam.

**) „ Rotterdam en Den Haag.

K

L

De staat-G geeft in absolute en verhoudingscijfers een overzicht van den uitslag der Kamerverkiezingen in 1909, 1913 en 1918, in de kieskringen of groepen van kieskringen binnen de gelijknamige gewestelijke- of stedelijke federaties gelegen.

In de staat-H zijn de absolute cijfers van '13 en '18 nog eens naast elkaar gesteld en is de vermeerdering ook in % van het aantal in '13 uitgebrachte stemmen berekend.

De staat-J stelt de op de verschillende socialistische partijen uitgebrachte stemmen naast elkaar. Duidelijk blijkt, dat zoowel S.P. als de S.D.P. groot-stedelijke, in het bijzonder Amsterdamsche verschijnselen zijn.

Onder K zijn de curven geteekend, aanwijzende het aantal geldige stemmen en de stemmen op Kerkelijken, Vrijzinnigen, de S. D. A. P. en andere partijen uitgebracht sinds 1897, den eersten keer, dat de S. D. A. P. aan de verkiezingen deelnam.

Tot de Kerkelijke Partijen zijn die gerekend, welke deel uitmaken van de coalitie, dus voor 1918 ook de Christelijk Sociale Partij, benevens de Christen-Democratische Partij.

Bij de vrijzinnige stemmen in 1918 zijn ook die geteld, welke de kandidaten van den Economischen Bond op zich vereenigden.

Hiernevens volgen de cijfers bij de curven genoemd.

K 1

Partijen	1897	1901	1905	1909	1913	1918
Kerkelijken . .	257.384	235.540	326.043	361.523	376.864	689.219
Vrijzinnigen . .	167.744	148.685	216.290	197.425	236.525	247.992
S. D. A. P. . .	12.451	39.066	65.561	82.855	144.249	296.145
Andere Part. . .	—	1.402	1.988	9.916	38.324	110.853
Totaal . .	437.579	424.693	608.982	651.719	795.962	1.344.209

K 2

In procenten van het totaal aantal stemmen:

Partijen	1897	1901	1905	1909	1913	1918
Kerkelijken . . .	58,82	55,46	53,54	55,47	47,35	51,27
Vrijzinnigen . . .	38,33	35,01	35,52	30,29	29,72	18,45
S. D. A. P. . . .	2,85	9,20	10,77	12,71	18,12	22,03
Andere Partijen . .	—	0,33	0,33	1,52	4,81	8,25

De teekening onder L brengt de procentuele verdeling der stemmencijfers van den staat K 2 in beeld. Duidelijk blijkt, hoe de vrijzinnige partijen tusschen Kerkelijken en S. D. A. P. weggedrukt worden.

H

Federaties	1913	1918	Meer	%
Friesland	17.094	26.818	9.724	56,8
Groningen	13.917	24.908	10.991	78,9
Drente	3.753	11.445	7.692	204,9
Overijssel	9.579	20.390	10.811	112,8
Gelderland	10.778	27.835	17.057	158,2
Utrecht	5.275	12.979	7.704	146
N.-Holl. *)	17.073	26.966	9.893	57,9
Amsterd.	26.518	33.411	6.893	25,9
Rotterdam	11.118	39.397	25.279	179
Den Haag	8.950	20.225	11.275	125,9
Z.-Holl. **)	9.843	31.631	21.788	221,3
Zeeland	2.355	4.917	2.562	108,7
N.-Brabant	2.711	8.145	5.434	200,4
Limburg	2.285	7.078	4.793	214,1
Totaal	144.249	296.145	151.896	105,2

*) Buiten Amsterdam.

**) „ Rotterdam en Den Haag.

J

Federaties	S.D.A.P.	S.D.P.	S.P.	N.V. Chr. Soc.
Friesland	26.818	627	192	666
Groningen	24.908	1.504	275	269
Drente	11.445	277	—	—
Overijssel	20.390	840	1.291	293
Gelderland	27.835	711	—	930
Utrecht	12.979	698	—	543
Noord Holland . *	26.966	3.175	1.258	1.758
Amsterdam	33.411	14.058	3.802	630
Rotterdam	39.397	3.396	408	1.305
Den Haag	20.225	2.242	442	456
Zuid-Holland . **)	31.631	2.277	734	771
Zeeland	4.917	237	276	406
Noord-Brabant	8.145	768	272	225
Limburg	7.078	233	—	164
Totaal	296.145	31.043	8.950	8.416

*) Buiten Amsterdam.

**) „ Rotterdam en Den Haag.

De actie der Partij in verband met de Levensmiddelenvoorziening.

Een groot deel van de aandacht en de werkkraft van de Partij en haar leiding werden in de beide verslag-jaren in beslag genomen door de actie in verband met de levensmiddelenvoorziening. Wilden wij schetsen wat de Partij te zamen met het N. V. V. en den Bond van Arbeiders-Coöperaties in deze zaak deed, wij zouden eigenlijk de geschiedenis der levensmiddelenvoorziening zelve moeten schrijven. Want er is letterlijk geen onderdeel dezer gelegenheid, waarmede deze drie centrale organisaties zich niet hebben bezig gehouden. Het spreekt vanzelf, dat dit binnen het bestek van dit geschrift niet mogelijk is. Wij moeten ons er toe bepalen een algemeene karakteristiek onzer actie te geven en de voornaamste feiten in herinnering te brengen.

Reeds bij het uitbreken van den oorlog begrep de Partijleiding, dat een der voornaamste plichten der overheid zou zijn, ons volk

voor honger en gebrek te bewaren. Twee harer woordvoerders in het parlement — onze partijgenooten Schaper en Troelstra — stelden de regeering dien plicht toen al duidelijk voor oogen. En het was in antwoord op hun verzoeken, dat de toenmalige minister Treub het trotsche woord sprak, dat in Nederland geen honger zou worden geleden. Een woord, dat niet gehouden is. Sindsdien hebben onze Partij, haar vertegenwoordigers in de openbare lichamen en haar pers in samenwerking met de andere organen der moderne arbeidersbeweging niet opgehouden met alle beschikbare middelen de machthebbers te stuwen in de richting eener zoo goed mogelijke levensmiddelen-voorziening. Daarbij is een krachtsontwikkeling, een uithoudingsvermogen en een bekwaamheid getoond, die in dit verslag met erkentelijkheid voorop worden geplaatst. Onze Kamerfractie, „Het Volk” en de Partij-weekbladen, onze Raadsfracties en tal van onze afdelingen hebben daarbij groot werk gedaan, waarvan het Nederlandsche volk herhaaldelijk de gunstige gevolgen heeft ondervonden.

Niet altijd is dat door bepaalde deelen der volksmassa erkend. Wij hebben veel miskenning en bestrijding ondervonden, vooral bij dat deel der bevolking, dat zich nimmer met de groote politieke en economische vraagstukken had bezig gehouden, dat ook nu geen lust toonde zich in de moeilijkheden en bezwaren van het oogenblik te verdiepen, doch van de S. D. A. P. ongeveer eischte, dat zij er voor zoude zorgen, dat men op dit eilandje van vrede te midden van den geweldigen wereldoorlog zou kunnen leven als ware er geen vuilte aan de lucht.

Deze actie onzer Partij droeg echter hetzelfde karakter van heel haar optreden sedert haar oprichting; zij stelde slechts eischen, die naar haar inzicht voor inwilliging vatbaar waren en bij de actie voor die eischen ging zij niet verder dan de reële machtspositie van het proletariaat toeliet. Zij weigerde, en dat wel alleen in het belang van het proletariaat zelve, zich te begeven op een weg van avontuur, die leiden moest tot teleurstelling, mislukking en ondergang, dus tot versterking der reactie, die ook in de crisisjaren wachtte op haar kans. Dat onze Partij zich daarbij een lastercampagne op den hals zou halen van de haar vijandige elementen binnen en buiten de arbeidersklasse, wist zij van tevoren, maar dat heeft haar niet kunnen bewegen af te wijken van de lijn, die zij zich had uitgestippeld en die zij temidden van het valsche misbaar volgt tot op dezen dag.

In de jaren, waarvan dit verslag spreken moet, was door het kabinet-Cort van der Linden de zorg voor de levensmiddelen-voorziening zoo goed als geheel gelegd in handen van den minister van Landbouw, den heer Posthuma. Deze minister bleek wel te weten, dat zonder ingrijpende maatregelen het leed en de nood van de groote massa van het Nederlandsche volk niet te overzien zouden zijn. Maar hij koos als grondslag voor zijn systeem, dat ieder zoo veel mogelijk zijn oude plaats in het productie- en distributieproces moest behouden. Hij wilde de particuliere belangen zoo weinig mogelijk schaden en tegelijkertijd iets doen in het algemeen belang. Daardoor aarzelde hij veel te lang voor hij op eenig gebied optrad en dan bleven zijn maat-

regelen steeds zoo halfslachtig, werkte hij zoozeer particuliere en algemeene belangen door, dat de ingewikkelde, verwarde, onoverzichtelijke en gebrekkige toestand ontstond, die niemand bevredigde en iedereen ergerde.

Onze beweging eischte daartegenover openbaarheid, klaarheid, eenvoud en den durf om slechts te letten op wat voor het behoud der volkskracht noodzakelijk was, ook al moesten daarvoor particuliere belangen worden geschaad. En onze algemeene eischen werden telkens weer, op ieder punt van het crisis-beleid in het bijzonder, toegepast en met klem verdedigd, ook in de jaren waarover dit verslag loopt.

Om die actie met meer kracht te kunnen voeren en ook om de daarbij opkomende vraagstukken grondig te kunnen bestudeeren, werd aan het eind van het jaar 1916 door de S. D. A. P., het N. V. V. en den Bond van Ned. Arbeiderscoöperaties, op initiatief van laatstgenoemde, de Centrale Commissie voor de Levensmiddelenvoorziening gesticht. Door de Partij werd in die commissie gedelegeerd Jos. Loopuit, door de tweede organisatie Edo Fimmen, door de derde J. J. v. d. Velde. Tot secretaris der commissie werd Edo Fimmen benoemd. En al dadelijk voelen wij behoefte met name den secretaris der commissie hulde te brengen voor hetgeen door de Centrale uit de Arbeidersbeweging in het belang der Nederlandsche arbeidersklasse is gedaan.

In de samenstelling der Commissie kwam wijziging, doordat midden 1917 in de plaats van Loopuit, eerst wegens ziekte gedurende korten tijd door Van Kuykhof vervangen, Matthijsen trad; ongeveer hetzelfde tijd kwam De Jonge in de plaats van v. d. Velde, die op zijn beurt werd opgevolgd door Van Sluis.

Reeds in de eerste weken van haar bestaan kwam de Commissie tot de conclusie, dat de distributie van verschillende levensmiddelen zoo goed als alles te wenschen overliet. In tal van gemeenten deed de overheid niets of zoo goed als niets, om de op zichzelf reeds onvoldoende overheidsmaatregelen tot hun recht te laten komen. De commissie bepaalde er zich niet toe de regering bij herhaling op dezen toestand opmerkzaam te maken, doch zij riep plaatselijke organisaties in het leven, samengesteld uit vertegenwoordigers van Partij- en Vakverenigingsafdeelingen en de Coöperaties, welke tot taak hadden op een actiever optreden der gemeentebesturen aan te dringen. Ter inleiding van deze langdurige, met groote taaiheid volgehouden actie bij de plaatselijke autoriteiten werd een circulaire aan alle burgemeesters gezonden. De plaatselijke commissies, door de Centrale Commissie geregeld geïnstrueerd, hebben grooten invloed op de uitvoering der Distributiewet en de gemeentelijke voorziening in de nooden uitgeoefend.

Op 31 December 1917 bestonden zij in 143 plaatsen, voor het meerendeel gevormd door vertegenwoordigers van de afdeelingen der S. D. A. P., van de moderne vakbeweging, en, voor zoover deze ter plaatse gevestigd zijn, van de arbeiderscoöperaties. Dit aantal was in September 1918 gestegen tot 351, terwijl geregeld gecorrespondeerd werd met de arbeidersorganisaties in 275 plaatsen, die te klein, of waar de organisaties te weinig in aantal waren, om gezamenlijk een commissie te vormen, zoodat in totaal in 626 plaatsen de invloed van de

moderne arbeidersbeweging op de levensmiddelenvoorziening zich heeft doen gelden.

De algemeene stand der levensmiddelenvoorziening was in den aanvang van het verslagjaar zoo, dat aanvulling en verbetering der Distributiewet noodzakelijk werd geacht. Daarom werd op 10 Januari 1917 door onze drie landelijke organisaties een uitvoerig adres in dezen geest aan de regering gezonden.

In een op 18 Januari 1917 gehouden samenspreking met den minister van Landbouw werd het adres nader toegelicht. De minister deed verschillende min of meer belangrijke toezeggingen, maar de vervulling van de meeste wenschen kon eerst geschieden nadat het „80-miljoen-ontwerp” zou zijn aangenomen.

Gebleken is, dat de minister spoedig daarna inderdaad verschillende maatregelen getroffen heeft, waardoor ten deele is tegemoet gekomen aan de wenschen neergelegd in bedoeld adres, tengevolge waarvan de levensmiddelenvoorziening aanmerkelijk werd verbeterd. Op 25 Januari 1917 verscheen een ministerieele circulaire, waarbij de rantsoeneering werd aangekondigd; op 12 Februari werden voor een zestael overheidsartikelen de rantsoenen vastgesteld.

Deze maatregel heeft ten aanzien dier artikelen er toe geleid, dat met eenige rechtvaardigheid verdeeld werd wat voorhanden was, al bleef natuurlijk de toestand in een groot aantal gezinnen uiterst zorgelijk.

Dit laatste leidde er toe, dat op 25 Februari in het Concertgebouw te Amsterdam door de drie samenwerkende organisaties een landelijk demonstratief congres werd gehouden, waar het woord werd gevoerd door F. M. Wibaut, A. B. Kleerekoper en Edo Fimmen. Uit alle deelen des lands waren ruim 1300 afgevaardigden opgekomen, vertegenwoordigend 170.000 georganiseerde arbeiders.

Hen Congres stelde een aantal nieuwe eischen, neergelegd in de volgende

RESOLUTIE.

„De vergadering, belegd door de besturen van het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen, de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij in Nederland en den Bond van Nederlandsche Arbeiders-Coöperaties, gehouden op Zondag 25 Februari 1917, in het Concertgebouw te Amsterdam, vertegenwoordigende ruim 170.000 georganiseerde arbeiders, aldaar vertegenwoordigd door 1300 afgevaardigden;

constateert met voldoening, dat aan een tweetal der eischen, door de besturen van bovengenoemde organisaties in hun op 10 Januari j.l. tot de regering gericht adres gesteld, sedert door de regering is tegemoet gekomen;

constateert, dat enerzijds door de regering meerdere bekendheid wordt gegeven aan de door haar ten behoeve van de levensmiddelenvoorziening getroffen maatregelen, en dat anderzijds door het door haar ingevoerde stelsel, wordt voorkomen, dat meer goederen de door haar beschikbaar gestelde goederen in grooter hoeveelheid dan voor onmiddellijk gebruik benodigd, in voorraad kunnen koopen; betreurt, dat bij het gevolgde systeem van rantsoeneering ten opzichte van sommige artikelen de hoeveelheden te laag zijn gesteld om te voorzien in de behoeften der arbeidersgezinnen;

-dringt er ten krachtigste op aan, dat hierin alsnog verbetering worde gebracht;

handhaaft ten volle het overige in voren genoemd adres gevraagde en betreurt, dat door de regeering hieraan nog niet is voldaan;

dringt er in het bijzonder op aan, dat:

1. onder geen omstandigheden de bij de invoering van de Distributiewet 1916 vastgestelde maximumprijzen worden verhoogd;

2. dat de maximumprijs voor witbrood en voor rijst algemeen en blijvend worde verlaagd, en

3. dat het aantal artikelen, onder art. 1 der Distributiewet 1916 tegen verminderden prijs beschikbaar gesteld, worde uitgebreid met kleeding, schoeisel, breiwool, sajete, zoolleder en klompen;

stelt voorts den eisch, dat alle vorming van voorraden of achterhouding van voorraden van levensmiddelen voor beschikbaarstelling bestemd, ook door particulieren, door inbezittingen zal worden tegengegaan;

spreekt voorts als hare meening uit, dat reeds thans door de regeering maatregelen dienen te worden getroffen, waardoor een behoorlijke en voldoende levensmiddelenvoorziening gedurende den komenden zomer, herfst en winter wordt verzekerd;

dringt hiertoe bij haar aan op vaststelling van de hoeveelheden levensmiddelen, welke dit jaar worden verbouwd, en op aankoop en voor zoover noodig en mogelijk op beschikbaarhouding voor de consumptie in eigen land van den oogst voor alle daarvoor geschikte producten."

In Maart 1917 werd het 80-miljoen ontwerp aangenomen. Toch werd de voedselvoorziening steeds slechter. Het broodrantsoen werd verminderd van 400 op 300 gram per dag; vleesch, vet, en eieren werden steeds schaarscher; de prijzen van schier alle levensbehoeften stegen.

Op 23 Juli 1917 had een bespreking plaats tusschen de afgevaardigden onzer drie landelijke organisaties en den minister van Landbouw. De grieven en eischen der arbeidersbeweging werden door hen uiteengezet. De minister deed eenige toezeggingen, welke hij herhaalde bij de behandeling in de Tweede Kamer van de

MOTIE-VAN DEN TEMPEL.

Deze motie werd op 31 Juli in de Kamer aangenomen. Zij luidt:

„De Kamer,

van oordeel, dat de beperking van het crediet tot 80 miljoen voor de Regeering geen reden mag zijn om in de volksbehoeften op onvoldoende wijze te voorzien;

van oordeel voorts:

dat de bij circulaire van 28 September 1916 vastgestelde maximumprijzen voor de verbruikers van de onder art. 1 der Distributiewet 1916 vastgestelde artikelen in geen geval moeten worden verhoogd en de reeds ingevoerde verhoogingen weder moeten vervallen;

dat daarenboven de maximumprijs voor rijst aanmerkelijk moet worden verlaagd, en dat, naast de reeds ingevolge art. 1 der Distributiewet 1916 aangewezen artikelen, nog ten spoedigste tegen verminderden prijs moeten worden beschikbaar gesteld: kleeding, schoeisel, breiwool, sajete, zoolleder en klompen,

gaat over tot de orde van den dag."

Op 27 Juli werd in een gecombineerde vergadering der drie besturen verslag gedaan van de besprekingen met den minister. Voorts werd

daar de toestand overzien en werden de lijnen voor de te voeren actie vastgesteld. In het laatst van Augustus werden op voorstel der Centrale Commissie nieuwe eischen aan de regeering gesteld. Om deze eischen met klem onder de aandacht der regeering te brengen, werden op 23 September op 21 plaatsen des lands groote demonstraties gehouden, die overal schitterend slaagden.

Op 24 September had wederom een bespreking plaats met den minister van Landbouw, ter toelichting der op 2 September gestelde eischen. Weer werden verschillende toezeggingen gedaan.

Uit de bourgeoisie kwam inmiddels een groeiend verzet tegen het beleid der regeering, dat zich vooral uitte in de grief, dat er ten behoeve der „minderbedeelden" met de miljoenen werd „gemorst".

Ons was het inmiddels duidelijk geworden, dat met kleine of groote verbeteringen in de uitvoering van en verbetering van de Distributiewet zelfs niet met het toestaan van eenige tientallen millioenen meer mogelijk zou zijn, de ellende buiten de arbeiderswoningen te keeren, en dat een behoorlijke voorziening van de onontbeerlijke levensbehoeften tegen redelijken prijs alleen door dieper ingrijpen van de staatsmacht in het economisch leven, door beheersching van voorraden en productie zou kunnen gelukken. In het felle manifest, dat 17 November 1917, ondertekend door de drie besturen

AAN DE NEDERLANDSCHE ARBEIDERS

werd gericht, worden de oorzaken van de ontbering, waaraan het grootste deel van ons volk ten prooi was geworden, bloot gelegd en wordt de weg gewezen, die tot afdoende verbetering leiden kan.

„De nood, waarin de arbeidersklasse sedert meer dan drie jaar verkeert, wordt met den dag erger. De duurte en de schaarschte zijn in de laatste maanden nog toegenomen. Opkoop en prijsopdrijving hebben de prijzen van levensmiddelen en artikelen van huishoudelijk gebruik gebracht op een buitensporige hoogte, of ze voor de massa geheel onbereikbaar gemaakt.

Sedert ons land van aanvoer van overzees vrijwel geheel werd afgesloten, heeft de speculatiezucht van hen die hongeren naar oorlogswinst zich met nog grootere felheid dan tevoren geworpen op bijna alle waren, die zich nog in het vrije verkeer bevinden; een kettinghandel, die inplaats van de waren te brengen tot de verbruikers, ze veelal aan het verbruik onttrekt, heeft tot gevolg, dat de armen nog meer verarmen, ten profijte van een gewetenlooze groep van goudzoekers.

De regeering, hoever zij ook tot ingrijpen in het economische leven werd gedwongen, geeft telkens opnieuw blijk van haar gehechtheid aan de kapitalistische opvatting, dat het economisch leven het best gedijt, als het geheel vrij wordt gelaten.

Ook nu weder moest zij eerst door de verontwaardigde protesten der verbruikers tot plicht gebracht worden. Toch had de ervaring genoegzaam bewezen, dat naarmate het economisch leven verder wordt ontwricht, de regeeringsbemoeiing zich verder moet uitstrekken. Had de regeering niet de voornaamste voedingsmiddelen onttrokken aan de speculatie, welke ongehoorde woekerprijzen zouden

wij thans moeten betalen voor de meest onontbeerlijke levensbehoeften als brood, vet en dergelijke? Nu deze aan het spel der winstmakers zijn onttrokken, was het te voorzien, dat zij zich zouden werpen op wat nog „vrij” is; de regeering echter liet hen begaan en stelde, toen eindelijk een noodtoestand was veroorzaakt, maximumprijzen vast, die aan de woekeraars een zoete winst verzekerden.

De moderne arbeidersbeweging heeft sedert het uitbreken van den oorlog een onafgebroken strijd gevoerd tegen het opzetten van de prijzen teneinde de groote massa van het volk tegen inzinking te behoeden. Bij stukken en brokken heeft zij de regeering tot haar noodmaatregelen moeten brengen. Wel mag zij zich erop beroemen een resultaat van betekenis te hebben bereikt. Op den langen duur heeft de regeering het eene artikel voor, het andere na, onder haar bemoeiing gebracht; veel ellende is daardoor voorkomen. Is desniettemin in het geheele volk de ontevredenheid groot, is de stemming die de massa vervult er eene van wrevel, dan is dat voor een groot deel toe te schrijven aan den innerlijken tegenzin der regeering tegen de taak, haar door de oorlogsomstandigheden opgelegd.

Het getreuzel in Den Haag is in het land spreekwoordelijk geworden. Sedert maanden is een distributieregeling beloofd van goedkoope kleding: zij is er nog niet. Sedert maanden is verstrekking van goedkoope schoenen in voorbereiding; zij is er nog niet. Hetzelfde geldt voor klompen.

Nadat in Juli de Centrale Levensmiddelencommissie uit de arbeidersbeweging aan de regeering een program van maatregelen had voorgelegd, en het in September met nieuwe eischen had aangevuld, is thans eindelijk een wetsontwerp ingediend, dat aan onze verlangens van destijds aanmerkelijk tegemoet komt. Wij noemen de beschikbaarstelling van brandstoffen tegen verminderden prijs; de verlaging van den wittebroodprijs, de rundvleeschdistributie; in de laatste dagen is ook een regeling aangekondigd voor een doelmatige distributie van het vet. Andere eischen blijven onvervuld. Met name is de verhoogde melkprijs onaangestaan. De prijsverlaging voor het wittebrood is te gering.

Ondanks onze kritiek op het regeeringsvoorstel, zullen wij het gebodene aanvaarden als de vrucht van onze actie. Wij zullen het zelfs met al onze kracht verdedigen tegen de reactie, die door de regeering zelf min of meer mobiel wordt gemaakt door de wijze waarop zij de financiële zijde van haar voorstellen bespreekt. Wij zullen het verdedigen, hoewel wij ons volkomen ervan bewust zijn, dat de regeering door eerst thans dit program te verwezenlijken, en zich hiertoe te beperken, opnieuw te laat komt. Want de totale ontwrichting waarmee de afsluiting van ons land het economisch leven bedreigt, en de roekeloosheid waarmee de oorlogswinstjagers dezen toestand pogen uit te buiten, onbekommerd om het leven van hun landgenooten, maakt een grondige herziening der krisispolitiek onafwijshaar noodzakelijk. Thans kan niet langer het productieleven zooveel mogelijk ongemoeid worden gelaten. Thans moet de regeering haar kapitalistische bezwaren overwinnen, en niet alleen alle voorraden van levensbehoeften, aanwezig bij producenten, tusschenhandelaars en verkoopers, in bezit nemen, — en

ook buitensporige voorraden bij particulieren! — de vereischte leiding der productie zelf dient door de regeering ter hand te worden genomen.

Allereerst geldt dit voor de voedingsmiddelen. Het is niet alleen noodig, dat de oogst wordt opgevoerd — gelijk dit geschiedt — de regeering moet verder gaan dan de aanmoediging van verbouw van broodkoren. Zij moet zorgen, dat elke plek grond, die daarvoor in aanmerking komt, voor het telen van graan of andere voedingsmiddelen wordt gebezigd, totdat de volksvoeding is verzekerd. Ook de productie van andere levensbehoeften en grondstoffen daarvoor, zal zij niet langer mogen overlaten aan den willekeur van particulieren; den handel erin zal zij niet mogen laten in handen van de vrije winstmakerij, die veelal tot woekerhandel ontaardt. Stelselmatige leiding van productie en distributie van al de levensbehoeften die ons land kan voortbrengen, is een gebiedende eisch.

Wij verlangen niet, in tegenstelling tot de regeering, die zooveel mogelijk „ieder op zijn plaats” wil laten, dat ieder van zijn plaats wordt gedrongen, en de regeering de eenige industrieel, landbouwer, handelaar en winkelier zal zijn. Wat wij eischen is, dat de arbeid van winkelier, handelaar, landbouwer, industrieel, voorzover zij werkzaam zijn in de voorziening van het volk met levensbehoeften, van regeeringswege zoodanig wordt georganiseerd, dat heel het economische leven samenwerkt tot het eene groote doel: het verhoeden van verdere inzinking der massa. Maar voor wat noodig is ter bereiking van dit doel mag de regeering niet terugschrikken. Is het mogelijk en doelmatig, bedrijfstakken bijna ongewijzigd te laten doorwerken, wij hebben er vrede mee; is het daarentegen noodig, dat de regeering de hand legt op machines en fabrieken, zij mag zich door kapitalistische dogma's daarvan niet laten weerhouden; waar het weerstandsvermogen van ontelbare zieken en zwakken, kinderen en ouden, om van de volwassenen en gezonden niet te spreken, op het spel staat, is het welzijn des volks het hoogste gebod.

De moderne arbeidersbeweging is tijdens den geheelen duur van den oorlog trouw gebleven aan haar organisatorisch beginsel. Zij heeft daaruit de kracht geput, om een voortdurenden en krachtadigen invloed uit te oefenen op de overheden van stad en land. De politiek van avontuur, die de politiek van zwakken is, heeft zij versmaad. Zij blijft vasthouden aan haar, na ernstig overleg bepaalde methode. De strijdmiddelen echter, die zij aanwendt, dienen scherper te worden naarmate de openlijke of bedekte tegenstand tegen haar streven zich verscherpt. Zij kan niet toelaten, dat de arbeidersklasse inzinkt tengevolge van laksheid of schrielheid van de regeering. Haar middelen zijn met de tot nog toe gevoerde actie niet uitgeput.

De sociaaldemocratische Kamerfractie staat gereed, het program, hierboven ontwikkeld, met alle kracht te verdedigen. Dit zal geschieden bij de behandeling der interpellatie-Schaper, tegelijk met de voorstellen der regeering. Wij roepen u op als één man deel te nemen aan de meetings, die den dag voor de behandeling dier interpellatie door ons zullen worden uitgeschreven.

De regeering en de bezittende klasse dienen

te weten, dat daarbij de arbeidersklasse achter ons staat."

Op 25 Januari 1918 kwamen de besturen weer bijeen, omdat het getreuzel der regeering en het terugnemen van verschillende beloften hadden geleid tot een geweldige ontevredenheid der arbeidende massa. In een „open brief" aan de leden van den Ministerraad en de Staten-Generaal, opgenomen in „Het Volk" van 29 Januari 1918, werd daaraan uiting gegeven.

Tijdens de voorbereiding van de nieuwe agitatie, in Februari 1918, nam het Partijbestuur kennis van de pogingen om de moderne met de onafhankelijke vakbeweging, zoo mogelijk ook met de Katholieke en Protestantsch-Christelijke, te doen samengaan in één actie om regeering en parlement verder te drijven op den weg van overheidsbemoeiing met de voorziening van levensbehoeften en verbetering te brengen in de steunregeling voor werklozen.

Het N. V. V. deelde ons mede, dat het, de wenschelijkheid eener zoodanige samenwerking in het algemeen toegevend, deze toch alleen mogelijk achtte, indien de actie uitsluitend op verbetering van de levensmiddelenvoorziening en van de steunregeling gericht was; het N. A. S. alle samenwerking te dezer zake met het Revolutionair Socialistisch Comité zou verbreken en waarborgen verkregen werden, dat het N. A. S. en zijn verwante organisaties zich aan de beslissingen der centrale organisaties zouden onderwerpen. Het lag voorts in de bedoeling van het N. V. V.-bestuur om, kwam de samenwerking tot stand, deze te vestigen op de basis van het program, hetwelk met ons in gemeen overleg was vastgesteld.

Het Partijbestuur deelde zijn bondgenoot in den strijd voor een betere levensmiddelenvoorziening mee, dat het de groote beteekenis van een toenadering met name tot de syndicalistische vakbeweging erkende en zich verheugde, dat de waarschijnlijk niet zonder ruzgespraak met de N.A.S.-leiding ondernomen poging daartoe, kans van slagen had. Dat echter deze schrede naar de eenheid der Nederlandsche arbeidersklasse, hoe wenschelijk en vol beloften ook, een stap achteruit zou beteekenen, indien zij tot verwijdering tusschen het N.V.V. en de S.D.A.P. zou moeten voeren, door aan de samenwerking dezer beiden in de levensmiddelenactie belemmeringen in den weg te leggen. Alleen voorzover het de voorbereiding van en de beslissing over onderdeelen der actie betrof, welke meer in het bijzonder op het terrein der vakbeweging liggen, zouden wij bereid zijn ons geheel terug te trekken; voor het overige bleven wij op samenwerking en in de plaatselijke centrales en in de Centrale Commissie prijs stellen, wat de laatste betrof desgewenscht aangevuld met vertegenwoordigers uit de in samenwerking tredende organisaties, echter zonder de in het R. V. S. vertegenwoordigde politieke lichamen.

Deze samenwerking kwam niet tot stand; zowel het N. A. S. als de christelijke vakcentrales werden weerhouden door den tezendruk, uitgaande van de met hen verwante politieke organisaties.

Weer op eigen kracht en samenwerking aangewezen gaven Partij N. V. V. en B. v. A. C. uitvoering aan de reeds in voorbereiding zijnde plannen van actie. In de maand Maart had-

den tal van groote betoogingen plaats in verschillende steden des lands, o.a. op Maandag 4 Maart te Amsterdam in het Stadion een betooging, aan welke 20,000 à 30,000 personen deelnamen.

In April 1918 had de interpellatie-Sannes plaats. Op 8 April plaatsten de drie besturen in „Het Volk" het volgende, tegen het uitbliven van de regeeringsmaatregelen gerichtte

PROTEST.

„Op 23 Maart, bij het einde van het Levensmiddelen debat, heeft de Kamer de moties-Van den Tempel en -Sannes, waarin de eischen van de geheele Nederlandsche arbeidersbeweging ten aanzien van de levensmiddelenvoorziening waren vervat, van de hand gewezen en daarna den minister Posthuma, om wien zich de geheele regeering had gegroepeerd, andermaal het bewind in handen gegeven.

En terwijl het Nederlandsche volk zich nog afvroeg, wat er van de lange lijst van nieuwe toezeggingen en beloften, waarmee de regeering zich had gehandhaafd, terecht zou komen, zonk onmiddellijk na het levensmiddelen debat de voedselvoorziening in Nederland diep onder het toch al lage peil van den oorlogstoestand.

Niettegenstaande de minister in het Levensmiddelen debat had meegedeeld, dat de beschikbare voorraad broodkoren groot genoeg was om de broodvoorziening tot 1 Augustus in plaats van tot 1 Juli te doen duren, en de toestand dus eer beter dan achteruitgaande leek, kwam onmiddellijk daarna de onheilstijding, dat de broodkaartperiode van 11 op 14 dagen werd verlengd, het rantsoen van 250 tot 200 gram per dag werd teruggebracht.

Iedereen, behalve blijkbaar de regeering, wist, dat dit de arbeidersverbruikers in een wanhoopstoestand brengen moest, tenzij men hen langs anderen weg te hulp kwam, om althans de minimaal benoodigde hoeveelheid voedsel binnen hun bereik te brengen.

Maar het andere uiterste gebeurde. De Jobstijding omtrent de broodkaart ging vergezeld van de mededeeling, dat het peulvruchtenrantsoen voor de periode 23 Maart—21 April werd teruggebracht op de helft van dat der vorige periode, van 1 K.G. op ½ K.G. per hoofd, dat geen orders voor de levering van roode, gele en witte kool alsmede van uien meer konden worden uitgevoerd, omdat de voorraad was uitgeput — en dat de levering van kleiaardappelen was stopgezet en door die van zand- en veenaardappelen zou worden vervangen, wat voor een aantal plaatsen in het land bleek niet te komen op een algeheel verstoken blijven van dit onmisbare voedsel.

De verstrekking van goedkope kaas, die het broodtekort moest aanvullen, werd bij beschikking van 23 Maart in uitzicht gesteld, maar de regeering zag niet in, dat dan ook de inperking van het karig broodrantsoen moest wachten, tot die aanvulling in de winkels gereed lag.

Sedert 13 Februari wordt, in de arbeiderscentra met ongeduld gewacht op de eenheidsworst, waarvan de beschikbaarstelling tegen lagen prijs in uitzicht was gesteld; de mededeelingen daaromtrent werden 23 Maart gevolgd door die, welke de rundvleeschdistributie aankondigden. Nu de broodkaartperiode reeds ten einde loopt, is met de uitvoering der toege-

zegde beschikbaarstelling zelfs nog geen begin gemaakt.

Inplaats dus van een voortvarend gereedmaken der aanvullingsmaatregelen om de ellende van het broodtekort te lenigen, en een beleidvol wachten met de inperking van het broodrantsoen tot met de uitvoering van de aanvullingsmaatregelen een aanvang was gemaakt, — bleek de regeering alleen voortvarend met het wegnemen van een onontbeerlijk deel van het karig broodrantsoen, zonder dat iets in orde was van hetgeen in redelijkheid mocht worden gevorderd; erger nog, de inkrimping van het broodrantsoen ging vergezeld van het onthouden van andere eveneens onmisbare voedingsmiddelen.

Rijst thans de vraag, waar de regeering alleen voortvarend was met den broodmaatregel, welke voedsel aan de menigte onttrok: was deze overhaasting door haar onvermijdelijkheid gerechtvaardigd?

In een officieuze mededeeling uit 's-Gravenhage is de aandacht gevestigd op den aanmerkelijken voorraad levensmiddelen, welke in de stelling Amsterdam aanwezig is. Het ongerept laten van dezen opslag kan niet meer verdedigd worden als een maatregel van voorzorg, nu de nood dermate gestegen is, en andere levensmiddelen om dien te lenigen door de regeering niet zijn verschaft.

De toestand wordt ondragelijk. Door een zeer groot deel der bevolking wordt reeds lang gebrek geleden, een gebrek, dat door de vermindering van het broodrantsoen nog nijpender wordt. In tienduizenden gezinnen in Nederland heerscht thans bittere ontbering, niet omdat het niet anders kan, niet omdat deze ontbering onvermijdelijk is, doch omdat de regeering haar beloften en toezeggingen niet gestand doet. Omdat een vooruitziende overheidszorg ontbreekt. Omdat de regeering blijkbaar mist het noodige organiseerende vermogen. Omdat haar blijkbaar het besef ontbreekt, dat de kracht van haar beleid nog uit iets anders en uit iets meer behoort te bestaan dan uit een solidariteitsverklaring met den minister van Landbouw, die het bewijs heeft gegeven den toestand niet te beheerschen. Nu zoo min als vroeger.

Want niet één persoon, de gansche regeering staat aansprakelijk voor de ellende, waaraan het volk ontijdig en zonder dat de onontkoombare noodzaak is aangetoond, door haar is overgeleverd. En zij is verantwoordelijk voor alle gevolgen, die uit deze ellende voortvloeien. Wij kunnen slechts met groote bezorgdheid denken aan hetgeen uit het gemis aan regeeringsbeleid voortvloeien moet.

Het Nederlandsche volk zal dragen wat onvermijdelijk is en gedragen moet worden. Maar het weigert slachtoffer te worden van een regeering, die het besef toont te missen van den toestand, waarin de arbeidende bevolking verkeert. Het eischt opschorting van de inperking van het broodrantsoen. Opschorting — indien die inperking in strijd met de mededeelingen van den minister van Landbouw onvermijdelijk mocht zijn — tot dat alle maatregelen, welke aan den nood, als gevolg van het broodtekort moeten tegemoetkomen, volledig ten uitvoer zijn gebracht.

En het handhaaft zijn eisch, dat door een planmatige regeling der voortbrenging onder leiding der regeering, door inventarisatie en

opvordering der voorraden grondstoffen, door een strenge doorvoering van het beginsel der distributie, door onteigening van de voorraden, welke in aanmerking komen voor algemeen gebruik, door vaststelling van maximum-prijzen en waar noodig beschikbaarstelling tegen goedkoopsten prijs van alle onontbeerlijke levensbehoeften, in den nijpenden nood van het volk wordt voorzien, en de oorlogsellende niet zwaarder drukke op de arbeidersklasse dan strikt onvermijdelijk is."

Reeds in het laatst van 1917 had de Regeering aan de Centrale Commissie verzocht een vertegenwoordiger aan te wijzen die als commissaris van de N. U. M. kon worden benoemd, en een, die als adviseur van den Minister zou optreden. Op de aanwijzing van een N. U. M.-commissaris stelde het P.B. niet veel prijs, doch het meende, dat, zoo er op ingegaan werd, Wibaut genoemd diende te worden. Hiermee vereenigden de besturen van het N. V. V. en den B. v. A. C. zich ten slotte. Tegenover de uitnoodiging om een adviseur van minister Posthuma aan te wijzen, stond het P.B. absoluut afwijzend. In herhaalde samensprekingen over deze aangelegenheid werd onzerzijds betoogd, hoe weinig practisch resultaat van het optreden van een zoodanig ambtenaar mocht worden verwacht, ook al was hem de grootst mogelijke bewegingsvrijheid gewaarborgd, en hoe groote risico zijn adviezen meebrachten voor de beweging, die hij vertegenwoordigde. De B. v. A. C. onderschreef deze bezwaren niet en het N. V. V.-bestuur stond er op naast den adviseur door de Christelijke Vakcentrales aangewezen, ook een namens de moderne arbeidersbeweging benoemd te zien. Toen de aanwijzing door de Centrale Commissie tengevolge van onzen tegenstand onmogelijk was, besloot het N. V. V. een zijner bestuurders beschikbaar te stellen en de Regeering benoemde op zijn voordracht Fimmen. Wij deelden het bestuur van het N. V. V. mede, dat er onzerzijds geen bezwaar tegen was, desondanks de samenwerking in de Centrale Commissie te bestendigen, mits goed vaststond, dat Fimmen alleen als vertegenwoordiger van het N. V. V. optrad en de Centrale Commissie noch de Partij enigerlei verantwoordelijkheid voor zijn adviezen dragen zou.

De vertegenwoordiger van het N. V. V. bij den minister bleef de functie van secretaris der Centrale Commissie vervullen en deze combinatie van functies voerde tot een conflict, eerst in de Centrale Commissie, daarna tusschen de besturen van het N. V. V. enerzijds en die van den B. v. A. C. en S. D. A. P. anderzijds, toen deze laatsten zich met de opvattingen, welke de Regeeringsadviseur ontrent zijn dubbele taak had, niet konden vereenigen. Dit conflict werd nog verscherpt door de onjuiste en voor de beide met het bestuur van het N. V. V. samenwerkende organisaties hoogst onaangename wijze, waarop het in zijn in den zomer 1918 uitgekomen Jaarverslag over 1916—'17 de geschiedenis der Levensmiddelenactie schreef.

Dit conflict werd opgelost in een begin October gehouden gecombineerde bestuursvergadering; de door ons aangewezen N. U. M.-commissaris en de vertegenwoordiger van het N. V. V. bij den Minister van Landbouw legden beiden hun functies neer.

In de maanden Mei tot en met Juni stond de Levensmiddelenactie en het daaruit geboren program van economische hervormingen in het centrum onzer verkiezingsactie. Het daarop volgende tijdperk van politieke onzekerheid onder een demissionair kabinet en met een samenstelling der Kamer, die het twijfelachtig maakte in welke richting een oplossing van de regeeringscrisis gezocht zou worden, was voor een felle levensmiddelenactie ongunstig. Zij werd eerst weer opgenomen in Augustus met het bijeenroepen van de afgevaardigden der plaatselijke organisaties in een aantal hoofdplaatsen van provincies. Deze vergaderingen werden op 15 September gehouden; zij slaagden uitstekend, waren druk bezocht, en bewezen, dat de kern der arbeidersbeweging allerm minst geneigd was te verslappen of bij de pakken te gaan neerzitten.

DE NOVEMBERGEBEURTENISSEN.

In een op 19 October gehouden conferentie met de besturen van het N. V. V. en den Bond van Arbeiders-Coöperaties werd de stand van zaken, hangende de interpellatie-Schaper, opnieuw onder de oogen gezien. Overwogen werd het beleggen van een algemeen arbeiderscongres tot het vaststellen van een „vredes“-program ten aanzien der Levensmiddelenvoorziening, voorbereid door vergaderingen in het land. Karakter en aard dezer betoogingen zouden afhangen van den afloop der interpellatie.

Hoewel de regeering bij deze interpellatie niet-onbevredigende toezeggingen deed en er een streven viel waar te nemen om onze eischen tegemoet te komen, waren de toezeggingen en de stemming van regeering en Kamermeerderheid toch niet zoo, dat van een stevige actie kon worden afgezien. Daarbij kwam, dat de internationale toestand uitzicht op ingrijpende veranderingen opende. Duide-lijk lag onze taak voor ons: ook de strijdende arbeiders in Nederland er van te doordringen, dat groote hervormingen aanstaande waren, die zich mogelijk niet op de gewone wijze, stellig niet in het gewone tempo zouden voltrekken. In deze overtuiging kwamen de besturen op 28 October weer bijeen. Besloten werd een meerdaagsch congres bijeen te roepen, dat den algemeenen toestand onder de oogen zou zien en zich uitspreken over de in het overgangstijdperk te nemen maatregelen betreffende de levensmiddelenvoorziening, de demobilisatie, werkloozenzorg, werkverschaf-fing e. d.

Besloten werd de conclusies dezer vergade-ring niet op de gewone wijze te communiceeren, maar in een manifest meer te leggen. Aan Troelstra werd opgedragen dit manifest te ont-werpen.

Op Zaterdag 2 November kwam het Partij-bestuur weer bijeen. De gebeurtenissen in de sinds de vorige bijeenkomst verlopen dagen hadden den toestand zeer verscherpt. De Dinsdag d. a. v. te houden interpellatie in de Tweede Kamer, welke naar het aanvankelijk voornemen hoofdzakelijk het militaire beleid der regeering zou betreffen, kon daardoor veel verder politieke strekking krijgen en voor onze geheele beweging consequenties met zich bren-gen, die te voren wel ernstig onder de oogen gezien mochten worden.

Het door Troelstra ontworpen manifest had onder deze omstandigheden een geheel ander

karakter gekregen dan in de bedoeling van de bijeenkomst van 28 October had gelegen; het behandelde nu uitsluitend den algemeenen poli-tieken toestand en nam stelling ten aanzien van de thans opgedoken kwesties van methode en taktiek. Daarom werd besloten de besturen van het N. V. V. en van den Bond van Arbeiders-coöperaties met de redactie van „Het Volk“ en „De Socialistische Gids“ uit te noo-digen tot een bespreking op Zondag 3 November in 'het Paviljoen Vondelpark te Amsterdam.

Besloten werd het in een vorige bijeen-komst tegen Kersmis beraamde Congres te doen vervallen, daarvoor in de plaats een congres op 23 en 24 November bijeen te roepen en op dit congres stel-ling te kiezen ten aanzien van doel, midde-len en program der Nederlandsche Arbeiders-beweging in de nieuwe politieke verhoudingen. Het ontwerp-manifest werd na aan een madere lezing door een commissie onderworpen te zijn geweest in „Het Volk“ van 4 November, ondertee-kend door de drie besturen, opgeno-men. Het luidt:

OPROEP TOT DE MODERNE ARBEIDERS-BEWEGING.

De jongste gebeurtenissen in Europa en in ons eigen land verplichten ons een ernstig woord tot u te spreken.

De politieke heerschappij der machten, die den wereldoorlog hebben ontketend, is bezig ineen te storten. Rusland is voorgegaan, in Hongarije en de Oostenrijksche natiën grijpt de arbeidersklasse naar de politieke leiding bij de vorming van zelfstandige staten, in Italië gist het; in Duitschland voltrekt zich onder de lei-ding der sociaaldemocratie eene, tot heden vreedzame, revolutie; het stelsel, dat de sterk-ste belichaming was van de opperheerschappij der verouderde machten van militarisme en volksonderdrukking, is bezig te verdwijnen.

Het imperialisme, dat de volken gedwon-gen heeft tot den vreeselijksten broedermoord, is de doodgraver geworden van het burgerlijke regeerstelsel en boven de verwoeste landstre-ken, de talloze kerkhoven en den economi-schen ondergang der volken, gaat de zon van een nieuwen tijd op. En het is overal het wer-kende volk — arbeidersklasse, kleine boeren, ondergaande leden van den middenstand, lei-dende hulpkrachten in het kapitalistisch be-drijf, een steeds groot deel van den slecht be-taalden ambtenaarsstand, het intellektuele proletariaat, en niet het minst de soldaten van leger en vloot, die ergste slachtoffers van den oorlogstoestand — dat op de puinhoopen der ineenzinkende oude wereld den nieuwen tijd toejuicht.

Ook over Nederland bracht het kapitalisti-sche stelsel een zee van jammer en ellende. De bevolking hongert. Voor de keuze geplaatst, om of de lasten der mobilisatie tot handhaving der neutraliteit op ons te nemen, of het land open te stellen als oorlogsterrein voor de naburige strijdende machten, bleef geen andere keuze dan het eerste. De behoefte aan steenkolen en zout, aan grondstoffen voor landbouw en in-dustrie, aan graan, vet en andere levensmid-delen, dwong ons land een uitvoerpolitiek op, die in handen eener burgerlijke regeering maar al te veel ruimte liet tot bevordering der be-langen van kapitalistische groepen boven die van het hongerende volk. Alle pogingen, om de

oorlogswinstmakerij in den wortel aan te tasten en in de gebrekkige levensmiddelenvoorziening grondige verbetering te brengen, stuitten op de oppermacht der burgerlijke klassen af. Noch debatten en moties in de Kamer, noch demonstraties, hebben tot voldoende ingrijpen geleid. De strijd tusschen de beide stroomingen in de socialistische arbeiderswereld kon slechts het zelfvertrouwen der bourgeoisie versterken en de zoo noodige machtsontwikkeling der arbeiders tegenhouden. De arbeidende bevolking, die hare zieken en kinderen zag verkwijnen, moest met hongerge maag ten arbeid gaan en verloor meer en meer alle uitzicht op verbetering. En intusschen gaf de regeering blijk van haar gemis aan medegevoelen en begrijpen van wat het volk leed; ondanks onze herhaalde waarschuwingen, vertoogen en demonstraties, is zij zich den steeds meer dreigenden ernst van den toestand niet bewust.

Leidde deze toestand reeds herhaaldelijk tot uitbarstingen van volkswroede, die wezen op een voortwoekerenden geest van anarchie in sommige volkskringen. — de jongste gebeurtenissen in het leger wijzen er op, dat ook daar het geduld raakt uitgeput en de overdreven discipline en pesterij van boven, anarchie kweekte beneden. Hoe vaak ook opgevorderd, de mobilisatie te beperken, door ruime verloven den soldaten het leven minder ondragelijk te maken, en hoe vaak ook gewaarschuwd voor het dom-driest optreden van een deel der officieren en kommandeerenden — de regeering had te weinig voeling met de ziel der troepen, om het gewicht onzer waarschuwingen, protesten en eischen te begrijpen. Al werd ook op menig bijzonder punt toegegeven, de algemeene toestand der gemobiliseerden bleef gelijk. Het was ook hier: vechten tegen de Bierkaai.....

Toen werd, zonder voldoende toelichting, ten tweeden male een groot deel der verloven ingetrokken, ook voor manschappen, ver-af gelegen van het terrein in het Zuiden des lands, waar ter interneering van vreemde soldaten en verdere vervulling onzer neutraliteitsverplichtingen werkelijk de aanwezigheid van een deel der troepen wordt geëischt. De gevolgen van dezen maatregel wijzen er op, dat het leger, waarop in laatste instantie de heerschappij der burgerlijke klasse steunt, voor haar minder en minder betrouwbaar wordt.

Wij, vertegenwoordigers der moderne arbeidersbeweging van Nederland, hebben in de 25 jaren van ons werken de arbeidersklasse geleid tot verheffing van haar intellectueel en moreel peil, tot vergrooting van haar economisch weerstandsvermogen, tot versterking van haar maatschappelijke beteekenis. Zij is geworden de sterkste factor in het politieke leven van ons volk, een macht van organisatie in het bedrijfsleven, die tot groote dingen in staat is. Indien wij steeds, en met name in den oorlogstijd, dit ons toevertrouwde pand zorgvuldig hebben bewaard voor ontijdige stappen, dan geschiedde dit niet uit zucht om het heerschende stelsel te sparen. Het was integendeel onze wil, om op het oogenblik dat de strijdende arbeidersklasse gereed moet staan tot volbrenging van het groote werk, dat de historie van haar eischt, haar ongeschonden in den strijd te kunnen voeren. Want niet voor wanhopige uitbarstingen van het oogenblik, maar voor de duurzame verheffing der arbeiders, voor hunne bevrijding van kapitalistische uitbuiting en onderdrukking, is deze macht door ons geschapen en

ontwikkeld. Zoo hebben wij, ook bij elken strijd tot verbetering der arbeidsvoorwaarden, bij al ons werken voor de coöperatie, bij onze jarenlange worsteling voor algemeen kiesrecht en sociale hervorming, steeds voor oogen gehad: de vervanging van het stelsel en ondermijning van het kapitalisme, het optreden der arbeidende klasse als leidende factor in Staat en Maatschappij.

Daarom begroeten wij den tijd van thans als het oogenblik voor de gansche moderne arbeidersbeweging, om den revolutionairen toestand in Europa ernstig onder de oogen te zien en omtrent de vragen, waarvoor hij de strijdende arbeidersklasse plaatst, haar houding te bepalen.

Alleen op die wijze is het mogelijk, te zorgen, als hier de tijden rijp zijn, dat wij bewust en krachtig onze taak kunnen vervullen. Alleen zóó zullen wij sterk staan, zoowel tegen alle pogingen van terrorisme en anarchie, als tegen het streven der heerschende klasse, om haar stelsel van uitbuiting en onderdrukking te handhaven.

Daarom roepen wij u op tot het bijwonen van een Congres, dat op 24 November gehouden zal worden, om de houding te bepalen die in dezen grooten strijd door het proletariaat moet worden ingenomen."

Onder den indruk der gebeurtenissen in het buitenland en in de overtuiging, dat ook in ons land de toestand rijp was voor een verstrekkend ingrijpen in de politieke en economische verhoudingen, besloot een vergadering van de federatie Rotterdam der Partij en den Rotterdamschen Bestuurdersbond met de Raadsfractie en de Rotterdamsche Kamerleden op Zaterdag 9 November, na overleg te hebben medeleed met eenige andere Kamerleden, onder mededeeling, dat de toestand te Rotterdam zeer ernstig was en onmiddellijk en krachtig ingrijpen eischte, het Partijbestuur, de besturen van het N. V. V. en eenige andere organisaties tot een samenspreking op Zondag 10 November uit te noodigen. Aan dezen oproep werd door deze besturen gehoor gegeven. Op deze vergadering bleek, dat de stemming in andere groote steden niet die was, welke de Rotterdammers bij hun arbeiders veronderstelden. Vrij algemeen achtte men het tijdstip voor het beginnen van een verstrekkende actie nog niet aanwezig en den Rotterdammers werd den raad gegeven van het uitgeven van een manifest en van het houden van vergaderingen tot het oprichten van A. en S.-raden af te zien. Besloten werd het Congres, uitgeschreven op 23 en 24 November, een week te vervroegen en tegen 17 November bijeen te roepen. Een commissie werd benoemd tot het ontwerpen van een program van eischen, dat aan het Congres zou worden voorgelegd. Het denkbeeld de vorming van Arbeiders- en Soldatenraden voor te bereiden, vond bij de besturen van S. D. A. P. en N. V. V. geen instemming.

Desondanks besloten de Rotterdamsche organisaties nog vóór het Congres op Maandag 11 November een openbare vergadering te beleggen en Troelstra, op zijn aanvankelijke weigering om het woord te voeren terugkomende, trad op die vergadering als spreker op.

De bekende redevoering door Troelstra toen gehouden ging weliswaar niet in tegen besluiten door de op Zondag d. a. v. gehouden confe-

rentie genomen, zij bevatte evenmin een aansporing tot daden, die door de meerderheid der conferentie principieel of op taktische overwegingen van de hand waren gewezen, en spoorde ook niet aan tot het maken van revolutie, maar ging toch vooral wat toon en strekking betref in tegen den geest der groote meerderheid op bedoelde conferentie.

Zij moest het misverstand wekken, dat de centrale besturen op het Rotterdamsche Congres met voorstellen tot omverwerping der burgerlijke regeering en instelling van Arbeiders- en Soldatenraden zouden komen, wat bevestigd werd door de opzienbarende redevoering, welke Troelstra onder teekenen van instemming zijner fractiegenooten op Dinsdag 12 November in de Kamer hield. De indruk, dat de Partijleiding achter deze dingen stond, werd aanvankelijk bij de besturen der stedelijke federaties, nadat daarvan op het Congres mededeeling was gedaan, ook bij anderen gewekt door het telegrafisch verzoek van den Partij-secretaris om het „Volk“-verslag van de door Troelstra gehouden redevoering te verspreiden.

Tegen dit onorganisatorisch optreden nam de Partijbestuursvergadering van 23 November scherp stelling. In het communiqué der vergadering wordt uitdrukkelijk vastgesteld, dat het Partijbestuur geen verantwoordelijkheid droeg voor Troelstra's daad en dat de Partij-secretaris zonder voorkennis of machtiging van het P.B. of diens voorzitter gehandeld had.

Troelstra, die deze vergadering niet kon bijwonen, betuigde schriftelijk zijn leedwezen over het gebeurde. Op grond hiervan en van de in zijn vergadering atgelegde verklaring door den secretaris sprak het P.B. het vertrouwen uit, dat zaken van gelijken aard zich in de toekomst niet weer zouden voordoen.

Den dag na de Kamerzitting van Dinsdag 12 November stak in de burgerpers een geweldige hetze tegen de sociaaldemocratie den kop op, de regeering bespoedigde de demobilisatie van de oudere, niet betrouwbare lichten, en nam o. a. door het stichten van burgerwachten maatregelen om gewapend weerstand te kunnen bieden aan een revolutie, waartoe de verantwoordelijke leiding van Partij en Vakverbond nimmer hadden besloten en waarvoor geen enkele voorbereidende maatregel getroffen was.

Op 13 November 1918 trok de Bond van Ned. Arbeiders-Coöperaties zich van de samenwerking met S. D. A. P. en N. V. V. terug, „omdat de actie voor de levensmiddelenvoorziening door de omstandigheden in geheel andere banen is gekomen en geheel een politiek karakter heeft gekregen“.

Ondanks deze reactie slaagde het Rotterdamse Congres volkomen. Er waren 498 afdelingen der Partij, 34 hoofdbesturen en 999 afdelingen van vakbonden, 55 Bestuursbonden en 22 coöperaties vertegenwoordigd, in totaal 1538 organisaties. Voorts waren als gasten aanwezig de Bond van Dienstplichtigen, de Bond van Minder Marinepersoneel en de Bond van Belgische Arbeiders.

De discussies getuigden van den vasten wil om voet bij stuk te houden en de hervormingen, waarvoor de tijd rijp was, af te dwingen; het Congres kenmerkte zich door een geest van eenheid en vastberadenheid.

Aan het slot werd de volgende resolutie met algemeene stemmen aangenomen:

„Nu de wereldoorlog, die over Europa's volkeren de grootst denkbare ruïne en ellende heeft gebracht, ten einde is, valt de arbeidersklasse de historische taak ten deel om te zorgen dat de wederopbouw van het economische en sociale leven zóó geschiedt, dat zij daarin de plaats krijgt, die haar krachtens getal en economische onmisbaarheid toekomt. Zij mag, noch wil langer dulden, dat zij op de belangrijkste terreinen van het maatschappelijk leven als minderwaardige en machteloze staat en anderen door het kapitaal-bezit haar heele bestaan beheerschen.

Het Congres begroet met oprechte vreugde het feit, dat de sociaaldemocratie in Duitschland en Oostenrijk de taak van de democratisering en socialisatie in het levensbelang der arbeidersklasse heeft ter hand genomen en spreekt de hoop uit, dat de Deutsche revolutie, die op zoo schitterende wijze de overwinning heeft behaald, er op even schitterende wijze in moge slagen, haar sociaal-politieke doeleinden te bereiken. Het doet een beroep op de georganiseerde arbeidersklasse van de landen der Entente, om zoodanigen invloed te oefenen op de vredesvoorwaarden, dat de grootsche taak, die de Deutsche revolutie niet alleen in het belang van het Duitsche, maar in dat van alle volkeren te vervullen heeft, niet verhinderd wordt door een lamgeslagen economisch leven en een hongerende bevolking.

De economische ontredde door den oorlog veroorzaakt ook in Nederland, waar wel enkele groepen van oorlogswinstmakers groote kapitalen opeenhoopten, maar breede massa's der arbeidersklasse, mede door de totaal onvoldoende regeling der levensmiddelenvoorziening leed en lijdt, heeft zoodanige verhoudingen geschapen, dat terugkeer tot normale en vreedzame ontwikkeling slechts te bereiken is, wanneer dat door ingrijpende politieke en sociale hervormingen mogelijk wordt gemaakt.

Het Congres is van oordeel, dat de noodige stabiliteit in het sociale leven van het land alleen dan zal worden bereikt, wanneer door de arbeidersklasse door middel van hare politieke- en vakorganisaties in elk opzicht het haar toekomende aandeel in de beheersching van het politieke- en sociale leven wordt verkregen om daardoor allereerst in hare noden en behoeften te voorzien. Waarbij ook gelet moet worden op de behoeften van de honderdduizenden, welke als soldaten verplicht waren hun arbeidspositie te verruilen voor die van den legerdienst.

Stelt het volgende program van eischen vast, welker inwilliging een onmisbare voorwaarde vormt voor het bedoelde herstel.

1. Onmiddellijke demobilisatie met uitkeering van behoorlijke vergoedingen, zoolang de gedemobiliseerden werkloos zijn.
2. Onmiddellijke invoering van algemeen vrouwenkiesrecht; kiesrecht voor alle meerderjarigen.
3. Afschaffing der Eerste Kamer.
4. Dekking der kosten van alle crisisuitgaven en sociale maatregelen door heffingen ten laste van het groot-kapitaal en van het groot-grondbezit.
5. Socialisatie van alle bedrijven, die daarvoor in aanmerking komen.
6. Snelle en afdoende voorziening in den woningnood.

7. Verbetering van den toestand der kleine boeren.

8. Inwilliging van alle eischen van het program van den Bond van Dienstplichtigen en van den Bond van Minder Marinepersoneel.

9. Intrekking van de stakingswetten van 1903.

10. Levensmiddelenvoorziening als gemeenschapszorg met samenwerking van boeren-, landarbeiders- en verbruikersorganisaties. Regeling van productie en aanvoer.

11. Invoering van Staatspensioneering op 60-jarigen leeftijd.

12. Aanvaarding en tenuitvoerlegging van de internationale eischen der vakvereeningen op het gebied der sociale wetgeving (program van Bern).

13. Onverwijld invoering van den wettelijken 8-urendag en van den 6-urendag voor ondergrondchen mijnarbeid.

14. Volledige werkloozenzorg onder beheer der arbeidersorganisaties.

15. Belangrijke verhooging der salarissen van werklieden en lagere ambtenaren in publieken dienst en van het spoorwegpersoneel.

Het Congres besluit tot de benoeming van een Comité van Actie, dat voor opdracht heeft zich ter inwilliging van de eischen van dat program tot de regeering te wenden en in het land een zoodanige agitatie te ontwikkelen dat het program, gedragen door den eendrachtigen en onverzettelijken wil van het Nederlandsche proletariaat, onafwijsbaar wordt, en daartoe elken vorm van demonstratie, ook die der algemeene werkstaking, aan te grijpen.

De Sociaaldemocratische Arbeiderspartij en het Nederlandsch Verbond van Vakvereeningen verklaren plechtig al hun krachten en al hun volharding te zullen aanwenden om de in dit program vervatte levenseischen der arbeidersklasse ten spoedigste te doen zegevieren.

Zij doen op het Nederlandsche proletariaat een krachtig beroep om hen in den strijd voor de verwezenlijking dezer eischen met al zijn energie te steunen."

Het Comité van Actie, ingesteld door de besturen van S. D. A. P. en N. V. V. in de week voorafgaande aan het Congres, werd bij Congresbesluit bevestigd. Het bestond uit Oudegeest en Fimmen van het N. V. V., Vliegen en Matthijsen van de S. D. A. P. Onmiddellijk na het Congres bereidde dit Comité een algemeene vergadercampagne over het geheele land voor, die zoowel wat aantal vergaderingen als wat bezoekers en propagandistisch resultaat betreft een geweldig succes waren. Hiertoe droeg ook niet weinig bij de actie

in het bijzonder door de christelijke partijen, met name de katholieken, ontwikkeld, die uit het revolutie-geval een anti-socialistisch relletje trachtte te slaan. Dit gelukte gedeeltelijk in het zuiden, waar zich de gevallen van molestatie, zaalafdrijving en geestelijken dwang van een tien- of twintigtal jaren geleden herhaalden. De regeering deed het mogelijke om als redster der natie te poseeren. De koningin liet zich rondrijden, — en de moderne arbeidersbeweging week geen streep van den weg, dien het Rotterdamsche Congres had vastgesteld.

Op Dinsdag 26 November overhandigde het Comité van Actie aan den tijdelijken voorzitter van den Ministerraad, die de leden in audiëntie ontving, een afschrift van de door het Congres genomen besluiten, die door den Partijvoorzitter met een enkel woord werden toegelicht. De minister antwoordde, dat hij aan het stuk de noodige aandacht zou schenken en dat de toelichting zijn belangstelling wekte. Als zou blijken, dat verschillende der geuite wenschen spoedig verwezenlijkt zouden kunnen worden, zou dit den minister zeer verheugen.

Ten aanzien van enkele punten, waarvan de 8-urendag de voornaamste is, werd door de regeering vervulling toegezegd. In afwachting hiervan sloeg de Nederlandsche arbeidersbeweging zelf de hand aan den ploeg. In tal van gemeenteraden werden op aansporing van het Comité van Actie door de sociaaldemocratische fracties de meest urgente punten van het program aan de orde gesteld en, waar zij een enigszins beteekenende macht vormen, met succes; hetzelfde geschiedde in eenige Statenvergaderingen. De vakbonden begonnen hun campagne voor de directe vervulling van het program, voorzover dit binnen het bereik der werkgevers lag — en dagen achtereen vulde een eerbiedwekkende opsomming van bedrijven, waar bij minnelijke overeenkomst tot invoering van den 8-uren-dag besloten was, de desbetreffende „Volk"-rubriek. Voor de bedrijven, waar de inwilliging van dezen meest op den voorgrond tredenden eisch der vakbonden niet goedschiks verkregen kan worden, rusten de vakvereeningen zich ten strijd, — waartoe het op het oogenblik, dat wij dit verslag schrijven, reeds in omvangrijke, plaatselijk het geheele bedrijf stilleggende stakingen gekomen is.

Juist voor het afdrucken van dit verslag brengen de bladen het bericht, dat het wetsontwerp regelende den 8-urendag het departement verlaten heeft.

Amsterdam, 2 April 1919.

Voor het Partijbestuur,

J. W. MATTHIJSEN, secretaris.

Verslag van den Bond van Soc.-Dem. Vrouwenklubs.

(1 Januari 1917—1 October 1918.)

Dit verslag zal van zelf niet zoo volledig kunnen zijn als wenschelijk is, doordat de secretaresse van den Bond, partijgenoot Ankersmit, haar functie in Februari 1918 heeft neergelegd en de tijdelijke secretaresse verslag moet geven van werkzaamheden, welke zij niet persoonlijk heeft medegemaakt.

Het uitreden van partijgenoot Ankersmit was voor den Bond een groot verlies en betreurd werd het, dat zij het noodig achtte tot dezen stap te moeten overgaan. Als tijdelijk secretaresse werd in haar plaats benoemd E. H. C. Caderius van Veen. Verder ontstond door het bedanken van partijgenoot Berdenis van Berlekom—Tilanus een vacature in het H.B. Zoodat het H.B. nu als volgt is samengesteld:

M. Wibaut—B. v. B., voorzitter; E. H. C. Caderius van Veen, tijdelijk secretaresse; L. J. van Kuijk—Koedijk, penningmeesteres; J. van Kersen—v. Muijlwijk; G. Krom de Vries; E. Sannes—Sannes.

De laatste jaarvergadering werd in 1917 te Arnhem gehouden, den dag voor het Paaschcongres. Aldaar waren 37 clubs vertegenwoordigd. Op deze jaarvergadering is voornamelijk gesproken over de verbreding der propaganda. Het plan van het H.B. om in de verschillende gewesten propaganda-commissies te stichten, verkreeg de goedkeuring der vergadering. In samenwerking met de Partij zijn deze commissies opgericht. Enkele dezer commissies deden goed werk, doch door gebrek aan leiding is dit werken over het algemeen niet zoo geslaagd als verwacht werd. Het P.B. heeft nu in overleg met ons H.B. besloten deze commissies geheel nieuw te construeeren en het secretariaat op te dragen aan den secretaris van het gewest. Zodoende hoopt men een stevig contact te verkrijgen tusschen het secretariaat van den Bond en de gewestelijke commissies.

De Bond telt thans 61 clubs en 4 propaganda-commissies met totaal pl.m. 2825 leden en 62 aspirantleden. In verschillende plaatsen is men met voorbereidselen bezig om tot oprichting van een propaganda-commissie of club te geraken.

VOORNAAMSTE VERRICHTINGEN VAN HET BONDSBESTUUR.

Een verzoek van het Bondsbestuur, gesteund door de clubs, om zitting te mogen nemen in de commissie tot reorganisatie van de Partij, met de bedoeling den Bond in nauwer contact te brengen met de Partij, kon niet ingewilligd worden, omdat aan de commissie, bestaande uit den partij-secretaris en voorzitter van de Partij, geen andere leden werden toegevoegd. Voorstellen desbetreffende diende de Bond in den Partijraad in. Daar in den Partijraad geen

meerderheid voor de Bondsvoorstellen werd verkregen, besloot het Bondsbestuur na bespreking met het Partijbestuur die voorstellen voor het reorganisatie-congres in te trekken.

Als gevolg echter van de besprekingen in den Partijraad en met het Partijbestuur kunnen wij constateeren, dat de Bond op het Congres van Februari 1917 het recht heeft gekregen aan de discussies deel te nemen en het recht om voorstellen in te dienen naar aanleiding van de besprekingen op het Congres.

Ook hebben verschillende clubbesturen het recht gekregen de stedelijke federatie-vergaderingen bij te wonen. Zij hebben daarin uitsluitend adviseerende stem, maar mogen voorstellen indienen.

De Bond nam deel aan het Nat. Congres voor Staatspensionering, aan de betoogingen voor betere levensmiddelenvoorziening op 23 September 1917 en aan de groote betooging voor levensmiddelenvoorziening van Maart 1918, uitgaande van de Partij, Ned. Vakverbond en Bond van Arb.-Coöperaties.

Op aandrang van den Bond heeft de Partij op haar verkiezingsprogram den eisch voor de premievrije Moederschapszorg als een apart punt geplaatst.

Door het bestuur is bij de interpellatie-Sannes aan de Tweede Kamer een telegrafisch adres gericht, waarin op beschikbaarstelling van de militaire voorraden werd aangedrongen.

Op 17 September 1918 is bij de opening der Staten-Generaal een adres aan de Tweede Kamer aangeboden door een delegatie, bestaande uit een afgevaardigde van het Bondsbestuur en leden van het bestuur der Haagsche club.

In 18 groote plaatsen werden op dien dag groote openbare vergaderingen belegd, waarop een vrouw alleen of naast een spreker het woord voerde. Op deze vergaderingen werd het plan der Kamerfractie, om spoedig met een initiatief-voorstel voor A. V. K. te komen, bekend gemaakt.

Ten slotte dit: de verhouding tusschen Bond en Partij is uitstekend. Alle acties worden in overleg en samenwerking met de Partij gevoerd en door de Partij betaald. Het Bondsbestuur stelt dan ook aan de Jaarvergadering voor de contributieafdracht der clubs aan de Bondskas op te heffen. De clubs gesteund door de afdelingen, kunnen dan de haar verstrekte gelden uitsluitend voor haar propaganda gebruiken.

VROUWENDAGEN.

Door het niet tot stand komen van een groote landelijke meeting voor het A. V. K., wat oorspronkelijk het plan was, is op het laatste oogenblik besloten alsnog in 1917 een Vrouwendag te houden. Hierdoor was er weinig tijd van voorbereiding. Toch is deze Vrouwendag

in 30 plaatsen goed geslaagd. Op al deze vergaderingen werd een internationale motie aangenomen.

De Voorwendag in 1918 werd in 45 plaatsen gehouden en slaagde uitmuntend.

HET WERKEN DER CLUBS.

De clubs belegden vele huishoudelijke, cursus- en openbare vergaderingen. De voornaamste onderwerpen, welke op deze vergadering behandeld worden, zijn: Moederschapszorg, De Vrouw en de Alcohol, Volksgezondheid en Gemeentepolitiek, Vrouwenarbeid en Oorlog, Vrouwenarbeid en Kindersterfte, Algemeen Vrouwenkiesrecht, Coöperatie, Vakbeweging. De Vrouw en de Gemeentepolitiek, Woningtoestanden, Centrale Keuken, Russische Revolutie, Kinderopvoeding, Gemeentelijke Wasch- en inrichtingen, De Vrouw en de Verkiezingen, enzovoorts.

Te Amsterdam werd een uitstekend geslaagd cursus gegeven, waaraan ook vrouwen buiten Amsterdam deelnamen, over: „Gemeentepolitiek”, door J. F. Ankersmit.

Verder belegden enkele clubs kinderfeesten, kinderoetstapjes, St. Nicolaasfeesten en Zondagmorgen-bijeenkomsten.

Acties werden gevoerd voor betere levensmiddelenvoorziening, gemeentelijke wasch- en inrichtingen, schoolkleeding, schoolvoeding, verlaging van den gasprijs enz., enz.

In den verkiezingstijd namen de klubleden een actief aandeel bij het verkiezingswerk. Onze 7 vrouwelijke kandidaten hebben zich in de propaganda geducht gewaard.

Verder werkten de clubs door huisbezoek, colportage, verspreiding en straatpropaganda. Over het algemeen is er door de clubs zeer goed werk geleverd.

SCHRIFTELIJKE PROPAGANDA.

In de eerste plaats ons propagandamiddel bij uitstek, „De Proletarische Vrouw”. De oplage is gestegen tot 10.500 ex. Langzamerhand dringt met ons blad de propaganda voor het socialisme onder de vrouwen in alle hoeken van ons land door.

Brochures.

Op verzoek van den Bond zijn door de Partij de drie volgende brochures uitgegeven:

Algemeen Vrouwenkiesrecht, door Carry Pothuis—Smit.

Gemeentelijke Schoolvoeding, door M. Nieboer—Nygh.

In den Spoortrein, door A. Ladenius.

Vlugschriften.

Door den Bond zijn de volgende vlugschriften uitgegeven:

Centrale Keuken.

Gemeentelijke Waschinrichtingen.

Gedenkt mee den Internationalen Vrouwen-dag.

Op 17 September 1918 werden 108.100 manifesten verspreid in de plaatsen waar een vergadering was belegd.

PERSCOMMISSIE.

In April 1918 is partijgenoot Camp—Compas benoemd als secretaresse der pers-commissie

in de plaats van partijgenoot Berdenis van Berlekom—Tilanus. Partijgenoot Voogd heeft jaren lang voor het vermenigvuldigen der artikelen gezorgd, maar door de enorme prijsstijging van papier en cyclostylebenoodigheden heeft zij dit moeten staken. Haar komt een woord van erkentelijkheid toe voor de belangelooze hulp welke zij jaren lang heeft verleend.

In Januari 1918 ontvingen 17 partij- en 11 vakbladen de zendingen der commissie. Op 30 September was het aantal van partij- en vakbladen ieder met één vermeerderd.

De commissie beschikt over zes medewerkers. Verzonden zijn 430 artikelen, waarvan 76 zijn geplaatst. Gemiddeld worden om de veertien dagen 5 artikelen opgenomen, waarvan 3 in partij- en 2 in vakbladen.

INTERNATIONALE CORRESPONDENTIE.

Met groote toewijding heeft Heleen Ankersmit tot aan Februari 1918 de internationale correspondentie gevoerd. Gedurende den oorlogstijd trachtte zij steeds de tussenpersoon te zijn en den band tusschen de socialistische vrouwen der oorlogvoerende landen vast te houden. Toch kwamen steeds minder berichten in.

In Maart droeg het Bondsbestuur aan Carry Pothuis—Smit op om voorloopig de internationale correspondentie te voeren. C. P.—S. stelde zich direct in verbinding met Clara Zetkin, waarmee zij eenige correspondentie voerde. Verder bracht zij de vrouwen der verschillende landen op de hoogte van den uitslag der verkiezingen en schreef zij korte berichten over de verkiezingen en de levensmiddelenactie in de „Frauenbeilage der Leipziger Zeitung”.

Nu er eindelijk uitzicht komt op vrede, hopen wij dat de tijd niet ver meer af is, waarop de socialistische vrouwen in een internationale conferentie bijeenkomen.

De op 12 December afgekondigde Grondwetsherziening heeft ons het passief vrouwenkiesrecht gebracht en den weg vrij gemaakt voor de invoering van het actief vrouwenkiesrecht, zij het dan ook bij gewone wetgeving. Onze Partij was de eenigste politieke organisatie, wie het gelukte een vrouw als afgevaardigde naar de Tweede Kamer te zenden. Wij verheugen ons zeer over dit behaalde succes. Een teleurstelling was het, dat de redactrice van ons blad niet gekozen is. Zij toch was op onze jaarvergadering als onze candidate aangewezen, en, hoewel zij als bondscandidate door de Partij gesteund werd, is het der Partij niet gelukt haar in de Tweede Kamer te brengen.

Waar, naar alle waarschijnlijkheid, binnen enkele jaren het A. V. K. zal worden ingevoerd, is het voor onze Partij van 't grootste belang, dat de propaganda onder de vrouwen veel steviger dan tot nog toe ter hand wordt genomen. De Bond is voor dit werk het aangewezen lichaam. Laten wij den ernst van onze taak ten volle beseffen en moedig in het vertrouwen op het eenmaal overwinnende socialisme, ons werk met alle energie, waarover wij beschikken, voortzetten.

E. H. C. C. v. V.

(Vereenvoudigde spelling.)

Verslag van de Kommissie van Geschillen tussen de Redaksie van „Het Volk” en de partijgenoten-inzenders.

(Mei 1917—Maart 1919.)

De kommissie bestond gedurende deze tijd uit dr. D. Sloos, S. R. de Miranda en mr. G. van den Bergh (sekr.).

Aan het verslag moge deze algemene opmerking voorafgaan, dat de kommissie tengevolge van de grote papiernood ietwat minder vrij stond in haar beoordeeling van de stukken dan anders wel het geval zou zijn geweest. Zij kon tans slechts tot plaatsing besluiten, indien de weigering door de redaksie haar ten enenmale ongemotiveerd leek.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst:

12 Mei 1917, C. R. te R. Stuk tegen het uitgeven van een ochtendeditie bij „Het Volk”, omdat aan deze ochtendeditie generlei behoefte zou bestaan. Geweigerd, omdat opname in strijd scheen met de belangen van de partij.

14 Mei 1917, C. O. te T. Stuk tegen ochtendeditie van „Het Volk”, op grond van bezwaren tegen nachtarbeid. Geweigerd, omdat reeds verschillende artikelen van gelijke strekking waren opgenomen en het stuk geen enkel nieuw gezichtspunt opende.

23 Mei 1917, J. H. W. te S. Stuk tegen een versie in de „Notenkraker”, waarin met Van Eeden de draak werd gestoken. Geweigerd omdat aan de tekst van de „Notenkraker, een satiriek blad, een andere maatstaf moet worden aangelegd dan aan die van een gewoon dagblad, en omdat Van Eeden de afstraffing ten volle had verdiend.

30 Junie 1917. Stuk van S. S. en I. B. te A. over leerdistributie, in verband met zelfreparateurs. Opgenomen, mits belangrijk verkort, hetgeen geschied is.

30 Junie 1917, P. van O. te A. Stuk met klachten over de weinig principiële houding van sommigen onzer leiders en over hun verslapping. De kommissie was van oordeel, dat het stuk veel en veel te lang was en op sommige plaatsen van een volkomen ongemotiveerde felheid. Niettemin achtte zij plaatsing van bepaalde gedeelten ervan in het belang van de partij gewenst. Ze gaf de schrijver dientengevolge in overweging het stuk om te werken, waarna het geplaatst zou worden. Schrijver wenste het „ontmande” stuk echter niet te plaatsen.

30 Junie 1917, C. N. te U. Stuk met opmerkingen naar aanleiding van een zangwedstrijd te Amsterdam. Geweigerd, omdat kwestie te onbelangrijk was.

6 September 1917, J. S. te A. Stuk met klacht over feit, dat redaktie een ingezonden stuk van schrijver slechts verkort had opgenomen. Hoewel de kommissie het in het algemeen verkeerd vindt, wanneer een stuk zonder voorkennis van de inzender wordt bekort, werd plaatsing geweigerd, aangezien het verkorte

stuk de inhoud van het oorspronkelijke voldoende weergaf.

17 September 1917, H. J. B. te A. Stuk naar aanleiding van een discussie in „Het Volk” over eisen, te stellen aan kommiezen bij de volkshuisvesting. Geweigerd, omdat de discussie in „Het Volk” nog niet afgesloten was en het verkeerd scheen, dat derden zich voor die afloop in de discussie zouden mengen. Ook om andere redenen ongeschikt.

9 Oktober 1917, M. P. te A. Stuk met felle aanval op de „Dageraad”, naar aanleiding van persoonlijk ondervonden behandeling. Aanvankelijk was de kommissie van oordeel de schrijver aan te raden een meer zakelijke en meer gepaste verdediging te schrijven, welke zou worden opgenomen; maar vóór dat een besluit in die richting werd genomen, kwam ons ter ore, dat de vakvereniging reeds in de zaak was gedomd en dat de inzender zich vervolgens bij de hem opgelegde straf had neergelegd. Daarmee werd de zaak als afgedaan beschouwd.

9 Oktober 1917, R. H. W. te A. Stuk met klachten over eten van Centrale Keuken, speciaal over te geringe voedingswaarde. Naar aanleiding van deze klacht heeft de kommissie nog inlichtingen bij deskundigen ingewonnen, waaruit nogmaals het tegenovergestelde bleek. Dientengevolge scheen opname na de vele reeds vermelde klachten, onnodig.

19 Oktober 1917, A. L. te G. Stuk over het herkeuringsontwerp. Geweigerd, omdat over dit onderwerp reeds een drietal ingezonden stukken van gelijke strekking waren opgenomen.

19 Oktober 1917. H. J. K. te S. Stuk met beschouwingen over de algemene politieke toestand. Opgenomen, omdat geen enkele redelijke grond voor weigering werd aangevoerd.

7 Februari 1918. Motie van de afdeling Zutphen, veroordelende de ontvoering van Minister en de slechte behandeling van dienstweigeraars. Geweigerd, omdat er een ware motiemanie heerste en slechts die moties, die van enige betekenis geacht kunnen worden, moeten worden opgenomen. Over de in deze motie vermelde zaken bestond in de partij niet het minste verschil van mening en er behoefden dus zeker geen moties over te worden aangenomen.

8 Maart 1918. Motie van de afdeling Schiedam, het afkeurende, dat over de voordracht van de partijraad betreffende de Kamerverkiezingen geen discussie wordt toegelaten. De opname werd gelast, omdat, geheel afgezien van de al of niet wenselijkheid van openbare discussie over de aanbevelingen van de partijraad, er geen enkele grond bestaat, waarom een afdeling niet haar mening over de weigering van discussie zou mogen uitspreken.

De redaktie ging naar aanleiding van deze uitspraak van onze kommissie in beroep bij het partijbestuur, aangezien naar haar mening

de bevoegdheid van onze commissie zich niet over moties, maar uitsluitend over ingezonden stukken in de enge zin van het woord uitstrekt.

Onze commissie zette haar standpunt uitvoerig aan het partijbestuur uiteen. Zij beschouwt een motie als een ingezonden stuk van een aantal partijgenoten in gekompri-meerde vorm; in telegramstijl. Ze ziet niet in, welke reden er kan bestaan een motie anders te behandelen dan een ingezonden stuk. Bovendien vreest zij, dat het standpunt van de redactie onhoudbaar is in de praktijk, omdat het een klein kunstje is een motie in een ingezonden stuk om te toveren.

De commissie werd echter door het partijbestuur in het ongelijk gesteld, zodat plaatsing van de motie achterwege bleef.

19 Maart 1918, J. C. L. te A. Stuk met klachten over gebrek aan medewerking bij propaganda van de zijde van partijgenoten en partij-organen. Geweigerd, omdat opname geenszins in het belang van de alleszins te waarden bedoelingen van de inzender zou zijn.

9 April 1918, J. B. te A. Stuk met aanval op de „Dageraad” over prijsopdrijving, die zou hebben plaats gehad. Bij nauwkeurig onderzoek bleek de commissie, dat het hier een volkomen valse voorstelling van zaken betrof en dat op het beleid van de „Dageraad” in deze niets aan te merken viel. Dientengevolge geweigerd.

April 1918, J. C. H. te W. Stuk met klachten over houding partij inzake levensmiddelen-voorzieningen, gericht tegen artikel Vliegen: redeloosheid en radeloosheid. Na lange aar-zeling geweigerd. De houding van de redactie, die geen enkele der ingekomen stukken naar aanleiding van Vliegen's artikel opnam, werd door de commissie zeer weinig sympathiek ge-vonden. Niettemin achtte de commissie het stuk zo weinig doordacht en getuigend van zo weinig verantwoordelijkheidsbesef, dat zij meende de opname niet op haar verantwoording te kunnen nemen.

17 Junie 1918, J. W. te R. Stuk (replik), waarbij schrijver zich beklaagt over onder-schrift onder zijn artikel „een misleidende methode”. Geweigerd, omdat het voor repliek buitengewoon lang was, en omdat een onbe-langrijke zaak erin tot een geweldig gewichtige kwestie werd opgeblazen. Een verdere reden tot weigering leverde het feit, dat schrijver in zijn artikel een partikulier uitgesproken mening van een vooraanstaand partijgenoot openbaar wenste te maken.

25 September 1918, W. M. B. te A. Gewei-gerd wegens gering belang van de zaak.

25 September 1918, W. C. L. te W. Stuk naar aanleiding van Van der Goes' beschou-wingen in „Het Weekblad” over de uitslag van de verkiezingen en de oorzaken van de minder gunstige afloop in Amsterdam.

Geweigerd, omdat het ten eerste hoogst twijfelachtig is, of de commissie opname van een stuk in „Het Weekblad” kan gelasten, ten tweede omdat het stuk het karakter droeg van een zelfstandig artikel, waarvan, zoals vanzelf spreekt, de commissie nimmer plaatsing gelas-ten kan en ten derde omdat het stuk niet leek in het belang van de partij.

25 September 1918, H. J. B. te A. Stuk, be-vattende diverse opmerkingen. Geweigerd, om-dat het in geen enkel opzicht voor plaatsing in aanmerking kwam.

24 Oktober 1918, C. J. W. te A. Stuk tegen het absentisme in de fractievergaderingen. Geweigerd in de vorm, waarin het geschreven was wegens de door niets gemotiveerde felheid. De commissie verklaarde zich bereid het stukje, mits van de onnodige felheid ontdaan, te plaatsen.

2 November 1918, J. R. te Z. Stuk met klach-ten over te weinige plaatsing van de teke-ningen van inzender in de „Notenkraker”. Ge-weigerd, omdat over smaak niet valt te twis-ten en het het onbetwistbaar recht van de „Notenkraker”-redactie is, tekeningen, die haar niet bevalen, te weigeren.

3 December 1918, W. W. te A. Stuk met klachten over het geneeskundig distributie-buro. Geweigerd, omdat enkele dagen te voren een stuk met klachten over hetzelfde onderwerp was opgenomen en dat stuk veel klemmender was dan het onderhavige.

17 Januari 1919, C. v. d. H. te R. Stuk met klachten over slechts gedeeltelijke opname in-gezonden stuk en verzoek alsnog geheel op te nemen. Geweigerd omdat het ganse zakelijke deel van het ingezonden stuk was opgenomen.

5 Februari 1919, J. K. te A. Stuk, dat in-stemming betuigt met ander ingezonden stuk betreffende de padvindierskwestie. Geweigerd wegens gemis aan belangrijkheid.

12 Maart 1919, I. de G. te A. Stuk met klach-ten over anti-semitisme in een schets in het Zondagsblad. Geweigerd, omdat de klachten naar de mening van de commissie zonder enige grond waren.

Namens de commissie,

G. VAN DEN BERGH.

Verslag der werkzaamheden van de Arbeiders-Jeugdcentrale.

(18 Maart—31 December 1918.)

(Vereenvoudigde spelling.)

Stichting.

Nadat het kongres der S. D. A. P. van Kerstmis 1917 zich met een door Partijbestuur en Partijraad voorgestelde statutenwijziging had verenigd, tengevolge waarvan de zorg voor de jeugdontwikkeling plaatselijk werd opgedragen aan kommissies, bestaande uit volwassen vertegenwoordigers van partij en vakbeweging, en het N. V. V. zich bereid had verklaard onder deze gewijzigde vorm met de S. D. A. P. ten behoeve der jeugdontwikkeling samen te werken, werd het Centraal Komitee voor Jeugdorganisatie opgeheven en trad op 18 Maart 1918 een komitee voor Jeugdontwikkeling op, onder de naam Arbeiders-Jeugd-Centrale.

Voor de S. D. A. P. werden daarin benoemd A. H. Gerhard en J. G. van Kuijk; voor het N. V. V. J. Oudegeest en H. J. Bruens; voor S. D. A. P. en N. V. V. P. Voogd.

De drie laatst genoemden vervullen resp. de functies van voorzitter, penningmeester en sekretaris. Tot ambtenaresse der Jeugd-Centrale werd benoemd mej. M. R. Drost.

Het buro werd gevestigd Reguliersgracht 80.

Werkzaamheden.

De gewijzigde organisatievorm maakte het samenstellen van nieuwe reglementen voor de jeugdgroepen en de afzonderlijke clubs noodzakelijk. Behalve administratieve bescheiden als kontributie- en spaarzegels, kontributie- en spaarkaarten, aanmeldingsformulieren, vragenlijsten, registerkaarten voor de ledenadministratie enz., stelde de A. J. C. een leidraad samen voor het jeugdwerk, bevattende aanwijzingen hoe ter plaatse een jeugdkommissie en een jeugdgroep konden worden opgericht, benevens algemene opmerkingen en een uitvoerige bespreking der werkzaamheden, die door de Jeugdkommissies konden worden verricht. Deze leidraad werd ter kennismaking toegezonden aan Federaties en Partijafdelingen met meer dan 50 leden. Hoofdbesturen van vakbonden, Bestuursbonden en Jeugdkommissies. Ook per afzonderlijke cirkulaire werden de partijafdelingen en bestuursbonden in de voornaamste plaatsen van de stichting en de werkwijze der Arbeiders-Jeugd-Centrale in kennis gesteld.

De meeste aandacht werd aanvankelijk gewijd aan het jeugdorgaan „Het Jonge Volk”, dat sedert 1 Januari 1918 twee maal per maand verschijnt. De Jeugdcentrale verzocht haar lid P. Voogd de redaktie te blijven voeren en besloot, allereerst pogingen aan te wenden de adspiranten der vakorganisaties in de kring van ons jeugdwerk te brengen door de Hoofdbesturen der betrokken vakbonden te verzoeken een kollektief abonnement voor hun

adspiranten te nemen. Een groot aantal hoofdbesturen voldeed aan dat verzoek.

Voor de verbetering van de volkszang was de A. J. C. werkzaam door de uitgave van twee liederenbundels voor de jeugd. Deze bundels „Blijde Jeugd” werden samengesteld door Hegeraat en verschenen bij „Ontwikkeling”. De Jeugdkommissies werden opgewekt om door het stichten van zangklubs en het houden van zangavonden de liederen onder de leden der jeugdgroepen bekend te maken. In een vijftal plaatsen geschiedt dit reeds.

De lichamelijke opvoeding werd bevorderd door het inrichten van een weekendkamp voor 20 personen te Laren (N.-H.), waar de jonge arbeiders en arbeiders hun vrije Zaterdagmiddag en de Zondag onder leiding konden doorbrengen. Van deze gelegenheid werd in de zomer van 1918 door een honderdtal meisjes en jongens gebruik gemaakt. Deze deelname ware groter geweest, hadden de jongelieden meer tijd gehad om de kosten voor de deelname te besparen. De bijdragen moesten laag gesteld worden, zodat niet slechts de hoge aanschaffingskosten voor het kampeermateriaal, maar ook de toeslag voor elke deelnemer voor voeding enz. de A. J. C. tot belangrijke uitgaven hebben noodzaakt. Het gevolg van deze poging is geweest, dat een groot aantal jongelieden tot spaarkassen is toegetreden, in Amsterdam alleen al meer dan 300.

Blijven de voedingsmoeilijkheden en de hoge prijzen echter bestaan, dan is het de vraag of de A. J. C. in 1919 het kampeerwerk kan voortzetten, tenzij de financiën zeer aanzienlijk worden versterkt.

In een aantal plaatsen wordt aan lichamelijke oefening gedaan. De aandacht der Jeugdkommissies is door de A. J. C. gevestigd op de mogelijkheid van Rijkssteun voor dit doel, waarvan hier en daar reeds gebruik wordt gemaakt. Alleen in Amsterdam richtte onze Jeugdkommissie 14 gymnastieklubs in, waarvan de leiders de Rijksbijdrage genieten. Het budget van de Jeugdkommissie aldaar wordt echter zeer bezwaard door de hoge vergoeding die het Amsterdams gemeentebestuur eist voor het gebruik der gymnastieklokalen. Met de inspekteur der lichamelijke opvoeding der 2de inspektie, de heer Balfourt, werd ter zake van de bevordering overleg gepleegd.

Door een tiental groepen werden geregeld wandeltochten georganiseerd, die zeer in de smaak der leden vallen. De Alkmaarse Jeugdkommissie organiseerde op 25 Augustus 1918 een provinciale wandeltocht naar Bergen (N.-H.), waaraan door plm. 100 jongelieden uit Alkmaar, Koog-Zaandijk, Amsterdam en Haarlem werd deelgenomen.

Teneinde te geraken tot een betere lektuurvoorziening voor de rijpere jeugd, stelde de A. J. C. een onderzoek in naar het aantal jeugdboekeringen in de Openbare Leeszaalen. Op de algemene vergadering van de Centrale Vereniging voor Openbare Leeszaalen en Bibliotheken, op 14 September 1918, werden namens de A. J. C. enige wensen ten opzichte der lektuurvoorziening van de jeugd naar voren gebracht, welke wensen in een konferentie met het D.B. dier vereniging nader werden toegelicht. Ook met de commissie voor het Biblioteekwezen van het Nut stelde de A. J. C. zich in verbinding. Op grond van het verkregen materiaal bevordert de A. J. C. niet het stichten en onderhouden van eigen bibliotheken door de Jeugdkommissies, doch wil trachten van de bestaande boekeringen de werken in bruikleen te krijgen, die de A. J. C. voor de leden der jeugdgroepen geschikt acht. Een lektuurkommissie is door de A. J. C. ingesteld, bestaande uit mevr. Wibaut, Th. J. Thijssen, A. H. Gerhard, P. Voogd en H. J. Bruens, die leiding zal geven bij de keuze der boeken door het samenstellen van een boekenlijst. Deze commissie is met de werkzaamheden reeds begonnen.

In zeven plaatsen worden de jongelieden onzer jeugdgroepen voorgelicht bij de keuze der boeken.

Ook werd een poging ter verbetering gedaan op het terrein der bioscoopvertoningen. Een demonstratieavond van de Haagse Schoolbioscoop op 13 September 1918 werd door de afgevaardigden der A.J.C. bijgewoond en de directeur Van Staveren gaf op uitnodiging onzer Centrale voor een volle zaal in Flora te Amsterdam een openbare les, waartoe pers en autoriteiten waren uitgenodigd. Dit voorbeeld werd door de Rotterdamse commissie gevolgd. De jongelieden onzer Haagse jeugdgroep nemen geregeld aan de lessen der Haagse Schoolbioscoop deel.

De A. J. C. trachtte leiders te krijgen onder de onderwijzers. Ze zond daartoe een schrijven naar het Hoofdbestuur van de Bond van Nederlandse Onderwijzers, dat door dit bestuur in „De Bode” werd gepubliceerd. Het aantal ingekomen adressen van onderwijzers, die zich bereid verklaarden onderwijs te geven aan de jeugdgroepen, was niet groot. De Jeugdkommissies werden met deze adressen in kennis gesteld.

De onderwerpen der kursussen die door de Jeugdkommissies werden georganiseerd, vallen op het gebied van Nederlandse Taal, Geschiedenis, Staatsinrichting, Aardrijkskunde, Zang en Muziek, Stenografie, Astronomie, Letterkunde, Drankbestrijding, Maatschappijleer, Jeugdbeweging en Vakbeweging. Soms werd het gesprokene door lichtbeelden verduidelikt.

Door een aantal Jeugdkommissies worden van tijd tot tijd gezellige en feestelijke bijeenkomsten belegd, mede om het ledental der jeugdgroepen op te voeren.

De relatie van het vroeger Centraal Komitee voor Jeugorganisatie met de Staatskommissie, die een onderzoek heeft ingesteld naar de ontwikkeling der 13—18-jarige jeugdige personen, werd door de A. J. C. voortgezet. De Staatskommissie werd op de hoogte gebracht met de veranderingen in de organisatievorm.

Resultaten.

In dit eerste jaar is een goede grondslag gelegd voor het jeugdwerk der moderne arbeidersbeweging door een grote uitbreiding van het aantal betalende abonnees op „Het Jonge Volk”. Alle leden onzer Jeugdgroepen lezen het orgaan, waarvan de kosten in de contributie zijn begrepen. Daarnaast is het aantal adspiranten der vakafdelingen aan wie geregeld het jeugdblad voor rekening van hoofd- of afdelingsbestuur wordt toegezonden sterk toegenomen. De oplaatsteeg van 4000 op 8500 exemplaren. Ten behoeve van „Het Jonge Volk” werd „De Jonge Metaalbewerker” opgeheven. Nog zijn echter niet alle adspiranten op het jeugdblad geabonneerd. Zo missen wij b.v. nog altijd onder de vakverenigingen, die een kollektief abonnement voor alle adspiranten namen, de Typografenbond, de Bond in de Kledingindustrie en de Sigarenmakersbond.

Op 31 December bestonden in de volgende 32 plaatsen jeugdkommissies: Akkrum, Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Assen, Beverwijk, Blijham, Enschede, Glanerbrug, Gouda, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heerlen, Helder, Koog-Zaandijk, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Middelburg, Roosendaal, Rotterdam, Scheemda, Schiedam, Sneek, Stadskanaal, Tiel, Utrecht, Watergraafsmeer, Zaandam, Zutphen en Zwolle. Van deze 32 Jeugdkommissies waren er 5 (Haarlem, Leiden, Roosendaal, Stadskanaal en Utrecht) nog niet met het jeugdwerk begonnen. Het aantal jongelieden (adspiranten inbegrepen), die in meerdere of mindere mate aan het eigenlijke jeugd- en klubwerk deelnamen kon 31 December 1918 op ongeveer 3000 geschat worden, waarvan alleen in Amsterdam 1500.

In enkele plaatsen bestonden nog groepen jongelieden, die zich niet wilden schikken naar de veranderde organisatievorm en dus door de A. J. C. niet kunnen worden erkend. Het is uit een organisatorisch oogpunt te betreuren, dat deze jongelieden nog steun ontvangen van leden der S. D. A. P. Dat is b.v. het geval te Haarlem, 's-Gravenhage en Hilversum. In laatstgenoemde plaats hebben tot dusver de Bestuurdersbond en de Partijafdeling nog geen gevolg gegeven aan het verzoek der Jeugdcentrale om de organisatievorm der A. J. C. voor de jeugdontwikkeling te aanvaarden.

Niet overal ontwikkelden de jeugdkommissies een krachtige werkzaamheid. Zij klagen over gebrekkige medewerking van de zijde der arbeidersbeweging ter plaatse. Behoudens enkele gunstige uitzonderingen zorgen de lokale arbeidersorganisaties niet voor de benoeming van geschikte kommisseeleden, die over voldoende tijd beschikken om zich aan dit werk te wijden. Dikwijls zijn deze ook moeilijk te vinden. De financiële steun der plaatselijke organisaties is ten enenmale onvoldoende, waardoor geschoolde leiding niet of in niet voldoende mate kan worden verkregen. Een groot bezwaar is ook het gemis aan vaste drankvrije plaatsen van samenkomst.

Verder hebben de griep, de brandstoffennoed, over 't geheel de tijdsomstandigheden een belemmerende invloed op de ontwikkeling van het jeugdwerk gehad.

De A.J.C. is echter van mening, dat niette-

min de verkregen resultaten de levensvatbaarheid van het werk hebben aangetoond.

Financiën.

S. D. A. P. en N. V. V. steunden voor het eerste jaar elk met f 2000. Een oproep werd gericht tot de besturen van vakbonden, arbeidscoöperaties en leden der S. D. A. P. om financiële steun. Tengevolge van deze oproep werd van verenigingen f 1225 en van personen f 396, in totaal een bedrag van f 1621 verkregen, zodat de A. J. C. voor het eerste jaar de beschikking had over f 5621.

Dit bedrag had ze nodig voor de eigen werkzaamheden; het was te klein om de jeugdkommissies te subsidiëren.

De A. J. C. heeft de jeugdkommissies opgewekt de kontributies der jongelieden op te voeren en een fonds te vormen uit vrijwillige bijdragen van personen. Ook zond de A. J. C. een concept-adres naar de Jeugdkommissies, dat gebruikt kan worden bij het aanvragen voor hulp en financiële steun van gemeente-wege.

Waar echter op verschillende plaatsen door het ontbreken van de vereiste geldmiddelen niet met de nodige kracht kan worden gewerkt, moeten voorloopig uitbreiding van het kamperen, stichting en inrichten van vaste klub-lokalen, het houden van goede bioscoopvertoningen, lessen en voordrachten door geschoolde kunsus- en onderwijskrachten, krachtige lichamelijke opvoeding in zalen en op terreinen met behoorlijk spelmateriaal en gehonoreerde leiders zo goed als achterwege blijven, wanneer de Jeugdcentrale niet in staat is meer en beter hulp te bieden dan tot dusverre.

De A. J. C. is voorts tot de overtuiging gekomen, dat in het belang van het jeugdwerk spoedig iemand zal moeten worden aangesteld, die als organisator en propagandist voortdurend persoonlijk contact heeft met commissie en besturen, welke geregeld voorgelicht dienen te worden. De uitbreiding van het jeugdwerk in de verschillende deelen van ons land, de propaganda voor het jeugdorgaan onder de honderdduizenden jongelieden uit de arbeidersklasse maken aanstelling van zo'n kracht beslist noodzakelijk.

De A. J. C. hoopt derhalve spoedig financieel in staat gesteld te worden om tot het nemen dezer maatregelen over te gaan.

Slot.

Enkele zaken, die vallen na 31 Dec. 1918 en dus formeel buiten dit verslag vallen, worden hier nog kortelings vermeld.

Op Zondag 12 Januarij werd in „Parkzicht” te Amsterdam door de A. J. C. een bijeenkomst gehouden met vertegenwoordigers van Jeugdkommissies, waarvan er 18 door 36 personen vertegenwoordigd waren. Vrij algemeen bleek de klacht, dat de Jeugdkommissies over te geringe geldmiddelen beschikken om het jeugdwerk naar de eis te organiseren. Ook werd geklaagd over de samenstelling der jeugdkommissies, welke meestal uit personen bestaan, die reeds met

andere funkties zijn overladen; voorts bleek vooral op het platteland een groot tekort aan geschikte leiders.

Op 30 Januarij 1919 woonden namens de A. J. C. Voogd en Bruens een vergadering bij, die de Staatskommissie hield met afgevaardigden van organisaties op het gebied der jeugdvorming. In deze vergadering werden besprekingen gevoerd aan de hand van een door de Staatskommissie opgestelde ontwerp-schets van voorstellen betreffende het onderwijs, de vrije jeugdvorming, de arbeidsbescherming, de beroepskeuze en de bestrijding der kriminaliteit. De wens der A. J. C. zijn in die bijeenkomst naar voren gebracht.

De A. J. C. besloot zich voorlopig tot de vorming der 13—18-jarigen te bepalen om organisatorische en financiële redenen, hoewel zij van mening is, dat op den duur ook aan de ontwikkeling der 18—21-jarigen aandacht moet worden gewijd.

De Jeugdcentrale sloot zich als lid aan bij de Centrale Vereniging voor Openbare Leeszaalen en Bibliotheken.

De administratie van „Het Jonge Volk” werd in Januarij 1919 van „Ontwikkeling” overgenomen.

Ter verkrijging van de nodige middelen voor de uitbreiding harer werkzaamheid heeft de A. J. C. zich gewend tot de besturen van S. D. A. P. en N. V. V.

Zij wacht met vertrouwen het antwoord af, overtuigd als zij is, dat beide besturen zullen inzien, hoe de snelle ontwikkeling der politieke en economische verhoudingen eisen stelt aan de georganiseerde arbeidersklasse, waaraan zij nog slechts onvoldoende kan beantwoorden en hoe zeer deze in de toekomst op elk levensgebied mannen en vrouwen nodig heeft, die beschikken over hoge eigenschappen van geest en karakter.

Door krachtiger bevordering van het werk voor de rijpere jeugd zullen S. D. A. P. en N. V. V. een gewichtige faktor versterken tot het kweken van goede krachten voor de beweging en tot het verheffen van het ontwikkelingspeil der arbeidersklasse.

Zij wij ook niet geheel ontevreden over de resultaten, welke in deze eerste negen maanden van onze arbeid zijn bereikt, er blijft nog zoveel te doen, dat wij niet kunnen nalaten als onze mening uit te spreken, dat nog maar al te veel organisaties, welke dit werk dienen te steunen, zich hiervan afzijdig houden.

Wanneer niet spoedig meer en krachtiger hulp van die zijde geboden wordt, is te vrezen, dat de overmacht, welke onze tegenstanders op dit gebied door hunne langdurige werkzaamheid en meerdere geldmiddelen tans nog op ons hebben, lange tijd zal blijven bestaan, ja zelfs groter zou kunnen worden wanneer binnen korten tijd zoals te verwachten is de Regering met subsidies het jeugdwerk gaat steunen.

Daarom nogmaals van de zijde onzer organisaties zal ons krachtiger hulp dienen te worden geboden dan tot dusverre.

Namens de Arbeiders-Jeugdcentrale:

P. VOOGD, Sekretaris.

Jaarverslag der Sociaaldemocratische Studieclub over het jaar 1918.

Het verslag over het afgelopen jaar betreffende de werkzaamheden van de Studieclub kan kort zijn, om de eenvoudige reden, dat die werkzaamheden tot een minimum teruggebracht zijn.

De oorzaak hiervan is grootendeels te vinden in de afname van het aantal aanvragen, die in 1918 tot het bestuur gericht werden. Tengevolge van den groei der arbeidersbeweging richtten de partij, de coöperatie, de vakbeweging in hun verschillende organen zelf bureaux op, die inlichtingen op allerlei gebied konden verstrekken, een taak die vroeger voor al die verschillende takken der beweging op de studieclub neerkwam. Daarbij komt ook, dat het andere onderdeel van het werk der club, nl. het van tijd tot tijd op eigen initiatief ondernemen van speciale onderzoekingen, het verwerken van de resultaten daarvan tot rapporten, minder vlotte. Het werd voor de Studieclub steeds moeilijker zich uit de beweging voldoende medewerking te verschaffen. Zoo werd door het uitblijven van de toegezegde bijdragen van verschillende medewerkers het verschijnen van het demografisch-economisch overzicht der provincie Groningen, telkens weer vertraagd.

Een voltooide vertaling van de internationale resoluties bleef maandenlang op het partijsecretariaat liggen, waar ze ook nu nog is achtergebleven.

Het bestuur van de Studieclub heeft dan ook aan het eind van 1917 reeds gemeend dat er zich twee mogelijkheden ter overweging voordeden, nl. een opheffing der Studieclub of een volkomen reorganisatie. Algemeen was men van meening, dat getracht moest worden een reorganisatie te verkrijgen. Te dien einde had op initiatief van het bestuur een conferentie plaats met vele vooraanstaande partij-

genooten en partijbestuurders, waarin voorstellen tot reorganisatie gedaan werden en met enthousiasme aanvaard.

Een rapport werd samengesteld en begin Maart 1918 ter goedkeuring aan het partijbestuur gezonden. Een reorganisatieplan werd uitgegezet in dien zin, dat de studieclub een instituut zou moeten worden, dat zou voldoen aan een tweetal behoeften, die sterk in de partij leven, nl.:

1. de behoefte aan een informatie-bureau, tot hetwelk zich ieder partijgenoot of orgaan der arbeidersbeweging kan richten om inlichtingen van socialen aard. Ten behoeve hiervan zou er een behoorlijk ingericht bureau moeten komen, waar de bibliotheek gevestigd zou worden en waar ten allen tijde iemand aanwezig is;

2. de behoefte aan een meer regelmatige gedachtenwisseling over de talrijke, deels nieuwe vraagstukken, die zich in de laatste jaren opdringen aan hen, die door hun woord of geschrift de beweging in eenig onderdeel dienen of in het openbaar vertegenwoordigen.

Tot op heden ontving het bestuur van het P.-B. op 'dit rapport nog geen antwoord. Intussen werden in het jaar 1918 de werkzaamheden van de Studieclub beperkt tot de beantwoording van kleine aanvragen, die geen van allen aanleiding geven tot een speciale vermelding.

De catalogus der bibliotheek is in bewerking.

Voor het Bestuur der Soc.-Dem.
Studieclub:

TH. v. d. WAERDEN,
voorzitter.

IDA BOTTENHEIM,
Secretaris.

Verslag van de Sociaaldemokratische Kamerfractie.

INLEIDING.

Het verslag der Kamerfractie loopt niet over het jaar 1918. In dit jaar toch hebben algemeene verkiezingen plaats gehad, tengevolge waarvan een anders dan vóór die verkiezingen samengestelde Fractie in September 1918 haar intree in de Kamer heeft gedaan. Er is daarom alle aanleiding de verantwoording der Fractie te doen beginnen bij den aanvang van het nieuwe zittingsjaar. Anderzijds echter is er ook reden om deze verantwoording niet, zooals gebruikelijk was, slechts te doen loopen tot het einde van het aan het Congres voorafgaande kalenderjaar, maar haar uit te strekken tot op het oogenblik waarop dit verslag wordt vastgesteld.

Het komt der Fractie juist voor, ook voor de toekomst aldus te handelen. Dit heeft voor, dat het verslag alsdan zal loopen van congres tot congres, zoodat, indien belangrijke zaken na afloop van het kalenderjaar aan de orde zijn geweest, deze op het eerstvolgende Congres en niet eerst meer dan een jaar later ter sprake kunnen worden gebracht, de Fractie over haar houding ter verantwoording kan worden geroepen en zich verantwoorden kan. Dit zal trouwens, waar het een belangrijke kwestie geldt, toch moeten geschieden — en in de praktijk is het ook meer dan eenmaal geschied. Dan echter verdient het aanbeveling, dat het verslag der Fractie er is, om als basis der discussies te kunnen dienen.

Een parlementaire kroniek of een weer-geven van alles wat door de Fractie en hare leden individueel is gedaan, kan in dit verslag niet worden gevonden: reeds het gebrek aan beschikbare ruimte zou dit beletten. Het verslag moet zich uitteraard bepalen tot hoofdzaken, het optreden der Fractie betreffende. De houding van andere partijen zal daarbij niet of slechts zeer terloops ter sprake kunnen komen.

Al zal om de bovengemelde reden geen verslag worden gegeven van het optreden der vorige Fractie, met een enkel woord zij toch verwezen naar eenige der belangrijkste zaken, welke tusschen het Partij-congres op 2 en 3 Februari 1918 en de algemeene verkiezingen van Juli 1918 aan de orde zijn geweest.

LEVENS MIDDELEN VOORZIENING.

Terzake van de levensmiddelenvoorziening, welke toentertijd een brandend vraagstuk was, hetwelk te meer de aandacht der Fractie op-eischte, wijl de vooruitzichten onzer voedselvoorziening met den dag donkerder werden, meende de Fractie zoo scherp mogelijk te moeten optreden. In het groote levensmiddelen-debat, hetwelk eind Febr. 1918 begon en waaraan onzerzijds Schaper, Sannes, Gerhard, v. d. Tempel, Duijs en Troelstra deelnamen, werd door de Fractie het vertrouwen aan de regeering opgezegd; met minister Posthuma ging het niet langer. Zijn opvattingen druischten in tegen de

eischen, welke de ernst van den toestand deed stellen, en welke belichaamd waren in het program der moderne arbeidersbeweging.

Twee moties werden ten slotte door de Fractie ingediend: één van Van den Tempel en Gerhard, waarin de onverwijld inbeslagneming en distributie van alle eetbare vetten, benevens distributie van rundvleesch tegen goedkoop prijs werd gevorderd; waarin voorts maximum-prijzen voor schoeisel, beschikbaarstelling van onder- en bovenkleeding tegen verlaagden prijs, verlaging van den prijs van het minimum-rantsoen brandstoffen voor de houders van één en twee haardsteden tot op het peil van vóór den oorlog werd geëischt en waarin ten slotte werd uitgesproken dat de maximum-prijzen niet boven de op 28 September 1916 vastgestelde mochten worden gebracht en de reeds ingevoerde verhoogingen weder moesten vervallen, —

en eene van Sannes c.s., waarin het beleid der regeering inzake de levensmiddelenvoorziening werd afgekeurd en waarin voorts werd geëischt, dat de voortbrenging planmatig, naar de behoeften des volks zou worden georganiseerd; dat de aanvoer van grondstoffen en de aanwezige voorraden zouden komen in handen der regeering en dat bij de distributie het beginsel van streng doorgevoerde rantsoeneering voorop zou staan, een en ander overeenkomstig het program der moderne arbeidersbeweging.

Toen korten tijd na het eindigen van het levensmiddelen-debat plotseling de duur der broodkaarten van 9 tot 11 dagen werd verlengd, besloot de Fractie onmiddellijk eene interpellatie aan te vragen, welke door Sannes op 16 April 1918 werd gehouden. Hij diende toen twee moties in: één, waarin afkeuring werd uitgesproken over het feit, dat de regeering onverwacht het broodrantsoen had verminderd zonder te zorgen, dat tegelijkertijd aanvullend voedsel tegen redelijken prijs en in voldoende hoeveelheid beschikbaar was, en een tweede, waarin geëischt werd, de verlenging der broodkaartperiode ongedaan te maken en daartoe, zoo noodig, de militaire voorraden oordeelkundig te gebruiken, terwijl voorts gevorderd werd, dat beslag zou worden gelegd op de bij landbouwers, handelaren en partikulieren opgehoopte voorraden, die voor distributie in aanmerking konden komen.

Beide moties werden door de Kamer verworpen.

Kort voor de verkiezingen kwamen nog twee belangrijke wetsontwerpen, de levensbehoeftevoorziening betreffende, aan de orde: eene wijziging der distributiewet, welke produktiedwang en produktie-regeling mogelijk maakte en waarin maatregelen waren getroffen om den kettinghandel te fnuiken, — en de Scheurwet, welke ten bate van den verbouw van voedingsgewassen verplichte omzetting van grasland in bouwland mogelijk maakte.

Tegen beide wetsontwerpen kwam oppositie,

met name tegen de wijziging der Distributiewet. Onzerzijds werd door Sannes en Schaper het ontwerp verdedigd tegen de aanvallen vooral der rechtsche bezits-fanatici. Het mocht niet baten. Een meerderheid van rechts en links dwong den minister ten slotte, na aanneming van een amendement der Commissie van Rapporteurs, waardoor de wet zou worden ontzield, zijn ontwerp in te trekken.

De Scheurwet werd door Schaper verdedigd; zij werd door de Kamer aangenomen.

MILITAIRISME.

Onder leiding van K. ter Laan zette de Fractie haar strijd voor de belangen onzer jongens onder de wapenen voort. Bij tal van gelegenheden werd niet alleen de scherpste kritiek geoefend op de legertoestanden maar werden ook voorstellen gedaan om de lasten der mobilisatie en voor de gemobiliseerden en voor hunne gezinnen zooveel mogelijk te verlichten.

Zoo kreeg K. ter Laan een amendement aangenomen om het maximum der vergoeding op te voeren tot f 3 per dag; eveneens werd een door hem voorgestelde motie, om de landweeroefeningen 1918 niet te laten doorgaan aangenomen; door de regeering echter werd deze motie niet uitgevoerd. Voorts stelde Ter Laan onder meer voor, dat geen landstormplichtigen zouden worden opgeroepen voor dat de militielichting 1919 onder de wapens zou zijn, en pleitte hij voor een behoorlijke regeling van de uitoefening van het kiesrecht door de gemobiliseerden.

DIVERSEN.

Herinnerd zij verder aan de kritiek van J. ter Laan op het beleid van minister Treub, die toen nog aarzelde een verhooging der oorlogswinstbelasting aanhangig te maken; aan den strijd van Albarda voor staatsexploitatie der zoutontginning bij Buurse en aan diens rede bij het ontwerp tot droogmaking der Zuiderzee, in welke rede hij wees op de noodzakelijkheid, dat de droogkomende gronden niet aan het particuliere bedrijf werden overgelaten; aan de kritiek van Gerhard op het ontwerp-Lohman inzake de onderwijzersssalarissen; aan de motie-De Zeeuw (door de Kamer aangenomen) tegen de korting van den duurtetoeslag der onderwijzers op hun salarisverhooging; aan het optreden van Helsdingen, Van den Tempel en J. ter Laan bij de salarisregeling der rijksambtenaren.

DE NIEUWE FRACTIE.

De algemeene verkiezingen van 1918 brachten een S.D.A.P.-fractie van 22 leden in de nieuwe Kamer, de eerste onder algemeen mannen-kiesrecht gekozene. Over de beteekenis dier verkiezingen kan in dit verslag niet worden gesproken, wel echter zij groote voldoening uitgesproken over het feit, dat aan onze Fractie het voorrecht te beurt viel, de eerste vrouwelijke afgevaardigde onder haar leden te mogen rekenen.

De uitslag der verkiezingen stempelde onze Partij en daarmee onze Fractie in de Kamer tot de groote oppositie-partij. Naar aard en grootte werd onze Fractie leidster der, overigens niet aaneengesloten, oppositie. Deze positie legde zware verplichtingen op haar schouders, welke verplichtingen niet lichter werden door het feit, dat verscheidene der nieuwe

Fractieleden nieuwelingen in de Kamer waren. Daarom gevoelde de Fractie de noodzakelijkheid organisatorisch met haar werk gereed te zijn en de noodige voorbereiding voor de vervulling harer taak te hebben getroffen, wanneer zij op den derden Dinsdag van September in de Kamer zou komen.

Daartoe kwam zij op 22 Juli bijeen ter regeling van de arbeidsverdeeling, opdat ieder zou kunnen beginnen studie te maken van het hem toegewezen onderwerp reeds vóór dat de Kamer hare werkzaamheden zou aanvangen.

In dit verband zij er op gewezen, dat niet ieder Fractie lid bij iedere gelegenheid kan spreken. Slechts enkele sprekers der Fractie, die daartoe voor ieder onderwerp zijn aangewezen, kunnen het woord voeren en, wil er iets tot stand worden gebracht in de Kamer, dan zal menigmaal zoowel het aantal sprekers van verschillende fracties als de duur hunner redevoeringen moeten worden ingekrompen. Het is volkomen begrijpelijk, dat door de kiezers en met name door de kiezerspartijgenooten herhaaldelijk de wensch gevoeld wordt, dat de afgevaardigde van hun kieskring zich bij eenig onderwerp zou hebben geweerd. Na de bovenstaande uiteenzetting vertrouwt de Fractie, dat zal worden gevoeld, dat dit niet mogelijk is, zoodra eene Fractie georganiseerd optreedt en eene arbeidsverdeeling bestaat. Intusschen is reeds gebleken, dat ook bij de thans gevolgde wijze van optreden een ieder zijn beurt krijgt, zij het ook bij een ander onderwerp dan sommigen wellicht liever hadden gezien.

Ten einde de werkzaamheden der Fractie te bespoedigen en het mondeling overleg met de verschillende arbeidersorganisaties te bevorderen, werd overgegaan tot de instelling van vaste commissies uit de Fractie voor alle belangrijke categorieën van zaken. Deze commissies beziën voorloopig de aanhangige ontwerpen, bereiden amendementen voor, confereren met de organisaties van de tot hun terrein behorende betrokkenen.

Op deze eerste vergadering besloot de Fractie niet deel te nemen aan de openingsplechtigheid van de Vereenigde Zitting der Staten-Generaal. Op zichzelf is er geen reden om niet deel te nemen aan een zitting waarbij het Staatshoofd een publieke functie uitoefent en zich daartoe naar de Staten-Generaal begeeft. Onze Fractie heeft geen reden de Koningin niet te willen ontmoeten, wanneer de uitoefening van beider functie die ontmoeting met zich brengt.

De burgerlijke partijen echter plegen van deze ontmoeting eene manifestatie vóór het koningschap te maken. Wanneer zij wenschen — welke wensch reeds zijn weg in de pers vond — dat ook onze groote Fractie tegenwoordig is en dat niet een steeds stijgend deel der Volksvertegenwoordiging afwezig blijft en tal van onbezette stoelen aan onze afwezigheid herinneren, dan zullen zij of zich hebben te onthouden van eenige manifestatie voor hunne monarchale gevoelens of zij zullen moeten dulden, dat wij, op onze wijze, hun voorbeeld volgen.

ADRES VAN ANTWOORD.

Op den dag van de eerste bijeenkomst der nieuwe Kamer kwam ook de Fractie bijeen. Zij koos tot haar voorzitter Troelstra; tot 2en voorzitter Schaper; tot secretaris Sannes. Besloten werd, dat de Fractie, indien de Kamer

vergaderd, regelmatig iedere week op een vasten dag zal bijeenkomen, dat in „Het Volk” een kort communiqué omtrent het in de fractievergadering behandelde zal verschijnen en dat de namen der afwezige leden, zoo mogelijk met de reden van afwezigheid, tevens zullen worden gepubliceerd.

In deze bijeenkomst nam de Fractie voorts het besluit, dat aan de Kamer zou worden voorgesteld, de troonrede met een adres van antwoord te beantwoorden. De Fractie achtte het noodzakelijk, dat de Kamer in de toentertijd bestaande, moeilijke omstandigheden van buitenlandschen en van binnenlandschen aard, aanstonds de nieuwe regeering in de oogen zou zien. De hoofdpunten van het regeeringsbeleid behoorden onmiddellijk met de regeering te worden besproken. Toen eenige jaren geleden het adres van antwoord op de troonrede werd afgeschaft, werd verklaard, dat het voor buitengewone omstandigheden zou kunnen worden gehandhaafd. Die waren er in September 1918, toen de strijd op het Westfront ons elken dag in de meest gevaarlijke positie kon brengen en ieder oogenblik vragen van leven of dood voor ons volk kon opwerpen, terwijl de voedselvoorziening een somber perspectief te zien gaf. Daarom was het noodzakelijk, dat op drie punten zonder verwijl licht zou worden ontstoken:

1e. de vraag: hoe vat de regeering haar neutraliteitspolitiek op? Is zij bereid voldoende openbaarheid jegens volk en Kamer te betrachten? Hoe staat zij tegenover de medewerking der Kamer in zake het buitenlandsch beleid.

2e. de militaire politiek. In de troonrede werd aangekondigd, dat wij onze onafhankelijkheid zouden verdedigen „tot het uiterste”. Waarborgen waren noodig, dat ten deze de regeering, in overleg met de Kamer, en niet de opperbevelhebber leiding zou geven. Voorts was klaarheid noodig omtrent de beteekenis van de in vage termen toegezegde beperking van de lasten der mobilisatie.

3e. het standpunt der regeering inzake de levensmiddelenvoorziening.

Troelstra deed daarom het voorstel tot het benoemen eener commissie van redactie, die een ontwerp-antwoord op de troonrede zou hebben te ontwerpen, over welk ontwerp de discussies alsdan zouden loopen. Een algemeen politiek debat werd door hem niet gevraagd; wat buiten de drie genoemde punten lag, kon tot de behandeling der begroting voor 1919 worden uitgesteld.

Het voorstel-Troelstra werd verworpen.

Onmiddellijk daarop werden onzerzijds, om deze bij uitstek gewichtige zaken toch in bespreking te kunnen brengen, interpellaties aangevraagd en wel door Schaper over de opvattingen der regeering ten aanzien van de levensmiddelenvoorziening en door Troelstra over het buitenlandsch beleid en over de uitingen in de troonrede ten opzichte van het militair beleid.

Hier worde een kort woord ingelascht over de houding, welke de Fractie ten opzichte van de meer en meer gewenschte en meer en meer aangevraagde interpellaties meent te moeten innemen.

Het feit ligt er, dat sinds September 1918 tal van interpellaties zijn aangevraagd, toegestaan en gehouden. Nu kunnen interpellaties nuttig, ja noodzakelijk wezen. Echter moet worden bedacht, dat diepgrijpende demokra-

tische en sociale hervormingen tot stand moeten worden gebracht en — met spoed. De Kamer moet daarom, vooral zoodra de desbetreffende groote wetsontwerpen haar bereiken, kunnen werken. Daarom is het aanvragen eener interpellatie over alles en nog wat niet mogelijk. De Fractie of haar leden krijgen bij herhaling het verzoek te interpellereen over onrecht, dat dezen of genen zou zijn aangedaan. Dat gaat niet. Hier moet worden volstaan met het stellen van vragen aan den betrokken minister, het bepleiten der zaak in het kabinet van dien minister, het ter sprake brengen bij de begroting.

Zoo is de Fractie gedwongen zichzelf de noodige beperking op te leggen en zoo is ook haar standpunt tegenover de door anderen aangevraagde interpellaties bepaald. Als regel zullen wij niet medewerken om deze te weigeren: het recht van interpellatie behoort door de Kamer te worden hoog gehouden; wel echter zullen wij het bij de interpellatie betrokken belang, op onze eigen motieven, toetsen aan andere belangen en daarnaar het tijdstip voor behandeling der interpellatie bepalen.

Dit standpunt werd door Troelstra ingenomen, toen hij op 11 October 1918 zich richtte tegen den heer De Savornin Lohman, die een door den heer Van Ravesteyn aangevraagde interpellatie over den stand der economische betrekkingen tot de Vereenigde Staten van Noord-Amerika wilde weigeren.

DE DRIE INTERPELLATIES.

De interpellatie-Troelstra werd gesplitst, zóó dat over het buitenlandsch en over het militair beleid afzonderlijk zou worden geïnterpelleerd.

Op 11 October 1918 hield Troelstra zijne interpellatie over het buitenlandsch beleid, waarbij de minister van Buitenlandsche Zaken wel eenige vage toenadering tot de Kamer scheen te toonen, maar wiens antwoord toch van dien aard was, dat Troelstra moest vastleggen, dat ook deze minister niet voldoende doordrongen was van de noodzakelijkheid Volk en Kamer op de hoogte te houden van de onze levensbelangen rakende onderhandelingen met het buitenland.

De interpellatie-Schaper werd eveneens spoedig — op 15 October 1918 — behandeld. Schaper wijdde eene uitvoerige bespreking aan den economischen toestand der bevolking, drong met klem aan op een complex van maatregelen tot verhooging van de productie; gispte het niet-uitvoeren der door minister Posthuma toegezegde rundvleesch-distributie; eischte het fnuiken van den kettinghandel en het den kop-indrukken van het hamsteren en knoeien; oefende felle kritiek op de Tilburgsche fabrikanten, die de bevolking op de grofste wijze afzetten, terwijl de kledingvoorziening nog maar in den maak was; verzette zich tegen de prijsverhoogingen van minister Van IJsselstein; drong aan op het in distributie brengen der militaire voorraden en eindigde zijn requisitoir met het stellen van een reeks van 12 vragen, die het gansche terrein der regeeringsbemoeiing bestreken.

In zijn antwoord op het verweer van minister Van IJsselstein toonde Schaper zich niet voldaan. De minister was vaag geweest; „afzien en afwachten” bleek zijn parool te wezen. Zóó ten opzichte van het laten van graan aan de boeren; zóó ten opzichte van het opslaan van aardappelen door particulieren. Er moeten

echter, meende Schaper, spijkers met koppen worden geslagen en daarom stelde hij een motie voor, waarin werd uitgesproken, dat grondige verbetering in de productie, de organisatie en de verdeeling van de levensmiddelen en onontbeerlijke gebruiksartikelen gebiedend noodzakelijk is en waarin voorts krachtige bestrijding van den clandestienen handel, inbeslagname van voorraden — de militaire inbegrepen — en verdeeling daarvan over alle ingezetenen en verlaging van prijzen voor de verbruikers werd geëischt.

Onzerzijds nam Sannes aan de uitvoerige discussies, welke zich naar aanleiding der interpellatie ontsponnen, deel. Hij hekelde de zwabberleuze der „revolutionairen”, het fameuze „algemeen uitvoerverbod”, waaronder vandaag dit en gisteren dat werd verstaan, wat treffend bleek toen de heer Kruyt, de christen-socialist, te kennen gaf, dat het algemeen uitvoerverbod niets anders was als een tijdelijke maatregel, noodig voor een behoorlijke inventarisatie der aanwezige voorraden. Sannes stelde voorts aan de regeering den eisch, dat niemand om redenen van geldelijken aard van de verkrijging der eerste levensbehoeften mocht worden buitengesloten en vorderde daartoe inventarisatie en inbeslagname van voorraden bij producenten, handelaren en particulieren.

Doordien Schaper ziek werd, werd de motie, eenigszins gewijzigd en aangevuld met de wenschelijkheid van verhooging van het broodrantsoen, terwijl de eisch van verdeeling der militaire voorraden over de geheele bevolking in een afzonderlijke motie werd neergelegd, door Sannes verdedigd. Deze viel daarbij in het bijzonder de prijs-politiek der regeering aan en toonde aan de hand der feiten aan, dat de opvatting van minister Ruys de Beerenbrouck, die de motie-Schaper „overbodig” noemde, onjuist was.

De Kamer evenwel verwierp beide moties. De militaire interpellatie van Troelstra, de laatste in de trits der naar aanleiding van de troonrede door de Fractie aangevraagde interpellaties, werd niet onmiddellijk in aansluiting aan de beide andere gehouden.

23 October 1918 toch legde minister Ruys de Beerenbrouck in de Kamer een verklaring af. De oorlog, constateerde hij, heeft zich verplaatst naar de onmiddellijke nabijheid onzer zuidgrens, waardoor de kans op betreden van ons grondgebied door de troepen der oorlogvoerende mogendheden zeer is toegenomen. Om onze neutraliteit des te krachtiger te kunnen verdedigen, achtte de regeering het noodzakelijk, het vermogen van onze weermacht wederom op te voeren, ter voorbereiding waarvan bevelen waren gegeven tot intrekking van alle verloven met uitzondering van de meer langdurige economische, studien- en zakenverloven.

De voorzitter der Kamer deelde vervolgens mee, dat de regeering er prijs op zou stellen, dat de interpellatie-Troelstra — alsmede eene van den heer Kruyt — voorloopig niet werd behandeld.

Troelstra meende dat, al waren er bezwaren tegen openbare behandeling, de Kamer in ieder geval in de gegeven ernstige omstandigheden in comité-generaal door de regeering behoorde te worden ingelicht en met haar van gedachten moest kunnen wisselen. Hij vroeg daarom comité-generaal aan. De Kamer echter weigerde dit, waarop Troelstra onmiddellijk voorstelde

zijn interpellatie en die van den heer Kruyt den volgenden dag aan de orde te stellen, onverschillig of de interpellatie-Schaper al dan niet zou zijn afgeloopen. Ook dit voorstel werd door de Kamer verworpen, terwijl aangenomen werd het voorstel van den voorzitter om de interpellatie op een nader te bepalen dag te behandelen, wat zeggen wilde: haar voorloopig uit te stellen.

Het zou echter anders loopen.

Middelertijd toch hadden de ongeregeldeheden in de Harskamp plaats, gevolgd door soldatenbewegingen op tal van andere plaatsen. Het leger morde; de zware lasten der mobilisatie waren niet langer te dragen; de intrekking der verloven deed de bom barsten. Het leger scheen onbetrouwbaar te worden; er werd in de bezittende klasse gevoeld, dat dadelijk maatregelen noodig waren, wilde de geest in het leger verbeteren. Van den doofpot, van de zaken-doodzwijgen, van geweld kon geen sprake zijn en toen K. ter Laan onmiddellijk eene interpellatie aanvraagde over de ongeregeldeheden in de Harskamp, werd op 31 October door de Kamer besloten om tegelijk met deze interpellatie die van Troelstra over het militair beleid in het algemeen te behandelen.

Ter Laan hield een fel requisitoir. Hij veroordeelde de intrekking der verloven, zonder dat aan de natie duidelijk werd gemaakt waarom deze noodzakelijk was en voor hoelang zij waarschijnlijk zou gelden, als een onvergeeflijke fout van den opperbevelhebber, die daaraan zijn mannen zoowel als den minister van Oorlog waagde. De soldaat toch leeft op zijn verlof, ontnem hem dit en hem wordt alles ontnomen. Met nadruk constateerde Ter Laan, dat wat door het legerbestuur verzuimd was: het inlichten van het leger, door den Bond van Dienstplichtigen was ter hand genomen.

De intrekking der verloven was intusschen niet de enige reden voor de heerschende ontevredenheid; zij was de druppel die den emmer deed overloopen. Nu zal — riep Ter Laan uit — een commissie van officieren, onder leiding van een oud-minister van Oorlog, een onderzoek instellen; over de legerleiding zelve echter behoorde te worden gericht. Ter Laan liet vervolgens de groote grieven der soldaten — het wanbeheer der cantines; de slechte behandeling in materieel en moreel opzicht; de wantoestanden in de barakken en kwartieren; de vaak ondeugdelijke voeding; het gemis van rechtstoestand; de knotting van de vrijheid van vereniging, vergadering en drukpers; de schandelijke tekortkomingen van den geneeskundigen dienst; het systeem der vergoedingen voor de gezinnen — de revue passeeren. Hij eischte, namens de Fractie, onmiddellijk en zoover mogelijk gaande demobilisatie en verwezenlijking van het program van den Bond van Dienstplichtigen.

Troelstra vroeg, naar aanleiding van de zinsnede in de troonrede, waarin de verdediging onzer onafhankelijkheid „tot het uiterste” werd aangekondigd, waarborgen, dat ons volk niet zou worden meegesleept in een avontuur. De leiding moet blijven bij de regeering, gecontroleerd door de Volksvertegenwoordiging; zij mag niet worden gelegd in handen van den opperbevelhebber, die aan het parlement geen verantwoording verschuldigd is. Hij vorderde voorts het onmiddellijk ontslag van den opperbevelhebber, den vertegenwoordiger van den ouden heilloozen geest van verachting van de

hooger en tegenover de minderen in het leger, waartegen het Harskamp-oproer een verzet was. Een nieuwe geest is noodig, die rekening houdt met de geweldige veranderingen, welke zich in de machtsverhoudingen tusschen de klassen voltrekken, waarbij de massa der arbeidersklasse gekomen is tot de erkenning harer maatschappelijke waarde en tot den wil, dat in de publieke zaken en ook in het leger, rekening zal worden gehouden met al wat in haar leeft.

De minister-president verklaarde, dat de regeering vóór en na het uitbreken van eventuele vijandelijkheden overleg met de Staten-Generaal zou plegen en dat de algemeene politieke leiding, ook in militaire aangelegenheden in haar handen zou blijven rusten.

De minister van Oorlog begon zijn rede met de erkenning, dat de gebeurtenissen in de Harskamp diepen indruk hadden gemaakt; hij wist echter in het eerste gedeelte zijner rede niet den indruk te vestigen een man te zijn, die de teekenen des tijds begreep. Zoo verklaarde hij, in de commissie van onderzoek naar het gebeuren in de Harskamp geen vertegenwoordigers der vakvereniging — den Bond van Dienstplichtigen — te willen opnemen, wijl deze niet onpartijdig zouden zijn. Alsof de hooge officieren, die voor den geest in het leger mede de verantwoordelijkheid dragen, dat wel zouden wezen!

Intusschen scheen — onder welke invloeden ook — de wind den volgenden dag, den 6en November, uit een anderen hoek te waaien. Ronduit werd erkend, dat de minder goede geest onder de troepen voor een zeer groot deel moest geweten aan het feit, dat vele officieren niet meelevden met den troep en vasthouden aan verouderde begrippen omtrent de verhouding tusschen meerderen en minderen. De verloven zouden voorts weer worden verleend; den opperbevelhebber werd er op gewezen dat zijn order, dat van deze gunst in hun geheel zouden zijn uitgesloten alle korpsen of onderdeelen, waarvan militairen zich aan ongeregeligheden hadden schuldig gemaakt, ongedaan zou moeten worden gemaakt. Meegegeeld werd voorts, dat de opperbevelhebber, die den geest van den nieuwen tijd niet kon vatten, op aandrang van den minister zijn aanvraag om ontslag had ingediend, terwijl vervolgens verschillende veranderingen en verbeteringen werden toegezegd.

K. ter Laan toonde zich voldaan over het feit, dat de minister rekening scheen te willen houden met de eischen welke uit de sociaaldemokratische Kamerfractie kwamen. Onbevredigend echter noemde hij de verklaring van den minister inzake demobilisatie en stelde daarom een motie voor, waarin de Kamer uitsprak, dat het voor de neutraliteit des lands voldoende was wanneer alleen de twee jongste lichtingen onder de wapens werden gehouden, zoodat overigens tot demobilisatie behoorde te worden overgegaan.

Bij deze discussies had op 7 November een historische gebeurtenis plaats: de eerste vrouw in het parlement, onze fractiegenoot Suze Groeneweg hield haar maiden-speech. Had zij, als vrouw, bij de bespreking van het militair beleid iets te zeggen tot het Nederlandsche volk, tot de massa der arbeidersvrouwen in het bijzonder? Inderdaad, dat had zij! Want zij was het, die daar in de Kamer moest uitspreken wat er leefde in de harten van tienduizen-

den vrouwen, die als echtgenooten en als moeders medeleven met haar mannen en zonen onder de wapens en medelijden, wanneer zij stoffelijk en zedelijk een minderwaardige behandeling hebben te dulden. In een betoog, dat op de Kamer grooten indruk maakte, bepleitte Suze Groeneweg opname van vrouwen in de commissie van onderzoek en verdedigde zij de motie-Ter Laan.

DE NOVEMBER-GEBEURTENISSEN.

Inmiddels grepen in Europa geweldige veranderingen plaats. In Oostenrijk en Duitschland brak de revolutie uit; het oude régime stortte ineen; — de wapenstilstand trad op het Westfront op 11 November in.

Het feit, dat in Duitschland de revolutie uitging van de vloot; dat ook het leger de zijde der revolutie koos en dat het socialistische proletariaat de regeermacht in handen nam, maakte in ons land, op de bezittende klasse zoowel als op de arbeiders, diepen indruk. In onze mannen brandde de wensch uit deze situatie te kloppen wat er voor de Nederlandsche arbeiders in zat.

Zóó kwam de Fractie op 12 November des ochtends bijeen en besloot aanstonds de motie-Ter Laan te wijzigen naar den nieuwen toestand. Nu de wapenstilstand was ingetreden, was er geen enkele reden meer, nog twee lichtingen onder de wapens te houden; volledige demobilisatie werd derhalve geëischt. Voorts werd van de regeering verlangd: bij het naar huis zenden der lichtingen de dienstweigeraars niet uit te sluiten; de militaire vergoedingen afdoende te regelen voor ieder gezin, zoolang de kostwinner geen werk heeft, ook hierbij de dienstweigeraars inbegrepen; den staat van beleg op te heffen; ten spoedigste aan de Volksvertegenwoordiging een regeling voor te leggen ten aanzien van de overige dienstweigeraars.

In deze Fraktievergadering werd voorts de wenschelijkheid betoogd, dat Troelstra — die zich hierbij aansloot — in zijn repliek een weerklink zou geven op de groote beweging, die was ontstaan en die tot het voorloopige Rotterdamsche program van eischen had geleid. Die eischen behoorden ook in de Kamer te worden vernomen. Toen dan ook in de Kamerzitting van 12 November de heer Wijnkoop een interpellatie over den toestand aanvroeg, onmiddellijk te houden, met schorsing der aanhangige interpellaties, kon Troelstra aanvoeren, dat deze interpellatie overbodig was, wijl bij de te houden replieken die toestand uit den aard der zaak naar voren moest komen.

Troelstra hield daarop zijn bekende rede.

In deze rede heeft Troelstra zich niet, zooals de bedoeling was, bepaald tot het in de Kamer doen hooren van ons program van eischen, geplaatst in het kader van den tijd, maar heeft hij ook de vraag eener politieke revolutie opgeworpen, welke viel buiten het raam der op 10 November te Rotterdam genomen besluiten, waaraan de Fractie zich wenschte te houden, gelijk uit het volgende nader moge blijken.

Voorop zij gesteld, dat toen de Fractie op Vrijdag 8 November uit de Kamer ging, de beweging in het buitenland en de weerslag daarvan in ons land nog niet van dien aard waren, dat de Fractie als zoodanig aanleiding had onmiddellijk eenige bijzondere conclusie daar-

uit voor onze politiek van den dag te trekken. Hare leden werden Zondag 10 November dan ook verrast door den telegrafischen oproep, naar Rotterdam te komen ter bespreking der situatie. De aldaar gehouden besprekingen hadden tot resultaat, dat het congres van Partij en Vakverbond, dat reeds geruimen tijd te voren was vastgesteld op 23 en 24 November, een week zou worden vervroegd en dat eene commissie werd aangewezen om een program met urgente eischen, voor welker verwezenlijking de tijd rijp werd geacht, te ontwerpen, teneinde dit aan het te houden congres voor te leggen.

Van dit program alsmede van de op Maandag 11 November te Rotterdam over genoemd program gehouden redevoeringen nam de Fractie in haar vergadering van 12 November kennis. Verschillende leden hadden toen de uitvoerige verslagen der Rotterdamsche vergaderingen in de ochtendbladen nog niet of slechts oppervlakkig gelezen. Intusschen werd de meening vernomen, dat in die vergaderingen de toelichting van het voorloopig program van eischen verder was gegaan en in anderen geest was gegeven, met name wat betreft de te volgen taktiek in den strijd voor doorvoering dier eischen, dan met de te Rotterdam op 10 November gehouden besprekingen van de vertrouwensmannen der gansche moderne arbeidersbeweging viel overeen te brengen. Daarom werd er op aangedrongen, en de Fractie achtte het eenstemmig, wijl zij ten slotte in het Parlement allereerst de verantwoordelijkheid zou hebben te dragen voor de door de beweging te stellen democratische en sociale eischen, noodzakelijk, dat zij zou bijeenkomen vóór het Rotterdamsche congres op 16 en 17 November, teneinde invloed te kunnen uitoefenen op het aan dit congres voor te leggen program van eischen en om over de gansche situatie en de te volgen taktiek zich nader te beraden.

Op Donderdag 14 November had deze bijeenkomst plaats. De Fractie besprak het inmiddels gepubliceerde gewijzigd ontwerp-program en ging de algemeene situatie nauwkeurig na. Zij was eenstemmig van oordeel, dat zoowel in de Kamer als in het land een krachtige actie voor dit program, waarmee zij zich kon vereenigen, noodzakelijk was en dat in het centrum van deze actie de 8-urendag zou moeten staan. Zij stemde in met het voornemen van de commissie uit de besturen van S. D. A. P. en N. V. V. om de stichting van een Comité van Aktie, dat verder leiding in de actie zou geven, aan het congres voor te stellen en onderschreef de gedachte, neergelegd in het slot der door het congres aanvaarde resolutie, dat in het land een zoodanige agitatie moest worden ontwikkeld, dat het program van eischen onafwijsbaar wordt en dat daartoe elke vorm van demonstratie moest worden aangegrepen.

Zonder dat een formeel besluit dienaangaande viel, bleek uit de gehouden gedachtenwisseling afdoende, dat de Fractie zich wenschte te blijven plaatsen op den bodem der in de bijeenkomst van 10 November te Rotterdam genomen beslissing en voorts, dat zij van oordeel was, dat uit de geschapen situatie met alle kracht alle democratische en sociale hervormingen, die er voor de arbeidersklasse in zaten, moesten worden geslagen.

Schaper zou in dezen zin spreken, wat hij gedaan heeft op Vrijdag 15 November, toen hij in zijn rede het kabaal trotseerde der zich tot de hevigste woede opwindende burgerlijke partijen, terwijl later Van den Tempel en Oudegeest zich in soortgelijke zin hebben uitgesproken.

Van de Fractie werd door de vertegenwoordigers van verschillende burgerlijke partijen de verklaring geëischt, dat zij de revolutie zou afzweren en alleen met politiek-parlementaire middelen den strijd der arbeiders zou voeren, op straffe van buiten de politieke en parlementaire gemeenschap te worden geplaatst. Dit laatste, constateerde Schaper, is toch niet mogelijk; met een partij, die bijna $\frac{1}{4}$ der kiezers achter zich heeft en 22 zetels in de Kamer bezet, moet in de politiek rekening worden gehouden. Schaper's benoeming in de grondwetscommissie bewees de juistheid dezer opvatting.

Wat de verklaring zelve betrof: de Fractie meende deze niet te moeten afleggen. Aan haar eigen waardigheid reeds was zij verplicht, te weigeren een verklaring te geven, in welken zin ook, die haar met het pistool op de borst, onder bedreiging van politieke boycot, werd afgedwongen. Bovenal echter achtte zij het ongewenscht in dezen een verklaring te geven, wijl het, zonder dringende noodzaak, niet haar taak maar die der Partij is, in een zoo belangrijke taktiek-vraag een beslissing te nemen en zij derhalve op het Partij-congres niet wenschte vooruit te loopen.

De motie-Ter Laan werd ten slotte met 59 tegen 21 stemmen verworpen.

TOEZEGGINGEN DER REGERING.

Het is hier niet noodig, den invloed der November-beweging op de regering en het regeringsprogram in details na te gaan. De Partij weet zelve, welke de vruchten der beweging zijn geweest. Toegegeven, ook door onze tegenstanders, wordt, dat de aankondiging van het vrouwenkiesrecht, van de grondwetsherziening en van den 8-urendag voor fabrieken en werkplaatsen rechtstreeks gevolg der beweging zijn. Overigens zij verwezen naar de brochure van Van den Tempel over „Onze November-eischen en de Verklaringen der Regeering”, waarin de hier aangesneden vraag uitvoerig en gedocumenteerd wordt behandeld.

Over een tweetal der aangekondigde sociale maatregelen een enkel woord.

Allereerst de 8-urendag. Spoedig na de bijeenkomst der Kamer diende Schaper zijn Memorie van Antwoord, vergezeld van een gewijzigd wetsontwerp, waarin de 8-urendag, met overgangstermijnen, was neergelegd, bij de Kamer in. In November ziende, dat er thans onmiddellijk meer te bereiken zou zijn, bracht Schaper een verdere wijziging in zijn ontwerp aan, dat nu een 8-urenwet voor verreweg de meeste arbeiders, zonder overgangsbepalingen, werd.

De Regeering, die nog in haar Memorie van Antwoord ter zake van de algemeene beschouwingen over de staatsbegroting voor 1919 op 9 November 1918 verklaard had, te willen afwachten, wat de Kamer met het ontwerp-Schaper zou doen, wilde blijkens eene verklaring van minister Ruys bij de algemeene beschouwingen in December in de Kamer afgelegd, zelf met een wetsontwerp komen, waarvan de aankondiging deed verwachten, dat het

niet een zoo ruim terrein zou bestrijken als Schaper's ontwerp deed.

Door Schaper aangeboden overleg, waardoor op de basis van zijn ontwerp zoo snel mogelijk deze groote sociale hervorming tot stand zou kunnen worden gebracht, werd door de regering afgeslagen.

Intusschen deelde minister Aalberse op 14 Februari 1919 bij de behandeling zijner begrooting mee, dat, zonder tegenvallers, over 6 weken een ontwerp van wet betreffende den 8-urendag naar den Raad van State zou gaan. Schaper waarschuwde aanstonds: dan is er alle kans dat het te lang duurt en hij verklaarde, dat de Fractie, liet de indiening te lang op zich wachten, ernstig zou overwegen of zij dan alsnog niet zou trachten het ontwerp-Schaper door de Kamer te doen behandelen. Het geduld der arbeiders loopt ten einde.

In de tweede plaats de ouderdomsvoorziening. De regering stelde bevreemding in uitzicht, ter beëindiging van den strijd tusschen invaliditeitsverzekering, Talma en staatspensioen. Zij wilde de invaliditeitsverzekering behouden, maar de premies zoowel ten opzichte van invaliditeit als ouderdom zouden geheel ten laste van de werkgevers worden gebracht, terwijl de ouderdomsrente op 65-jarigen leeftijd zou ingaan. Bovendien zouden de niet-loonarbeiders, die krachtens hun economischen toestand met arbeiders zijn gelijk te stellen en voor welke een vrijwillige verzekering met staatssteun in het leven zal worden geroepen, ook deelen in de voordeelen van de overgangsbepaling van artikel 369/370 der Invaliditeitswet, zoodat ook deze categorie van arme ouden de ouderdomsrente slechtachtig zou worden.

Deze regeling werd algemeen als aannemelijk beschouwd. Bij de algemeene beschouwingen over de staatsbegrooting voor 1919 nu kwam de heer De Muralt met een motie, waarin werd uitgesproken, dat de ouderdomsrente van f 2 en f 3 (voor gehuwden) op f 3 en f 5 (in te gaan op 65-jarigen leeftijd) behoorde te worden gebracht. Deze motie werd bij de begrooting van Arbeid behandeld. Onze Fractie was van oordeel dat hiermee niet kon worden volstaan. Daarom diende Duys, toen de motie-De Muralt aan de orde kwam, een motie in, waarin werd geëischt een uitkeering van f 5 en f 7.50 (voor gehuwden) in te gaan op 60-jarigen leeftijd. Deze motie werd verworpen zonder één burgerlijke stem vóór. Dergelijke, op zichzelf nog zeer lage rente, werd door de burgerlijke partijen als onmogelijk te verwezenlijken verklaard. Zij beseften blijkbaar niet, hoe zij daarmee een vernietigend vonnis velden over hun kapitalistische samenleving, die zelfs dit aan haar afgewerkte ouden niet kan garandeeren.

Naast de motie-Duys werd door Sannes een tweede motie voorgesteld, waarin hij eischte, dat, in afwachting van de definitieve regeling in de Invaliditeitswet, onverwijld maatregelen zouden worden getroffen, waardoor op de niet-loonarbeiders, die krachtens hun economische positie met arbeiders zijn gelijk te stellen, artikel 369 der Invaliditeitswet van toepassing zou worden en zulks met terugwerkende kracht tot 1 Januari 1919.

Zakelijk viel tegen deze motie niets in te brengen. De rechterzijde wilde haar echter niet uit afkeer van het staatspensioen en zij werd verworpen met 35 tegen 30 stemmen,

waarbij de heeren Van de Laer en A. P. Staalman met de geheele linkerzijde vóór stemden. Bij betere opkomst links was de motie aangenomen. Intusschen geeft deze stemverhouding uitzicht op eene behoorlijke definitieve regeling. Maar de ouden blijven voorloopig, dank zij den onwil van rechts, ook van de rechtsche arbeidersvertegenwoordigers, in de ellende.

DE BEGROOTINGEN.

Het is onmogelijk een overzicht te geven van het vele, dat door alle leden der Fractie, zonder uitzondering, bij de behandeling der verschillende begrootingen is gedaan; de voor dit verslag beschikbare ruimte verbiedt het. In „Het Volk” hebben intusschen onze partijgenooten het werk der Fractie ongetwijfeld gevolgd. Met een enkele aanduiding zij hier herinnerd aan de rede van Schaper bij de algemeene beschouwingen; aan die van Van der Waerden bij dezelfde gelegenheid over staatsexploitatie en socialisatie; en aan die van J. ter Laan over de salariering der ambtenaren en over het toekennen van een duurtetoeslag over 1919 van minstens f 300, wensch in een nader te behandelen motie neergelegd; — aan de rede van De Jonge over buitenlandsche politiek en over de taak onzer diplomatie; — aan die van Kleerekoper over de sociale oorzaken der criminaliteit en over de middelen ter bestrijding; — aan Hermans' gevoelvol woord over de behandeling van gevangenen; — aan de beschouwingen van De Jonge over de wijziging van gemeentegrenzen en samenvoeging van gemeenten; — aan de kritiek van Hermans over de willekeur van verschillende burgemeesters; — aan de redevoeringen van Ossendorp, Gerhard, K. ter aan, Suze Groeneweg en De Zeeuw over het onderwijs; — aan den strijd van Kleerekoper voor steun van overheidswege ter bevordering der kunst; — aan Helsdingen's opkomen voor de belangen der postambtenaren en van tal van categorieën van rijkswerklieden; — aan de uitvoerige bestrijding door Sannes van de levensmiddelenpolitiek van minister Van IJsselsteyn en aan de hierbij tevens aan de orde gestelde interpellatie van Sannes over de melkvoorziening, met name van Amsterdam, waarbij de interpellant, gesteund door Van den Tempel, scherpe kritiek oefende op het beleid van den minister in deze en op het optreden van den anti-revolutionairen heer A. Colijn, die de boeren in hun misdadig droogleggen van Amsterdam stijfde; — aan de rede van Ruge over de nooden der landarbeiders; — aan de rede van Schaper bij de begrooting van Arbeid, waarin hij aandrang op ingrijpende en spoedige sociale hervormingen en waarin hij tegenover de ophemeling van rechts van den Hoogen Raad van Arbeid en van de publiekrechtelijke bevoegdheden aan bedrijfsorganisaties toe te kennen, den plicht stelde voor het proletariaat om zich economisch en politiek te organiseren in den klassenstrijd; — aan de redevoeringen van Suze Groeneweg over bescherming van vrouwenarbeid, over den fabrieksarbeid der gehuwde vrouw, over de noodzakelijke verbetering van de opleiding der verpleegsters en over het beginsel van moederschapszorg, waarover zij, door het indienen eener motie, eene uitspraak der Kamer zal uitlokken; — aan de gedocumenteerde rede van Duys tegen den heer Wijnkoop, waarin onze partijgenoot de praktijk der Russische communisten stelde tegenover de

voorstellingen, welke de Nederlandsche communisten daarvan plegen te geven.

Iets uitvoeriger moet melding worden gemaakt van den bij de begrotingen van Oorlog en Marine voortgezette strijd tegen het militarisme en vóór de belangen van de onder de wapens geroepenen.

Bij de Marine-begroting hield Hugenholtz eene rede, die tot eenig misverstand aanleiding heeft gegeven. Welke intusschen de bedoeling was, bleek duidelijk uit de door Hugenholtz bij zijne repliek ingediende motie, luidende:

„De Kamer, van oordeel dat de tijd gekomen is om tot opheffing van de vloot over te gaan, verzoekt den minister een commissie te benoemen, waarin ook anderen dan militairen zitting hebben, om de liquidatie der vloot voor te bereiden.”

Deze motie wil derhalve — zooals Schaper nog eens scherp deed uitkomen — de onmiddellijke liquidatie der vloot. Wie deze wil, moet vóór de motie stemmen, welker behandeling echter door het aftreden van den minister van Marine nog niet teneinde is gebracht.

De oorlogsbegroting bracht een stevige rede van Van Zadelhoff, waarin hij amnestie voor de dienstweigeraars, afschaffing der censuur in het leger en vrijheid van vergadering voor allen in dienst bepleitte, en waarin hij voorts opkwam voor de belangen der gedemobiliseerden, met name ook der vóór 1 Augustus 1918 met klein verlof naar huis gezonden, de z.g. oud-gedemobiliseerden. Hij stelde met K. ter Laan een motie voor, waarin hij uitsprak dat ook deze groep aanspraak kan doen gelden op steun van de Regeering, indien en voor zoover daaraan behoefte bestaat en dat een bedrag van f 6.— voor elke maand, die zij sedert 1 Augustus 1914 gediend hebben tot een maximum van f 120.— alleszins redelijk is.

K. ter Laan zette zijn strijd tegen het militarisme en de wantoestanden in het leger met kracht voort; hij stelde tegenover de dralende houding van den minister de noodzakelijkheid om met ontwapening te beginnen en hij handhaafde zijn vroeger ingediende motie, waarin hij de Kamer wilde doen uitspreken, dat de wenschen door den Bond van Dienstplichtigen aan de Kamer voorgelegd, redelijk en uitvoerbaar zijn, zoodat de Regeering daaraan ten spoedigste gevolg behoort te geven.

De hier bedoelde wenschen werden bij adres van 10 Februari 1919 gewijzigd en aangevuld door de volgende, waarnaar Ter Laan bij de toelichting zijner motie verwees:

1e. Het uitkeeren van een schadeloosstelling van zes gulden voor iedere maand militaire dienst tot een maximum van twintig maanden aan hen, die vóór 1 Augustus 1918 met onbepaald klein verlof, of om andere redenen huiswaarts zijn gezonden, voor zoover deze menschen niet vallen onder de huidige steunregeling voor de gedemobiliseerden.

2e. Uitkeering der vergoedingen tot de gedemobiliseerde werk heeft gevonden en een loyale uitvoering van de huidige steunregeling voor de gedemobiliseerden.

3e. Regeling van de werkverschaffing door Staat en Gemeente.

4e. Spoedige demobilisatie van de lichten 1917 en 1918, met toepassing van de thans van kracht zijnde steunregeling ook voor deze lichten.

5e. Intrekking van de Landstormwet en Aan-

vullingswetten en van de Herkeuringwet. Uitreiking van de paspoorten en afschaffing van herhalingsoefeningen voor alle lichten die tijdens de mobilisatie 2 jaren onder de wapenen stonden.

6e. Het verleenen van amnestie aan dienstweigeraars en aan hen, die zich wegens een krigstuchtelijk vergrijp in de gevangenis of in voorarrest bevinden.

7e. Vernietiging van de straflijsten der thans gedemobiliseerden.

8e. Spoedige uitvoering van de door de Regeering ten aanzien van het leger toegezegde Hervormingen, ten aanzien van den militairen geneeskundigen dienst, de straf- en tuchtwetten, cantinebeheer, de legering der troepen, het vormen van cantine- voedings- en soldatencommissies van toezicht.

De motie-Ter Laan werd verworpen door de vereenigde stemmen van alle burgerlijke partijen en van de communisten. Eveneens werd de motie van Zadelhoff-Ter Laan door de Kamer afgewezen.

De Fractie stemde tegen de oorlogsbegroting op de motieven, neergelegd in een door Schaper afgelegd verklaring, luidende:

„De sociaal-democratische fractie volhardt bij haar afkeer van alle militarisme en spreekt als haar vurige hoop uit, dat door internationaal overleg, onder den druk der arbeidende klassen, binnen korten tijd tot algeheele ontwapening zal worden overgegaan, waarnaar de internationale sociaal-democratie met alle krachten zal streven.

Of, zoolang deze internationale ontwapening niet is doorgevoerd, voor een klein land als het onze, tot eventueele bescherming zijner neutraliteit, een weermacht zal moeten worden in stand gehouden en of de Nederlandsche sociaal-democratie daartoe haar medewerking zal kunnen verleenen, zal afhangen van allerlei ideëele en materieele overwegingen, die in haar geheel zullen moeten worden in acht genomen en waaroemtrent zich de S. D. A. P. op een harer eerstvolgende congressen zal beraden en uitspreken. Zij zal daarover beslissen op haar eigen grondslagen en krachtens haar eigen standpunt als proletarische partij, met haar beginselen van socialisme en democratie.

Evenwel weigert onze fractie ook thans haar stem te geven aan een begroting voor de instandhouding van een leger, dat nog altijd de kentekenen draagt van militarisme en in zijn wezen gebaseerd is op de verouderde beginselen van onrecht en verdrukking, die de staande legers kenmerken, terwijl bij de verantwoordelijke legerleiding niet voldoende rekening wordt gehouden met de noodzakelijkheid van bezuiniging, welke zoo noodig is voor de bevredestiging van de economische behoeften der bevolking.”

Bij de behandeling der begroting van Waterstaat was de bespreking over het spoorwegpersoneel uitgeschakeld; deze zou later afzonderlijk aan de orde komen. Toen echter inzake de loonregeling van het personeel beslist was en deze regeling tot groote ontevredenheid en beroering onder het personeel aanleiding gaf, vroeg Kleerekoper eene interpellatie naar aanleiding van de door den minister van Waterstaat in dezen genomen beslissing aan, tegen welke interpellatie van rechts verzet kwam. De Kamer echter stond haar toe en 18 Februari nam zij een aanvang. Kleerekoper toonde overtuigend aan, dat het personeel bij de nieuwe regeling bitter weinig gebaat was en dat er slechts één

weg was waarlangs het, in de gegeven situatie, onmiddellijk belangrijk zou worden geholpen: de kwijtschelding van de „aflopende korting” voor het Pensioenfonds voor de aanstaande vier jaar.

In een motie noodigde hij de Regeering uit, de daarvoor noodige voorzieningen te treffen. Deze motie echter werd door de Kamer verworpen.

DE FINANCIËN.

Geld moet er komen — en veel geld. Niet alleen voor de loopende, jaarlijks wederkerende en toenemende uitgaven, maar ook voor de delging der crisisschuld.

Waar moet dat geld vandaan komen?

J. ter Laan gaf namens de Fractie allereerst te kennen, dat de crisisschuld op korten termijn moet worden gedelgd. Hij oefende scherpe kritiek op eene delging door leeningen met geleidelijke aflossing, waardoor de druk der daarvoor noodige belastingen nog tientallen van jaren zou worden gevoeld en belemmerend zou werken op het tot stand brengen van sociale hervormingen en eischte daartegenover — welke eisch in een motie, die weldra behandeld zal worden, werd neergelegd — dat de crisisschuld in hoofdzaak moet worden gedelgd door eene heffing van het vermogen en van de groote inkomens.

Voorts wees hij op de noodzaak van bezuiniging op de kosten voor het militarisme en hij riep de arbeidersklasse „tegen de heillooze plannen van den minister van Financiën, gedeckt door deze Regeering”, in het geweer.

BESLUIT.

Melding zij tenslotte gemaakt van de rede van De Zeeuw over de wet houdende bepalingen met betrekking tot de binnenscheepvaart, welk ontwerp door onzen partijgenoot, althans wat de strekking aangaat, werd verdedigd, alsmede van de redevoering welke Heykoop hield bij het ontwerp van wet, houdende goedkeuring van een overeenkomst met de stoomvaartmaatschappij „Zeeland”. Heykoop stelde hier twee moties; de ééne, de wenschelijkheid van staatsexploitatie dezer lijn uitsprekende, zal later door de Kamer worden behandeld; de tweede, waarin werd neergelegd, dat de arbeidsvoorwaarden van het personeel dienen te worden vastgesteld in overleg met de betrokken vakverenigingen en minstens gelijk moeten zijn aan loonen en arbeidsvoorwaarden in soortgelijke bedrijven, werd na de gedocumenteerde verdediging van onzen partijgenoot aangenomen.

Herinnerd zij ook nog aan het succes, dat Heykoop in de jongste dagen had met zijn amendement, om het maximum-dagloon, waarnaar krachtens de Ongevallenwet 1901 uitkering wordt gegeven, te brengen van f 4 op f 8 en niet op f 6, zooals het wetsontwerp, dat door den minister van Arbeid hardnekkig werd verdedigd, voorstelde.

Verschillende andere onderwerpen, waarbij de Fractie optrad, moeten blijven rusten. Niet uit minder waardeering voor het werk der er bij betrokken leden, maar wijl aard en opzet van dit verslag het onmogelijk maken, alles te

behandelen. Een min of meer chronologisch en volledig, zij het uiterst beknopt overzicht van het werken der Fractie pleegt het Jaarboekje der Partij te geven. Dit verslag heeft alleen hoofdzaken naar voren willen brengen en heeft juist daardoor kunnen pogen te worden een kort gemotiveerde en beredeneerde verantwoording van de Fractie, waardoor aan de Partij inzicht in de gronden voor haar optreden wordt gegeven.

Een enkel woord ten slotte over een zaak, die op het jongste Partij-congres veel stof heeft opgeworpen: het absenteïsme onzer Kamerleden.

De Fractie is niet steeds en ook niet steeds op belangrijke momenten voltallig aanwezig. Zij erkent het ten volle, al is, wat het absenteïsme betreft, verbetering, vergeleken bij het vorige zittingsjaar, ingetreden.

Doordien de Kamer tegenwoordig vrijwel permanent vergadert, waardoor de uitoefening van het Kamerlidmaatschap steeds zwaarder eischen stelt, wordt het inderdaad aan Kamerleden, die ook andere, tijdroovende functies bekleeden, uiterst moeilijk gemaakt, zich ten volle aan het Kamerlidmaatschap te geven.

Intusschen heeft ook de Partij schuld, door telkens nieuwe functies op te dragen aan reeds zwaar belasten. Maar bovendien komt de meer principieele vraag naar voren, of wij — binnen zekere grenzen — hier niet te maken hebben met een noodzakelijk kwaad. Het is noodzakelijk, dat Kamerleden voeling blijven houden met het volle leven, met de verschillende uitingen van het maatschappelijk en politiek leven in de eerste plaats. Zij zullen moeten blijven in de propaganda, om maar één, ook voor de Partij direct voelbaar belang te noemen. Ook de Partij voelt dit door haar bij voorkeur tot Kamerleden-gerichte uitnodigingen voor spreekbeurten, die het vaak onmogelijk maken, geregeld alle Kamerzittingen bij te wonen. De Kamerleden zullen ook hun Kamerwerk menigmaal des te beter doen, naarmate zij practisch op de hoogte zijn van de vraagstukken, die daarbij ter sprake komen. Gedacht zij aan het werkzaam blijven in de vakbeweging, waardoor ook de Fractie als geheel met de vakbeweging in nauwe relatie blijft. Vóór en nadeel staan hier herhaaldelijk tegenover elkaar; door ze behoorlijk tegen elkaar te wegen, zal in ieder voorkomend geval een keuze moeten worden gedaan. Een algemeene regel echter is hier moeilijk te geven.

De kritiek der Partij ten dezen is een noodzakelijk correctief op wellicht eenzijdige overwegingen. Maar ook de Fractie zelf is er ernstig van doordrongen, dat zij zelf-kritiek te oefenen heeft en dat zij, zoodra naar haar oordeel het Partij-belang dreigt te worden geschaad, ook tegenover haar eigen leden dat belang zal hebben hoog te houden en maatregelen van verweer tegen wat zij ziet als plichtsverzuim zal hebben te nemen.

Aldus vastgesteld op Donderdag 13 Maart 1919.

Namens de Fractie,

G. W. SANNES, Secretaris.

Balans, Winst- en Verliesrekening over 1917.

FINANCIEËLE TOESTAND OP 1 JANUARI 1918.

1. Kassa	f 39.73	1. Interest	f 259.13
2. Contributie verspreide leden	241.20	2. Diverse crediteuren	17.50
3. Interest	1.879.26	3. Huur en onderhoud	100.—
4. Kantoormeubilair	75.—	4. Contributies en subsidies	140.—
5. Effecten	3.626.—	5. Diverse kosten en baten	559.09½
6. Kapitaal per 1 Januari 1917	1.627.43½	6. Obligatieleening	10.000.—
7. Ontvang- en Betaalkas	12.473.27	7. N.V. Ontwikkeling	2.769.72
8. Organisatie	164.—	8. Uitbreidingsfonds „Het Volk”	23.330.47½
9. Diverse drukwerken	55.41½	9. N.V. Drukkerij „Vooruitgang”	3.777.65½
10. Ongeplaatste Obligaties	3.430.—	10. Accepten	11.168.12½
11. Verkiezingsfonds	2.227.55½		
12. Afdeelingen	10.693.80½		
13. Voorschotten	880.44½		
14. Saldo tekort over 1917	14.708.58½		
	<u>f 52.121.70</u>		<u>f 52.121.70</u>

JAARREKENING OVER 1917.

1. Kiesrechtactie	f 489.11	1. Contributie der Afdeelingen	f 14.293.70
2. Interest	203.53	2. „ Verspreide Leden	276.—
3. Kantoormeubilair	25.—	3. Bijzondere Bijdragen	5.218.68
4. Huur en Onderhoud	547.70	4. Diverse Drukwerken	321.03½
5. Salarissen	6.953.71	5. Saldo tekort over 1917	14.708.58½
6. Vergaderingen Partijbestuur	1.855.12		
7. Archief	90.16½		
8. Contributies en subsidies	1.465.—		
9. Jeugdorganisatie	1.682.84		
10. Steun voor Propaganda	4.434.55		
11. Partij-Commissies	369.37½		
12. Organisatie	492.35		
13. Congreskosten	2.495.77		
14. Vergaderingen Partijraad	641.65		
15. Afschrijving op Afdeelingen	577.94½		
16. Diverse kosten en baten	2.306.42		
17. Exploitatie Partijgeschriften	1.939.77		
18. Bureaukosten	1.697.99½		
19. Verliessaldo Brochurehandel	6.550.—		
	<u>f 34.818.—</u>		<u>f 34.818.—</u>

De Commissie van Contrôle:
P. MEEREBOER.
S. VISKOOP.
K. VAN WIJNEN.

Amsterdam, 31 Maart 1919.

De Penningmeester,
J. G. VAN KUIJKHOF.

Balans, Winst- en Verliesrekening over 1918.

FINANCIEËLE TOESTAND OP 1 JANUARI 1919.

1. Interest	f 2.002.44½
2. Kantoormeubilair	800.—
3. Effecten	4.701.—
4. Kapitaal per 1 Jan. 1918.	16.336.02
5. Ontvang- en Betaalkas.	10.178.02
6. Diverse drukwerken	509.98
7. Ongeplaatste Obligaties	3.085.—
8. N. V. „Ontwikkeling”	96.64½
9. Verkiezingsfonds.	1.884.22
10. Kassa	393.01
11. Contributie verspreide leden	350.07½
12. Diverse kosten en baten	237.91½
13. Postcheque en Girodienst	2.027.57½
14. Afdeelingen	15.974.92
15. Saldo tekort over 1918.	8.466.66
	<u>f 67.043.48½</u>

1. Interest	f 415.66
2. Inzamelingen	3.500.03½
3. 4% Obligatieleening.	10.000.—
4. Uitbreidingsfonds „Het Volk”	24.792.96
5. Drukkerij „Vooruitgang”	11.557.—
6. Voorschotten	3.829.55½
7. Accepten	9.700.—
8. Diverse kosten en baten	1.123.30
9. Diverse Crediteuren	17.50
10. Huur en onderhoud	100.—
11. Steun voor propaganda	1.382.47½
12. Contributies en subsidies.	625.—
	<u>f 67.043.48½</u>

JAARREKENING OVER 1918.

1. Interest	f 107.63
2. Kantoormeubilair	140.—
3. Vergaderingen Partijbestuur	2.726.46
4. Partij-Commissies	78.25
5. Int. Congressen en Bijeenkomsten	568.—
6. Organisatie	1.080.—
7. Congreskosten	1.526.87½
8. Vergaderingen Partijraad.	866.23
9. Afschrijving op afdeelingen	99.88½
10. Diverse drukwerken	223.07½
11. Exploitatie partijgeschriften	1.734.79½
12. Bureaukosten	3.483.69½
13. Diverse kosten en baten	4.685.97
14. Jeugd-Organisatie	275.67
15. Huur en onderhoud	600.40
16. Steun voor propaganda	26.311.83
17. Contributies en subsidies.	3.698.60
18. Salarissen	9.071.27½
19. Bureau Kamerfractie.	791.66
20. Archief	89.76
	<u>f 58.160.06</u>

1. Contributie verspreide leden	f 223.75
2. Bijzondere bijdragen	2.224.63½
3. Contributie afdeelingen	47.245.01½
4. Saldo tekort over 1918.	8.466.66
	<u>f 58.160.06</u>

De Commissie van Contrôle:

P. MEERBOER.

S. VISKOOP.

K. VAN WIJNEN.

Amsterdam, 31 Maart 1919.

De Penningmeester,

J. G. VAN KUIJKHOF.

TOELICHTING.

Balans 1917.

Het jaar 1917 sloot met een tekort van f 14708.58½. Dit tekort werd voor een groot deel veroorzaakt door overname van een vordering van de drukkerij „Vooruitgang”, groot f 9350.— op de N. V. „Ontwikkeling”, zijnde het verliessaldo op den vroegeren brochurenhandel, dat door „Ontwikkeling” niet kon worden overgenomen bij haar oprichting. Dit bedrag, vermeerderd met de verschuldigde interest, ten bedrage van f 11168.12½ wordt afgelost in den tijd van 5 jaar.

3. In de post interest ad f 1879.26 is opgenomen het bedrag, dat aan rente moet worden betaald voor de overgenomen vordering hierboven genoemd.

11. Het bedrag ad f 2227.55½ op de rekening „Verkiezingsfonds”, is het bedrag, dat op 31 December 1917 door de partijkas meer is uitgegeven in den loop der jaren, dan er voor dit doel tot dien datum werd ontvangen.

12. Op „Afdelingen” was nog te vorderen f 10693.80½, n.l. f 8049.37 bijdragen ten behoeve van het Uitbreidingsfonds „Het Volk” en f 2544.43 schuld der afdelingen aan contributie, diploma-boekjes, zegels, administratieboeken.

4. Aan contributies en subsidies stond nog te betalen f 140.— aan den Bond van S. D. Vr. Clubs.

5. Aan het N.V.V. stond nog te betalen f 559.09½ als aandeel in de kosten van de actie tegen de duurte.

8. Op 31 December 1917 was door de afdelingen ingeteekend voor een bedrag van . f 22.549.85
Ontvangen werd buiten intekening
en zegelverkoop „ 1.287.54½
Bijgeschreven werd een bedrag van „ 75.90½
dat nog als restant geboekt stond
van een vroegere inzameling ten
behoefte van „Het Volk”.

	In totaal	f 23.913.30
Aan onkosten	„	582.82½
		f 23.330.47½

Jaarrekening 1917.

6. Onder rekening „Vergadering Partijbestuur” worden geboekt alle uitgaven ten behoeve van vergaderingen Partijbestuur, conferenties van leden van het P. B., de reis- en verblijfkosten van de leden van het P. B. en de reis- en verblijfkosten van den secretaris. Deze laatsten bedroegen in 1917 f 890.74.

8. In 1917 werd betaald aan:
S. D. Vr. Clubs . f 660.— hierin f 100.— over 1916
Int. Soc. Bureau. „ 600.— „ „ 200.— „ 1916
Studieclub „ 200.—
B. v. S. Adv. „ 20.—
B. v. Pl. Keuze. „ 20.—
B. v. Mob. Clubs „ 125.—

Totaal	f 1625.— hierin f 300.— over 1916
„	300.—
	f 1325.—

Nog te betalen
aan B. v. S. D.

Vr. Clubs	„ 140.—
Totaal	f 1465.—

9. In het bedrag van de kosten voor de jeugd-organisatie is opgenomen een bedrag van f 793.55 zijnde het tekort op de exploitatie van „Het Jonge Volk”; het restant zijn de kosten van het Centraal Comité voor Jeugdorganisaties.

16. De post „diverse kosten en baten” ad f 2306.42 bevat een bedrag van f 2152.90 ten behoeve van de actie tegen de duurte; het restant bevat onkosten Kamerfractie en kleine uitgaven bij bijzondere gelegenheden als jubilea van organisaties enz.

17. Het verlies op de „Socialistische Gids” bedroeg over 1917 f 1939.77.

18. Het bedrag der bureaunkosten is samengesteld als volgt:

Porti, kruierskosten, inkt, pennen enz.	f 1154.00½
Telegrammen	„ 100.—
Interc. telefoongesprekken	„ 33.77½
Abonnement telefoon	„ 90.—
Verzekering, belasting	„ 48.21½
Papier, enveloppen	„ 272.—
Totaal	f 1697.99½

19. De overgenomen vordering van de drukkerij „Vooruitgang” bedroeg in hoofdsom f 9350.— Hiertegenover stond, dat een bedrag van f 2800 in obligaties van de leening 1906, die indertijd ten behoeve van den brochurenhandel was aangegaan, van „Ontwikkeling” zouden worden terugontvangen in den vorm van aandelen. Het overgenomen verliessaldo daalde hierdoor f 6550.—

Balans, Winst- en Verliesrekening 1918.

Ook dit jaar sluit weder met een tekort, en wel met een tekort van f 8466.66.— Niettegenstaande de geheel veranderde wijze van afdracht door de afdelingen aan de partijkas, waardoor een contributieontvangst plaats had van f 47.245.01½ tegen f 14.293.70 in 1917 was toch het totaal bedrag der ontvangsten niet voldoende om alle uitgaven te dekken.

De belangrijkste wijziging, die plaats had in de verplichtingen, die het Partijbestuur op zich nam, was wel deze, dat uit de partijkas aan de Gewesten en Federaties uitkeeringen werden verstrekt tot een bedrag van f 26.311.83 (steun voor propaganda) tegen f 4.435.55 in het voorafgaande jaar. Van de meerdere ontvangst aan contributie bleef derhalve slechts f 11.074.03½ beschikbaar tot dekking van de andere uitgaven.

Balans.

3. Het bedrag aan effecten steeg met f 1075.—, zijnde een schenking aan obligaties ad f 375.— en f 700.— voorgestort ten behoeve van aandelen in de N. V. „Ontwikkeling”.

Tengevolge van deze storting bezit de partijkas voor een bedrag van f 4000.— aan aandelen in „Ontwikkeling”.

6. De waarde van den voorraad diplomaboekjes, zegels enz. bedraagt f 509.98.

7. Het bedrag van ongeplaatste obligaties in de Leening 1917 daalde van f 3430.— tot f 3085.—.

9. De rekening „Verkiezingsfonds” is samengesteld als volgt:

Balans 31 Dec. 1917	f 2227.55½
Betaald in 1918	„ 11918.81½
Totaal	f 14146.37
Ontvangen in 1918	„ 12262.15
Nog terug te betalen door het Verkiezingsfonds	f 1884.22